BAROMETRUL DE GEN
2006
REPUBLICA MOLDOVA

Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare"

BAROMETRUL DE GEN 2006

REPUBLICA MOLDOVA

Rezultate şi studii
în baza sondajului de opinie

Editura Arc

CZU 303.425:316.346.2
B33

Lucrarea a fost elaborată în cadrul proiectului „Barometrul de gen în Republica Moldova", implementat de Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare" (CPD), cu sprijinul financiar al Fundației Soros-Moldova.

Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare" este o organizație nonguvernamentală, independentă și nonprofit. CPD promovează valorile egalității de gen, ca parte componentă a unei societăți deschise, în scopul consolidării unui parteneriat autentic de gen. **CPD pledează** pentru edificarea unei comunități cu perspective și șanse egale pentru membrii săi, a unei societăți în care femeile și bărbații sînt cetățeni cu drepturi depline, capabili să soluționeze problemele în comun, să beneficieze în mod egal de noile oportunități și să se angajeze plenar în activități sociale, economice și politice. **Direcțiile prioritare de activitate**: promovarea principiilor de abilitare echitabilă în sfera politică, economică, juridică și socială, elaborarea politicilor de gen, studierea problemelor privind egalitatea genurilor – discriminare de gen, violență domestică, educație de gen în familie și în instituții de învățămînt, hărțuire sexuală etc.

Sondajul de opinie a fost realizat de Centrul de Analiză și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice CIVIS.

Centrul de Analiză și Investigații Sociologice, Politologie și Psihologie CIVIS este un centru de cercetare nonguvernamental, fondat în martie 1997. Angajații CIVIS (sociologi, politologi) sînt specialiști cu o experiență bogată în domeniul cercetării interdisciplinare. De asemenea, CIVIS dispune de o rețea națională de peste 100 de operatori de teren bine instruiți, care au o vastă experiență în intervievarea tuturor categoriilor de populație (inclusiv grupuri etnice). Centrul CIVIS dispune de echipament tehnic și tehnologii necesare pentru desfășurarea cercetărilor sociologice complexe. **Tipuri de cercetări realizate**: cercetări cantitative (sondaje de opinie naționale și regionale) și cercetări calitative (în baza discuțiilor focus grup și interviurilor aprofundate).

Studiile în baza sondajului au fost elaborate de:
Valentina Bodrug-Lungu, dr., conf. univ., expert național în probleme de gen;
Vasile Cantarji, cercetător, Centrul de Investigații Sociologice și Studii de Piață CBS-AXA;
Ecaterina Mardarovici, președintă a Clubului politic al femeilor 50/ 50;
Ala Mîndîcanu, dr., conf. univ., expert ONU în probleme de gen;
Violeta Moraru, dr., Centrul de Sociologie a Comunităților și Studii de Gen;
Doru Petruți, cercetător, Institutul de Marketing și Sondaje IMAS – S.A.

Expertiza de gen a publicației a fost realizată de *Galina Precup.*

Expert-consultant în proiect: *Viorel Cibotaru,* dr., Institutul de Politici Publice.

Publicația a apărut cu suportul financiar al Fundației Soros-Moldova

Opiniile expuse în studiile din această culegere, realizate în baza sondajului „Barometrul de gen în Republica Moldova", aparțin autorilor și nu reprezintă neapărat poziția Centrului „Parteneriat pentru Dezvoltare" și a Fundației Soros-Moldova.

© Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare", 2006
© Editura Arc, 2006

ISBN 978-9975-61-105-3

CUPRINS

Cuvînt înainte de *Daniela Terzi-Barbaroşie* 7

PARTEA I. Rezultate şi concluzii ale sondajului de opinie „Barometrul de gen în Republica Moldova“

1.1. Metodologia cercetării 11
1.2. Imagine de gen 13
1.3. Viaţa privată 19
1.4. Viaţa publică 29
1.5. Gen şi economie 36
1.6. Violenţa/ comportament deviant 41
1.7. Date demografice 51

PARTEA a II-a. Studii analitice realizate în baza sondajului

Ala Mîndîcanu
Egalitatea genurilor în Republica Moldova. Realităţi, mentalităţi, soluţii . . . 59

Vasile Cantarji
Dimensiunea de gen în viaţa socială: aspecte de imagine 87

Violeta Moraru
Viaţa privată a femeii din Republica Moldova:
percepţii, realităţi şi aspiraţii 112

Valentina Bodrug-Lungu, Ecaterina Mardarovici
Egalitatea genurilor în viaţa publică din Republica Moldova 131

Doru Petruţi
Valori patriarhale, frică şi violenţă 158

CUVÎNT ÎNAINTE

În ultimele trei decenii în societatea contemporană se atestă o preocupare constantă pentru problematica de gen, şi asta pentru că dimensiunea de gen este în tangenţă incontestabilă cu toate celelalte variabile socioculturale, iar dezideratul accederii la „hegemonia" principiului egalităţii de gen a devenit o prioritate pentru multe ţări. Egalitatea genurilor defineşte acea etapă în dezvoltarea socială a umanităţii în care drepturile, responsabilităţile şi posibilităţile indivizilor nu sînt determinate de faptul de a te fi născut bărbat sau femeie, aceştia fiind încurajaţi să-şi realizeze plenar potenţialul.

Egalitatea de gen presupune că toate fiinţele umane sînt libere să-şi dezvolte abilităţile personale şi să facă alegeri, fără restricţii condiţionate fie de apartenenţa la o categorie de sex sau alta, fie de rolurile de gen, generatoare de convenţii sociale stricte şi constrîngeri exagerate. Astfel încît diverse comportamente, aspiraţii şi necesităţi ale femeilor şi bărbaţilor să fie considerate, valorificate şi favorizate în mod egal. Egalitatea genurilor semnifică, de asemenea, şi o distribuţie echilibrată a ambelor genuri în toate sferele vieţii.

Recunoaşterea importanţei consolidării egalităţii de gen în întreaga lume a contribuit la includerea acesteia în agenda de lucru a multor insituţii şi organizaţii de forţă, care promovează perspectiva de gen în standarde şi norme legale şi sociale, politici publice, cercetare şi monitorizare etc. Instituirea egalităţii între bărbaţi şi femei este un proces de durată, atîta timp cît vizează una dintre cele mai adînc îngropate atitudini umane. În pofida eforturilor intense ale multor agenţii, tabloul general este încă unul destul de descurajant, astfel încît mai e nevoie de mult timp şi de multe forţe care să asigure temeinicie rezultatelor de pînă acum, dar şi atingerea altora.

În ultimii ani şi Republica Moldova s-a aliniat mişcării globale de promovare a egalităţii de gen, astfel încît există şi anumite progrese în această direcţie. Însă, în comparaţie cu alte ţări europene şi chiar cu unele state postsovietice, la noi acest proces are loc într-un ritm îngrijorător de lent, atît din cauza eludării şi interpretării tendenţioase a acestei tematici, cît şi a abordării sporadice şi incoerente de către structurile abilitate. Lipsa de continuitate şi consecvenţă în discursurile oficiale, precum şi inexistenţa unui mecanism de coordonare a activităţilor în acest domeniu, au creat situaţia în care în întreaga societate nu există claritate şi consens referitor la problematica de gen. Or, principiul egalităţii de gen şi valorile acestuia sînt, prin excelenţă, entităţi care reclamă unanimitatea acceptării.

Pe de altă parte, există şi o insuficienţă a datelor concludente privind realitatea de la noi în domeniul de referinţă, iar aceste carenţe se repercutează, inevitabil, asupra întregului proces de promovare a egalităţii de gen, distorsionînd situaţia reală.

Avem nevoie de informaţii! Avem nevoie de date! Deseori, părerile noastre despre realitatea înconjurătoare se modifică substanţial cînd descoperim ce se întîmplă *de facto*, într-un domeniu sau altul. Statisticile şi datele referitoare la problematica de gen nu sînt doar modalităţi de a infirma prejudecăţi şi a nărui steriotipuri, acestea furnizează, de asemenea, şi importante informaţii privind muliplele aspecte ale dimensiunii de gen şi particularităţile acesteia, într-un context anume.

Pornind de la aceste premise, Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare“ (CPD) şi-a propus ca sarcină prioritară evaluarea stării actuale în tematica de gen în ţara noastră prin intermediul realizării proiectului „Barometrul de gen în Republica Moldova“ şi oferirea unor studii, elaborate de către experţi în domeniu, ale căror comentarii întregesc imaginea de ansamblu şi facilitează înţelegerea datelor sondajului de opinie.

Pentru a asigura cercetării un caracter exhaustiv, s-a decis includerea unor teme majore cu privire la problematica de gen, şi anume: imagine de gen, viaţă privată, viaţă publică, gen şi economie, violenţă/ comportament deviant. Datele statistice obţinute oferă o imagine comprehensibilă a situaţiei în domeniul de referinţă, fiind cu putinţă a fi utilizate în activităţile de rigoare. De asemenea, sînt oferite şi concluziile principale ale cercetării, fără pretenţia de a fi elucidat toate aspectele acesteia.

În partea a doua a lucrării sînt prezentate cinci studii analitice realizate în baza sondajului de către experţi notorii, care relevă starea curentă a lucrurilor în ceea ce priveşte efortul de consolidre a egalităţii de gen în Republica Moldova. Familiarizarea cu opiniile acestora va contribui semnificativ la completarea cunoştinţelor cititorilor privind tematica de gen, dar şi va extinde orizontul modalităţilor de abordare a subiectelor vizate de cercetare, prin oferirea unor recomandări concrete, exprimarea părerilor personale, formularea noilor probleme etc.

Fiind un proiect fără precedent în ţară, realizarea acestuia a fost o provocare pentru echipa CPD – o muncă anevoioasă, dar şi extrem de interesantă –, iar, pentru buna sa desfăşurare, am apelat la competenţele şi la implicarea mai multor insituţii şi persoane. În această ordine de idei, ne exprimăm toată consideraţia şi aducem mulţumiri colegilor de la Insitutul de Politici Publice pentru colaborarea fructuoasă şi, de asemenea, tuturor experţilor şi participanţilor la şedinţele de lucru – pentru studiile şi intervenţiile valoroase. Sîntem recunoscători şi finanţatorului – Fundaţia Soros-Moldova – contribuţia căruia a făcut posibilă realizarea proiectului şi apariţia acestei lucrări.

Daniela Terzi-Barbaroşie,
director executiv
Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare“

PARTEA I

REZULTATE ȘI CONCLUZII ALE SONDAJULUI DE OPINIE „BAROMETRUL DE GEN ÎN REPUBLICA MOLDOVA“

1.1. METODOLOGIA CERCETĂRII

Cercetare cantitativă – sondaj de opinie național-reprezentativ pentru populația Republicii Moldova în vîrstă de peste 18 ani (cu excepția Transnistriei).

Volumul eşantionului: 1122 de respondenți.

Caracteristicile eşantionului:

- stratificat – au fost utilizate 2 criterii de stratificare:
  - *regiune* – 12 regiuni similare fostelor unități administrativ-teritoriale (județe);
  - *categoria localității* – sate pînă la 3000 de locuitori, sate mai mult de 3001 locuitori, centre raionale, alte oraşe şi municipii;
  - *volumul stratului* – volumele straturilor rezultate în urma divizării pe regiuni şi categorii de localitate au fost calculate proporțional cu numărul populației din fiecare strat în baza celor mai recente date (1 ianuarie 2006) oferite de Biroul Național de Statistică;
- probabilist – localitățile, gospodăriile şi respondenții au fost selectați aleatoriu;
- multistadial – au fost utilizate 3 stadii de randomizare:
  - *localitatea* – localitățile din fiecare strat (71), incluse în eşantion, au fost selectate aleatoriu (excepție: municipiile Chişinău şi Bălți) în baza unui tabel cu numere aleatorii;
  - *gospodăria* – în fiecare localitate a fost stabilit numărul de rute necesar de parcurs în funcție de numărul de chestionare repartizate, însă pe fiecare rută a fost posibil de realizat nu mai mult de 6 chestionare. Gospodăriile unde a avut loc chestionarea au fost selectate prin tehnica rutei aleatorii, în baza pasului statistic (5);
  - *persoana* – în gospodăriile selectate, operatorii au înregistrat toate persoanele în vîrstă de peste 18 ani, fiind solicitată spre intervievare persoana a cărei ***zi de naştere*** a fost celebrată ***cel mai recent***, în raport cu data intervievării;

Perioada de colectare a datelor: 3-18 februarie 2006.

Instrumentul de cercetare: chestionar scris, standardizat, cu întrebări şi răspunsuri precodificate. Chestionarul a fost elaborat de către echipa de cerce-

tare a Centrului CIVIS, în colaborare cu experții Centrului „Parteneriat pentru Dezvoltare“ și ai Institutului de Politici Publice. Limbile de lucru – română și rusă. Chestionarul include șase teme: a) imagine de gen; b) viața privată; c) viața publică; d) gen și economie; e) comportament deviant; f) date sociodemografice. Chestionarele au fost completate la domiciliul respondenților.

Reprezentativitatea eșantionului: eșantionul este reprezentativ pentru populația Republicii Moldova în vîrstă de peste 18 ani, exclusiv Transnistria. Eroarea maximă de eșantionare este de ±3%.

Rezultatele au fost ponderate în funcție de repartizarea pe sex conform datelor statistice oficiale ajustate, la rîndul lor, cu distribuția pe sex a persoanelor plecate temporar peste hotare. Datele ponderate diferă cu cel mult 0,9% de cele neponderate.

1.2. IMAGINE DE GEN

1.2.1. Sînteți de acord cu următoarele afirmații:	Totalmente de acord	De acord	Nici acord, nici dezacord	Nu sînt de acord	Nu sînt deloc de acord	NȘ/ NR
1. situația bărbaților în societate este mai bună decît a femeilor	13,4%	32,1%	27,7%	22,6%	1,3%	2,9%
2. bărbații au de cîştigat, de asemenea, în urma egalării în drepturi a femeilor cu bărbații	9,9%	38,7%	23,8%	18,5%	0,9%	8,2%
3. atît bărbații, cît şi femeile trebuie să contribuie la venitul familiei	32,1%	47,0%	12,8%	6,5%	0,3%	1,3%
4. responsabilitatea bărbatului este de a aduce bani în casă, iar a femeii, de a avea grijă de familie şi de gospodărie	23,5%	41,1%	23,0%	10,7%	0,7%	1,0%
5. nu este bine dacă bărbatul stă acasă şi are grijă de copii, iar femeia lucrează	25,2%	30,6%	24,6%	15,7%	2,7%	1,2%

1.2.2. Cît de des vă este frică de a deveni victimă a violenței/ de a fi agresat(ă) în următoarele împrejurări?	Deseori	Uneori	Niciodată	NȘ	NR
a. cînd sînteți singur(ă) noaptea în afara casei	14,3%	41,8%	42,3%	0,8%	0,8%
b. cînd sînteți singur(ă) acasă	9,1%	31,4%	57,8%	0,6%	1,1%
c. în transport public	7,9%	30,8 %	58,7%	1,3%	1,3%
d. la serviciu/ la studii	2,1%	11,5%	45,1%	2,4%	38,9%

1.2.3. Vi s-a negat vreodată un drept sau ați fost tratat (ă) inegal din cauza faptului că sînteți bărbat/ femeie?	
1. da	15,6%
2. nu	61,9%
9. nu îmi amintesc	22,5%

1.2.4. Cariera dvs. profesională a suferit vreodată din cauza că sînteți bărbat/ femeie?	
1. da, deseori	3,2%
2. da, uneori	12,8%
3. nu, niciodată	68,3%
9. dificil de răspuns	15,7%

1.2.5. În general, comparativ cu bărbații, credeți că femeile sînt: mai mult, la fel sau mai puțin…	**Mai mult**	**La fel**	**Mai puțin**	**NȘ/ NR**
1. deştepte	31,8%	53,8%	12,2%	2,2%
2. grijulii	71,4%	24,2%	3,6%	0,8%
3. interesate de treburile localității/ țării	13,7%	38,9%	42,8%	4,6%
4. violente	11,7%	27,3%	54,0%	7,0%
5. practice	31,4%	44,5%	19,9%	4,2%
6. sensibile/ emotive	71,8%	20,3%	5,1%	2,8%

1.2.6. V-a venit vreodată în gînd ideea că ar fi fost mai bine dacă v-ați fi născut de sex opus?	
1. da, deseori	4,8%
2. da, uneori	9,5%
3. da, foarte rar	9,9%
4. nu, niciodată	72,2%
9. NR	3,6%

1.2.7. Dacă aţi avea posibilitatea să vă alegeţi colegii de lucru în funcţie de apartenenţa la o categorie de gen sau alta, atunci dvs. aţi prefera ca aceştia să fie:	
1. doar bărbaţi	7,2%
2. mai mulţi bărbaţi decît femei	11,9%
3. femei şi bărbaţi în egală măsură	27,1%
4. mai multe femei decît bărbaţi	9,1%
5. doar femei	3,2%
6. genul nu are importanţă	41,0%
NŞ/ NR	0,5%

1.2.8. Sînteţi de acord cu următoarele afirmaţii:	**Totalmente de acord**	**De acord**	**Nici acord, nici dezacord**	**Nu sînt de acord**	**Nu sînt deloc de acord**	**NŞ/ NR**
a. un copil de vîrstă preşcolară are de suferit dacă mama sa lucrează	24,3%	38,5%	19,0%	14,6%	0,8%	2,8%
b. viaţa de familie are de suferit dacă femeia lucrează ziua de muncă deplină	17,3%	44,3%	21,4%	14,0%	1,2%	1,8%
c. un loc de lucru e bine, însă ceea ce îşi doresc femeile, cu adevărat, este o casă şi copii	20,0%	43,1%	23,7%	9,1%	0,8%	3,3%
d. în prezent cele mai multe femei sînt nevoite să lucreze pentru a sprijini material familiile lor	29,0%	50,1%	13,5%	5,7%	0,1%	1,6%
e. disponibilitatea unui loc de muncă este cea mai bună cale pentru o femeie de a deveni/ a se simţi o persoană independentă	17,4%	35,8%	25,8%	12,5%	1,4%	7,1%

1.2.9. Cît de importante sînt, în opinia dvs., următoarele aspecte pentru ca un bărbat şi o femeie să aibă succes la locul de muncă şi în societate:	1. Bărbat *răspund toţi respondenţii*					2. Femeie *răspund toţi respondenţii*				
	foarte import.	import.	neimport.	deloc import.	NŞ/ NR	foarte import.	import.	neimport.	deloc import.	NŞ/ NR
a. educaţie bună şi sprijin din partea părinţilor	41,2%	52,5%	5,7%	0,3%	0,3%	51,2%	44,8%	2,9%	0,1%	1,0%
b. studii superioare	36,4%	44,0%	18,3%	1,0%	0,3%	38,8%	45,3%	14,1%	1,0%	0,8%
c. talent	30,1%	52,7%	15,7%	1,1%	0,4%	31,8%	52,9%	13,5%	0,8%	1,0%
d. aspect fizic frumos	19,2%	44,9%	31,7%	3,8%	0,4%	37,7%	47,4%	13,2%	0,7%	1,0%
e. dorinţa de a se evidenţia	19,7%	48,6%	26,9%	4,4%	0,4%	24,7%	50,7%	21,4%	2,2%	1,0%
f. relaţii bune	42,5%	48,9%	7,4%	0,9%	0,3%	39,5%	51,1%	7,6%	0,8%	1,0%
g. să lucreze intens	30,5%	51,5%	16,6%	1,0%	0,4%	29,7%	44,5%	22,8%	2,0%	1,0%
h. să aibă bani şi proprietate	35,8%	48,0%	14,1%	1,7%	0,4%	31,4%	47,3%	19,0%	1,3%	1,0%
i. să aibă noroc	49,6%	44,4%	5,0 %	0,6%	0,4%	51,2%	43,0%	4,7%	0,2%	0,9%

Concluzii

- În linii generale, rezultatele sondajului confirmă prezența modelului patriarhal în societatea moldovenească, potrivit căruia principala responsabilitate a femeii este de a avea grijă de familie și de gospodărie. Astfel, majoritatea respondenților, atît bărbați, cît și femei, sînt de acord cu astfel de afirmații precum: *responsabilitatea bărbatului este de a aduce bani în casă, iar a femeii, de a avea grijă de familie și gospodărie* (64,6%); *un loc de lucru e bine, însă ceea ce își doresc femeile, cu adevărat, este o casă și copii* (63,1%); *un copil de vîrstă preșcolară are de suferit dacă mama sa lucrează* (62,8%)*; viața de familie are de suferit dacă femeia lucrează ziua de muncă deplină* (61,6%); *nu este bine dacă bărbatul stă acasă și are grijă de copii, iar femeia lucrează* (55,8%). Pe de altă parte, constatăm faptul că nivelul/ condițiile de trai în Moldova determină necesitatea implicării femeilor în activitatea de muncă pentru a contribui la bunăstarea familiei, lucru afirmat de marea majoritate a respondenților (79,1%), potrivit cărora *în prezent cele mai multe femei sînt nevoite să lucreze pentru a sprijini material familiile lor.* Or, disponibilitatea unui loc de muncă constituie, în opinia a 53 la sută din respondenți, o modalitate eficientă pentru o femeie *de a deveni/ a se simți o persoană independentă*.
- Deși, în condițiile actuale, femeile sînt determinate să se implice în activitatea de muncă, acestea întîmpină dificultăți în calea de ascensiune profesională. În acest sens, rezultatele studiului evidențiază faptul că de 2,3 ori mai multe femei chestionate au avut de suferit din punct de vedere profesional din cauza că sînt *femei*.
- Faptul că situația bărbaților în societatea moldovenească este mai favorabilă decît cea a femeilor este confirmat de răspunsurile obținute, conform cărora fiecare a treia femeie s-a gîndit cel puțin o dată în viața ei că *ar fi fost mai bine dacă s-ar fi născut de sex opus*, acest indice fiind de 3 ori mai mare pentru femei comparativ cu bărbații.
- Datele colectate pe teren atestă, de asemenea, diferențe de percepție a femeilor și bărbaților nu doar în funcție de responsabilitățile acestora, ci și în funcție de caracter, aptitudini și interese în viața de zi cu zi. Astfel, femeile sînt percepute, în general, drept ființe *mai mult grijulii* (71,4%) și *sensibile* (71,8%) comparativ cu bărbații, în timp ce acestora din urmă li se atribuie mai mult decît femeilor caracteristica de a fi *violent* (54,0%). Este important de menționat faptul că, deși femeile beneficiază de o poziție socială inferioară celei a bărbaților, în general, acestea nu își pierd încrederea în forțele proprii. În acest sens, este concludentă percepția femeilor despre femei, marea majoritate con-

siderîndu-se a fi cel puțin *tot atît de deştepte* şi *practice* cum sînt bărbații, ba mai mult decît atît, 40 la sută dintre femeile chestionate consideră că femeile sînt *mai deştepte* decît bărbații.

- Cu toate acestea, femeile sînt mai neputincioase, se simt mai puțin sigure decît bărbații în fața pericolului de a deveni victime ale violenței. În acest sens, rezultatele sondajului ilustrează faptul că majoritatea femeilor au frică de a deveni victime ale violenței/ de a fi agresate atît în cazurile cînd *sînt singure noaptea în afara casei*, cît şi atunci cînd *stau singure în casă*. De asemenea, femeile au frică mai mult decît bărbații de a nu fi agresate *în transport public* şi *la serviciu*.
- O concluzie importantă a studiului respectiv constă în faptul că băieții şi fetele sînt educați diferit în societatea moldovenească. Astfel, dacă în cazul educării băieților majoritatea respondenților se axează pe *disciplină*, atunci în cazul educării fetelor principiile de bază sînt *hărnicia, disciplina şi ascultarea*.

1.3. VIAȚA PRIVATĂ

1.3.1. În opinia dvs., ce este important pentru ca o căsătorie să fie reuşită?	Foarte importanr	Important	Neimportant	Deloc important	NŞ/ NR
1. să aibă o locuinţă numai a lor	67,2%	28,6%	3,6%	0,3%	0,3%
2. să aibă condiţii bune de locuit	50,8%	44,3%	4,2%	0,4%	0,3%
3. să aibă bani	52,0%	40,1%	6,8%	0,7%	0,4%
4. să aibă aceeaşi educaţie	32,2%	40,8%	22,4%	3,8%	0,8%
5. să se sprijine unul pe altul	68,1%	30,5%	1,2%		0,2%
6. să fie fideli	68,9%	28,0%	2,6%	0,1%	0,4%
7. să se iubească	72,9%	25,3%	1,7%	0,1%	
8. să se potrivească sexual	49,3%	39,2%	6,8%	2,1%	2,6%
9. să aibă copii	59,2%	33,6%	5,8%	0,9%	0,5%
10. să fie de vîrstă apropiată	26,5%	33,8%	33,3%	5,6%	0,8%
11. să aibă încredere unul în altul	69,2%	28,4%	1,8%	0,3%	0,3%

1.3.2. Dintre toate aceste condiţii, care este cea mai importantă pentru ca o căsătorie să fie reuşită?	
1. să aibă o locuinţă numai a lor	11,1%
2. să aibă condiţii bune de locuit	2,3%
3. să aibă bani	6,2%
4. să aibă aceeaşi educaţie	1,1%
5. să se sprijine unul pe altul	13,0%
6. să fie fideli	10,4%
7. să se iubească	24,4%
8. să se potrivească sexual	2,0%
9. să aibă copii	7,7%
10. să fie de vîrstă apropiată	0,5%
11. să aibă încredere unul în altul	20,8%
NŞ/ NR	0,5%

1.3.3. În general, sînteți de părere că activitățile casnice sînt egale cu orişicare alt tip de muncă remunerat/ plătit?	
Da	47,9%
Nu	31,8%
Nu m-am gîndit la aceasta	15,3%
NŞ/NR	5,0%

1.3.4. Sînteți de acord cu faptul că muncile casnice sînt cele mai uşoare munci?	
Da	14,1%
Nu	72,3%
Nu m-am gîndit la aceasta	10,7%
NŞ/NR	2,9%

1.3.5. Cine face cumpărăturile zilnice în gospodăria dvs.?	
Persoanele de sex feminin	48,1%
Persoanele de sex masculin	20,1%
Ambii parteneri în egală măsură	29,0%
Altcineva:	1,7%
părinții	*0,5%*
copiii	*0,2%*
doți împreună	*1,0%*
NR	1,1%

1.3.6. Cine hotărăşte cum se cheltuiesc banii, în gospodăria dvs., pentru nevoile zilnice?	
Persoanele de sex feminin	36,9%
Persoanele de sex masculin	17,2%
Ambii parteneri în egală măsură	42,6%
Altcineva:	2,3%
părinții	*1,4%*
copiii	*0,1%*
toți împreună	*0,8%*
NR	1,0%

1.3.7. De obicei, cine face următoarele activităţi în gospodăria dvs?:	Mai des femeile	Mai des bărbaţii	Femeile şi bărbaţii în egală măsură	Plătim pe cineva	NC*	NŞ/ NR
1. are grijă de gospodărie (animale, păsări)	21,8%	30,1%	20,3%	0,4%	25,1%	2,4%
2. repară instalaţiile din casă (robinet, priză etc.)	10,1%	68,9%	7,6%	10,3%		3,1%
3. pregăteşte mîncarea	81,1%	6,7%	10,8%	0,4%		1,0%
4. face curat în casă	79,4%	6,0%	13,4%	0,4%		0,8%
5. spală/ calcă hainele	86,3%	5,3%	7,0%	0,5%		0,9%
6. spală vesela	80,6%	5,6%	12,4%	0,3%		1,1%
7. are grijă zilnic de copil/ copii	37,5%	2,3%	21,5%	0,3%	37,0%	1,3%
8. supraveghează îndeplinirea temelor de acasă şi timpul liber al copiilor	35,4%	3,5%	21,1%	0,3%	37,0%	2,6%
9. merge cu copiii la doctor	37,4%	3,1%	20,1%	0,3%	37,0%	2,1%

**** NC –** nu corespunde întrebarea la situația respondentului (de exemplu, întrebarea 1.3.7.1. nu poate fi pusă respondenților care nu au animale, păsări etc.).*

1.3.8. Starea dvs. civilă?	
Nu a fost căsătorit(ă) niciodată	12,7%
Căsătorit(ă)	68,2%
Concubinaj	2,0%
Divorțat(ă)	4,8%
Văduv(ă)	12,3%

1.3.9*. Consideraţi că aveţi prea multe responsabilităţi pentru activităţile casnice în comparaţie cu partenerul/ partenera/ soţul/ soţia dvs.?	
1. Da	17,2%
2. Nu	48,6%
9. NŞ/ NR	4,4%
Nu sînt căsătoriţi, nici nu sînt în concubinaj	**29,8%**

** Este numai pentru cei care sînt căsătoriţi (cu acte sau fără acte), sînt într-un cuplu consensual sau concubinaj.*

1.3.10. Dvs. aţi locuit împreună cu soţul/ soţia dvs. înainte de căsătorie?	
1. Da	16,5%
2. Nu	55,4%
9. NŞ/NR	15,4%
Nu a fost căsătorit(ă) niciodată	**12,7%**

1.3.11. În opinia dvs., sînt corecte sau nu următoarele situaţii:	**Totdeauna corect**	**Uneori corect**	**Uneori incorect**	**Niciodată nu este corect**	**NŞ/ NR**
1. cînd un bărbat şi o femeie au relaţii sexuale înainte de căsătorie	11,1%	39,8%	16,4%	27,1%	5,6%
2. cînd un băiat şi o fată sub 16 ani au relaţii sexuale înainte de căsătorie	2,7%	12,3%	13,9%	67,1%	4,0%
3. cînd un bărbat căsătorit are relaţii extraconjugale	2,2%	12,3%	17,2%	62,4%	5,9%
4. cînd o femeie căsătorită are relaţii extraconjugale	1,2%	11,4%	15,2%	66,1%	6,1%

1.3.12. Sînteți de acord cu următoarele afirmații:	Totalmente de acord	De acord	Nici acord, nici dezacord	Nu sînt de acord	Nu sînt deloc de acord	NŞ/ NR
1. o relație stabilă poate implica subordonare fizică sau psihologică	9,4%	30,9%	25,2%	20,3%	3,4%	10,8%
2. responsabilitățile casnice în cazul familiei limitează inevitabil timpul meu liber şi preferințele mele	5,9%	37,2%	26,4%	20,5%	4,1%	5,9%
3. o relație stabilă poate reduce libertatea de alegere în viața mea privată	6,5%	30,4%	21,7%	30,5%	2,5%	8,4%
4. într-o familie este dificil de a ajunge la un numitor comun în problema banilor	6,0%	34,4%	26,8%	25,8%	3,3%	3,7%
5. în general, persoanele căsătorite sînt mai fericite decît cele necăsătorite	9,7%	36,8%	24,4%	18,2%	4,6%	6,3%
6. principalul avantaj al căsătoriei este securitatea/ siguranța financiară	5,7%	28,6%	25,0%	29,5%	4,9%	6,3%
7. este mai bine să ai o căsătorie proastă decît să nu fii căsătorit deloc	2,6%	10,2%	14,6%	47,9%	19,8%	4,9%
8. un părinte singur poate creşte copilul la fel de bine ca doi părinți	4,2%	19,6%	25,6%	37,0%	10,1%	3,5%
9. nu este nimic rău în faptul că un bărbat şi o femeie locuiesc împreună fără a dori să se căsătorească	4,9%	31,1%	26,2%	22,7%	9,6%	5,5%
10. este o idee bună ca un bărbat şi o femeie să locuiască împreună înainte de a se căsători	6,6%	28,6%	25,7%	23,1%	10,5%	5,5%

1.3.13. În gospodăria dvs., în ultimii doi ani, cît de des au avut loc…	Foarte des	Des	Din cînd în cînd	Rareori	Niciodată	NC*	NR
1. insulte, înjurături	1,3%	5,4%	15,2%	25,1%	35,1%	12,3%	5,6%
2. amenințări	0,9%	2,4%	7,4%	11,7%	59,9%	12,3%	5,5%
3. bătăi între soți	0,7%	1,6%	5,1%	8,0%	60,4%	23,0%	1,3%
4. certuri	1,1%	7,4%	20,1%	32,5%	21,0%	12,3%	5,6%
5. petreceri cu multă băutură	0,7%	2,7%	10,7%	24,8%	44,0%	12,3%	4,8%
6. absențe de acasă	0,6 %	3,1%	5,4%	12,8%	58,7%	12,3%	7,1%
7. separări între soți pe perioade scurte	0,7%	2,8%	5,5%	10,5%	55,9%	23,0%	1,5%
8. bătăi de copii	0,3%	1,3%	3,2%	7,2%	45,9%	37,0%	5,1%

*Codul NC=8 se aplică pentru gospodării de o singură persoană.
Pentru 3. şi 7., codul 8 poate să însemne şi că nu există cupluri în gospodărie.
Pentru 8., codul 8 poate să însemne şi că nu există copii.

1.3.14. Cine ar trebui să se ocupe în familie de creşterea copiilor? *Răspunsul nu se citeşte*	
1. mai mult mama	20,9%
2. mai mult tata	0,4%
3. ambii părinţi în egală măsură	78,1%
4. altceva: *copilul singur alege*	0,2%
NR	0,4%

1.3.15. Care sînt cele mai importante lucruri în educaţia băieţilor/ fetelor? *cîte 2 răspunsuri maxim pentru băieţi şi fete*	**pentru băieţi**	**pentru fete**
1. disciplina	70,2%	49,8%
2. hărnicia	38,8%	51,4%
3. ascultarea	28,0%	44,0%
4. libertatea de alegere	18,0%	14,3%
5. ordinea	20,2%	24,9%

1.3.16. Ce părere aveţi despre femeile care au născut copii…	**Proastă**	**Bună**	**Nici bună, nici proastă**	**NŞ/ NR**
1. …fără a fi căsătorite legal?	30,0%	13,8%	50,5%	5,7%
2. …fără a fi căsătorite legal şi care nici nu-şi doresc un soţ?	35,9%	13,2%	43,1%	7,8%

1.3.17. În luna ianuarie 2006, dvs. aţi avut timp liber (nu a trebuit să munciţi nici la serviciu, nici acasă sau în altă parte):	
1. de fiecare dată cînd aţi dorit	24,6%
2. aproape în fiecare zi	17,2%
3. numai la sfîrşit de săptămînă	23,0%
4. 1-2 zile în timpul săptămînii, nu neapărat sîmbăta/ duminica	11,2%
5. numai de sărbătorile religioase	10,0%
6. cîteva zile (pe lună), nu neapărat de sărbătorile religioase	3,8%
7. nu aţi avut deloc timp liber	9,0%
8. NR	1,2%

1.3.18. Săptămîna trecută unde ați petrecut timpul liber?

1. acasă	59,8%
2. în afara casei	5,4%
3. acasă şi în afara casei	21,2%
4. nu am avut timp liber	13,3%
5. NR	0,3%

1.3.19. Săptămîna trecută cu cine ați petrecut timpul liber*?

1. cu familia	64,7%
2. cu prietenii	24,1%
3. singur(ă)	10,9%
4. cu alte rude	15,8%
5. cu alte persoane	2,8%
cu colegii	*0,6%*
vecinii	*1,1%*
la biserică	*0,3%*
cu prietena iubită	*0,1%*
la sanatoriu	*0,1%*
cu cunoscuți	*0,1%*
nu a specificat cu cine	*0,5%*
6. nu am avut timp liber	13,3%

**Răspuns multiplu.*

1.3.20. Săptămîna trecută ce anume ați făcut în timpul liber*?

1. m-am uitat la tv/ am ascultat radio	63,3%
2. nimic/ m-am odihnit	28,8%
3. discuție cu prietenii/ familia	38,6%
4. excursie/ plimbări	7,3%
5. am citit/ am studiat	12,9%
6. am făcut/ am primit vizite	17,9%

7. altceva	2,9%
ordine în casă şi pregătirea bucatelor	*0,4%*
a fost la discotecă	*0,1%*
a fost la biserică	*0,5%*
a meditat	*0,2%*
a împletit	*0,5%*
a lucrat	*0,1%*
a fost la pescuit	*0,1%*
a avut grijă de nepot	*0,1%*
a stat la spital	*0,1%*
a fost la concert	*0,1%*
a discutat cu vecinii	*0,1%*
nu a specificat ce a făcut	*0,6%*
8. nu am avut timp liber	13,3%

*****Răspuns multiplu.*

Concluzii

- Una dintre problemele studiate în cadrul acestui compartiment s-a referit la percepţia vieţii de cuplu şi la reuşita căsătoriei. În acest sens, rezultatele obţinute atestă că cele mai importante aspecte pentru reuşita căsătoriei, în opinia majorităţii respondenţilor (peste 67%), sînt *dragostea, încrederea între parteneri, fidelitatea, sprijinul reciproc şi disponibilitatea locuinţei proprii*. Cu alte cuvinte, deşi Republica Moldova este una dintre cele mai sărace ţări, populaţia consideră totuşi că pentru reuşita căsătoriei nu sînt importante, în primul rînd, valorile materiale, ci cele spirituale. Un alt moment ce trebuie menţionat aici este faptul că această percepţie este practic unanimă atît în cazul bărbaţilor, cît şi al femeilor.
- Referindu-ne la problema relaţiilor sexuale de pînă la căsătorie şi a uniunii de concubinaj, constatăm faptul că viziunile liberale sînt destul de răspîndite în cadrul societăţii moldoveneşti, astfel încît majoritatea populaţiei nu mai dezaprobă deja relaţiile sexuale dintre bărbat şi femeie înainte de oficializarea relaţiilor, precum şi dorinţa acestora de a locui împreună fără a se căsători legal. În acest context, concludent este faptul că aproape fiecare al cincilea respondent, care are sau a avut partener(ă)/ soţ(ie), a locuit împreună cu acesta/ aceasta înainte de a oficializa relaţiile. Analiza corelată a evidenţiat faptul că nivelul de toleranţă este în relaţie directă cu vîrsta respondenţilor – o dată cu înaintarea în vîrstă gradul de toleranţă a relaţiilor respective scade continuu.
- Un alt aspect studiat a vizat abordarea problemei responsabilităţilor casnice şi atitudinea faţă de acestea. În acest sens, rezultatele obţinute evidenţiază clar

poziția de superioritate a bărbatului față de femeie în cazul responsabilităților casnice. Astfel, femeile în cele mai multe cazuri sînt responsabile atît de *bucătărie, curățenie în casă, spălarea rufelor şi veselei*, cît şi de *educația şi de grija zilnică de copii* (şi aceasta în pofida faptului că 3/4 din respondenți bărbați şi femei susțin ideea potrivit căreia *creşterea copiilor este responsabilitatea ambilor parteneri în egală măsură*). Spre deosebire de femei, bărbații sînt responsabili mai mult doar de problemele legate de *reparații ale instalațiilor din casă* (robinet, priză etc.) şi mai puțin *grija de gospodărie în afara casei* (animale, păsări etc.), unde cota de participare a femeilor este, de asemenea, destul de mare. Cu toate că femeile au o sumedenie de responsabilități casnice, după cum a fost descris, acestea sînt responsabile să facă şi *cumpărăturile zilnice pentru gospodărie* (conform afirmațiilor a 48 la sută dintre respondenți).

- În contextul situației prezentate mai sus, atragem atenția asupra faptului că, deşi circa jumătate din respondenți susțin că *muncile casnice sînt egale cu orişicare alt tip de muncă remunerată/ plătită*, o parte considerabilă (fiecare al treilea) este de părere opusă. Ceea ce este mai important e faptul că părerea opusă persistă în proporție egală atît în cazul bărbaților, cît şi al femeilor.
- O altă problemă studiată în cadrul „Barometrului de gen" s-a referit la problema *timpului liber*. Rezultatele obținute atestă faptul că aproape jumătate din populație este destul de ocupată cu treburile casnice sau de serviciu, astfel încît dispune de cel mult 1-2 zile de timp liber (nu a trebuit să muncească acasă, la serviciu sau în altă parte). Totodată, în medie, fiecare al zecelea respondent nu a dispus deloc de timp liber în ultima săptămînă de la data petrecerii sondajului. În funcție de genul respondenților, nu s-au înregistrat diferențe semnificative privind durata mai mare sau mai mică a timpului liber disponibil.
- Locul preferat de petrecere a timpului liber de către populația Republicii Moldova este *propria familie/ gospodărie*, lucru afirmat de către 60 la sută dintre respondenți. În acelaşi timp, fiecare al cincilea petrece timpul liber şi în afara casei. Persoanele cu care este petrecut timpul liber sînt, de cele mai dese ori, membrii familiei (3/4 dintre respondenți care au avut timp liber). Fiecare al patrulea respondent petrecere timpul liber şi cu prietenii. În acest context, menționăm că bărbații petrec mai des decît femeile timpul liber în afara casei şi cu prietenii.
- Referindu-ne la modalitățile de petrecere a timpului liber, constatăm că acesta se reduce, în cele mai frecvente cazuri, la *vizionarea televizorului sau la ascultarea posturilor radio* (73,0% din respondenții care au avut timp liber) şi la *discuțiile cu prietenii/ membrii familiei* (44,5%).

1.4. VIAȚA PUBLICĂ

1.4.1. În opinia dvs., există în Moldova egalitate reală în drepturi între femei şi bărbaţi?

1. da	43,5%
2. nu	41,9%
9. NR	14,6%

1.4.2. Ce înțelegeți dvs. prin egalitatea în drepturi între femei şi bărbaţi*?

Egalitatea femeilor şi bărbaților în toate domeniile vieții sociale (ceea ce li se permite bărbaților să se permită şi femeilor)	42,8%
Egalitatea în drepturi la muncă	12,0%
Aprecierea cunoştințelor, stimarea femeilor în aceeaşi măsură ca şi bărbații	5,5%
Egalitatea în obligații/ exercitarea proporțională a obligațiunilor (de exemplu, exercitarea proporțională a activităților casnice)	5,3%
Egalitatea în drepturi la odihnă	2,6%
Egalitatea în drepturi de a alege, de a lua decizii	2,4%
Posibilități egale ale femeilor şi bărbaților de a participa la diverse activități	2,2%
Egalitatea în familie (ambii soți sînt capul familiei, ambii iau decizii în măsură egală)	2,2%
Egalitatea în dreptul de a exprima opinia	1,8%
Egalitatea în drepturi la venituri	1,7%
Lipsa discriminării femeii (femeile să nu fie tratate ca ființe mai slabe, mai sensibile, mai neputincioase; să nu fie tratate cu compătimire)	1,7%
Egalitatea în dreptul de a ocupa funcții de conducere	1,6%
Independența şi stabilitatea femeii, afirmarea ei ca personalitate în viața socială	1,5%
Femeile să nu fie abuzate de bărbați (să nu fie înjosite, agresate fizic)	1,3%
Egalitatea în drepturi la educație	1,2%
Egalitatea în drepturi de a participa la viața publică	1,0%
Egalitatea în drepturi de a vota	0,8%
Cînd există înțelegere, consens în relațiile femeii cu bărbatul	0,7%
Egalitatea între relațiile femeii cu bărbatul (să nu se simtă supremația bărbaților)	0,5%
Asigurarea respectării drepturilor femeilor	0,5%
Atît femeia, cît şi bărbatul contribuie (în egală măsură) la bunăstarea familiei	0,5%

Atitudinea grijulie față de femeie (atît în familie, cît şi în societate)	0,4%
Nu poate exista egalitate în drepturi între femei şi bărbați (fiecare are responsabilitățile sale)	1,2%
Femeile sînt supraîncărcate (muncesc şi în gospodărie, şi la serviciu)	0,7%
Femeia şi aşa are prea multe drepturi („este tot timpul îndrăzneață şi cîştigă în drepturi")	0,4%
În Republica Moldova nu există nici un drept	0,2%
Alte mențiuni în sensul *efectelor egalității în drepturi între bărbați şi femei* (de exemplu, *face familia să fie fericită, femeia şi bărbatul să se simtă independenți, doar astfel o familie poate fi unită şi puternică din punct de vedere economic*)	1,5%
Ale semnificații generale (de exemplu, *încredere reciprocă, să nu fie indiferenți unii față de alții, aceeaşi demnitate, fidelitate, omenie etc.*)	2,5%
NŞ	5,0%
NR	13,9%

*****Răspuns multiplu.*

1.4.3. Cum reacționați dvs. în cazul unui insucces în viața de zi cu zi*?

Indiferență	9,1%
Autocalmare	43,1%
Enervare	37,1%
Furie	14,4%
Disperare	19,3%
Deprimare	10,4%
Îndîrjire şi mobilizare	14,5%
Altceva	3,5%
sprijin reciproc	*0,1%*
optimism	*0,8%*
încurajare	*0,4%*
meditare	*0,1%*
credință	*0,4%*
plimbare	*0,1%*
căutare de alte soluții	*0,1%*
speranță	*0,2%*
răbdare	*0,4%*
căutare de noi ocupații	*0,2%*
emoții	*0,1%*
nu a specificat	*0,6%*

*****Răspuns multiplu.*

1.4.4. Sînteți de părere că în familii ca a dvs...

este de preferat să conducă bărbații	28,1%
este de preferat să conducă femeile	5,6%
genul nu contează	59,2%
NŞ/ NR	7,1%

1.4.5. Dar în viața publică: în administrație, politică, la locul de muncă etc...

este de preferat să conducă bărbații	31,5%
este de preferat să conducă femeile	4,0%
genul nu contează, importante sînt calitățile profesionale ale persoanei care conduce	60,9%
NŞ/NR	3,6%

1.4.6.1. După părerea dvs., participarea femeilor la viața politică ar influența lucrurile în bine sau în rău?		**1.4.6.2. Dar în afaceri?**	
1. în bine	38,9%	1. în bine	38,1%
2. nici în bine, nici în rău	36,1%	2. nici în bine, nici în rău	36,0%
3. în rău	8,5%	3. în rău	6,6%
9. NŞ/NR	16,5%	9. NŞ/NR	19,3%

1.4.7. Cum credeți, ce le încurcă femeilor din republică să fie mai active în viața politică? *Alegeți cel mult 3 variante*

1. barierele psihologice	27,6%
2. tradițiile naționale	23,7%
3. împovărarea femeilor cu griji casnice	59,8%
4. neîncrederea în sine	28,6%
5. incapacitatea de a decide	18,4%
6. sistemul politic format în mare parte din bărbați	36,8%
7. marginalizarea femeilor	13,8%

8. altceva (specificați)	1,7%
sensibilitatea femeilor	*0,1%*
lipsa de inițiativă	*0,3%*
nimic nu încurcă	*0,1%*
sărăcia	*0,1%*
psihologia de rob	*0,1%*
dependența de bărbați	*0,2%*
incultura politică	*0,1%*
frica	*0,1%*
sistemul corupt	*0,3%*
credința	*0,1%*
nu au specificat	*0,2%*
NŞ/NR	2,1%

1.4.8.1. După părerea dvs., în Moldova, femeile sînt mai degrabă preocupate… *un răspuns*		**1.4.8.2. Dar bărbații, sînt mai degrabă preocupați…** *un răspuns*	
1. de serviciu	4,0%	1. de serviciu	54,0%
2. de familie	43,3%	2. de familie	4,1%
3. să îmbine viața de familie cu serviciul	48,6%	3. să îmbine viața de familie cu serviciul	32,5%
4. nici de serviciu, nici de familie	2,1%	4. nici de serviciu, nici de familie	5,3%
9. NŞ/NR	2,0%	9. NŞ/NR	4,1%

1.4.9. Dvs. ați alege un bărbat sau o femeie pentru funcția de...	**Bărbat**	**Femeie**	**Nu contează genul**	**NŞ/ NR**
1. preşedinte al comitetului de părinți la şcoală	17,5%	30,0%	51,3%	1,2%
2. director de şcoală	28,2%	18,5%	52,5%	0,8%
3. membru în consiliul local/ raional	28,6%	8,6%	61,6%	1,2%
4. preşedinte al consiliului local/ raional	35,8%	6,8%	56,1%	1,3%
5. primar	41,9%	8,4%	48,9%	0,8%
6. deputat	32,3%	7,6%	59,2%	0,9%
7. preşedinte al țării	50,3%	6,4%	41,9%	1,4%

1.4.10. Sînteţi sau nu de acord cu următoarele afirmaţii:	Da	Nu	NS/ NR
1. bărbaţii sînt mai capabili să conducă decît femeile	49,0%	42,5%	8,5%
2. femeile sînt învăţate că a fi la conducere nu este treaba lor	47,9%	42,1%	10,0%
3. nu există măsuri politice care să încurajeze femeile să participe la funcţii de conducere	43,6%	33,5%	22,9%
4. femeile sînt mai puţin unite decît bărbaţii	45,5%	42,4%	12,1%
5. bărbaţii sînt interesaţi ca femeile să nu intre în concurenţă cu ei pentru posturile de conducere	52,6%	31,3%	16,1%
6. femeile nu au încredere în forţele lor	47,4%	42,0%	10,6%
7. femeile sînt prea ocupate cu treburile gospodăreşti şi nu mai au timp pentru posturi de conducere	64,7%	28,0%	7,3%
8. femeilor le este frică de responsabilităţi mari	44,6%	43,4%	12,0%
9. presa creează femeilor imaginea de persoane incapabile de a conduce	26,6%	47,4%	26,0%
10. politica şi afacerile sînt corupte şi de aceea femeile nu vor să se implice	42,1%	31,4%	26,5%

1.4.11. Cît de des discutaţi părerile dvs. despre modul în care se desfăşoară lucrurile în ţară sau în localitatea în care trăiţi cu...	Deseori	Uneori	Niciodată	NŞ/ NR	
1. familia	31,0%	56,9%	9,8%	2,3%	
2. prietenii	26,9%	60,2%	12,5%	0,4%	
3. vecinii	16,3%	53,3%	29,0%	1,4%	
4. colegii de la locul de muncă	12,8%	22,8%	11,9%	14,2%	**38,3%**
5. şeful de la locul de muncă	4,6%	16,5%	25,0%	15,6%	**38,3%**
6. consilierii primăriei sau cu primarul	2,4%	18,1%	75,0%	4,5%	
7. deputaţii care vă reprezintă	2,1%	11,4%	82,1%	4,4%	
8. la o adunare publică a unui partid politic	2,1%	12,6%	80,6%	4,7%	
9. trimiteţi o scrisoare/ daţi un telefon unui post de radio-tv sau unui ziar	1,4%	8,4%	86,1%	4,1%	

Concluzii

- Fiind întrebați: „Există sau nu egalitate reală de drepturi între bărbați și femei în Moldova?“, un număr aproape egal de respondenți au afirmat (43,5%) și infirmat (41,9%) acest lucru. Analiza corelată a răspunsurilor afirmative și negative în funcție de genul respondenților nu a ilustrat diferențe semnificative. Semnificația atribuită de cele mai multe ori de către respondenți termenului „egalitate de drepturi între bărbați și femei“ este una generală, referindu-se la *egalitatea femeilor și bărbaților în toate domeniile vieții sociale* (ceea ce li se permite bărbaților să se permită și femeilor).
- Participarea femeilor la conducere în viața de familie și viața publică este acceptată de către majoritatea respondenților, 60 la sută dintre aceștia susținînd că *genul persoanei care conduce în familie sau în viața publică nu contează, în cazul vieții publice importante fiind calitățile profesionale*. Cu toate acestea, atitudinea de superioritate a bărbatului față de femeie persistă cu precădere în rîndurile persoanelor de gen masculin, 40% din ei fiind convinși că la conducere în familie și în viața publică *este de preferat să fie bărbatul*. Deși o parte semnificativă dintre bărbați nu acceptă ideea participării femeilor la funcții de conducere în viața publică, marea lor majoritate recunosc că implicarea femeilor în politică sau în business nu va influența în rău lucrurile din aceste sfere ale vieții sociale.
- Fiind întrebați dacă ar alege un bărbat sau o femeie la funcții concrete de conducere (*președinte al comitetului de părinți la școală, director de școală, membru al consiliului local/ raional, președinte al consiliului local/ raional, primar, deputat sau președinte al țării*), majoritatea respondenților aproape în toate aceste cazuri (cu excepția funcției de primar și președinte al țării) au menționat că nu contează genul persoanei alese, ci calitățile profesionale ale acesteia. Totuși analiza comparativă ne-a permis să evidențiem o tendință în răspunsurile atît ale femeilor, cît și ale bărbaților chestionați – *gradul de acceptare a femeilor la funcții de conducere scade, în special în cazul respondenților de gen masculin, o dată cu creșterea nivelului funcțiilor de conducere*.
- Implicarea femeilor din Republica Moldova în viața publică, în special în sfera politică, este stopată, în opinia respondenților, de o serie de factori atît de ordin obiectiv (*împovărarea femeilor cu responsabilitățile casnice, lipsa pîrghiilor politice de încurajare a participării femeilor la viața politică, interesul bărbaților de a limita accesul femeilor la funcții de conducere, sistemul politic format în mare parte din bărbați, diferențe în educația bărbaților și femeilor etc.*), cît și de ordin subiectiv/ psihologic (*persistarea mentalității conform căreia femeile*

sînt mai puțin capabile să conducă, femeile sînt mai puțin unite sau au frică de responsabilitățile mari etc.). Aici este important de remarcat faptul că, în linii generale, barierele menționate sînt susținute în proporție egală atît de către persoanele de gen masculin, cît şi de către persoanele de gen feminin. În acest sens, concludent este faptul conform căruia majoritatea respondenților de ambele genuri consideră că în Republica Moldova bărbații sînt mai degrabă preocupați de *serviciu*, iar femeile – *fie de viața de familie, fie să împace viața de familie cu serviciul*.

- Referindu-ne la modalitățile de participare la viața politică a țării, evidențiem faptul că aceasta manifestă un caracter pasiv – în majoritatea cazurilor participarea politică a populației se rezumă la *discuții cu membrii familiei, prietenii şi vecinii*. Modalitățile de participare activă, cum ar fi *discuțiile cu primarul sau consilierii locali, deputații, reprezentanții partidelor politice sau interacțiunea cu mass-media*, sînt practicate rareori, fiind menționate de cel mult 10%-20% din respondenți. În acest context, atragem atenția asupra faptului că diferențe semnificative în participarea politică mai activă a bărbaților în comparație cu femeile nu se constată.
- În cazuri de insuccese în viața de zi cu zi, populația Moldovei reacționează de cele mai multe ori fie cu *autoconsolare* (43,1%), fie cu *iritare/ enervare* (37,1%). Totodată, fiecare al cincilea respondent reacționează *disperat* la nereuşitele zilnice. În funcție de gen, diferențe în reacții la eşecurile zilnice sînt puțin semnificative.

1.5. GEN ŞI ECONOMIE

1.5.1. După părerea dvs., în următoarele domenii ar trebui să lucreze...	Mai ales bărbaţii	Mai ales femeile	Genul nu contează	NS/ NR
1. în agricultură	47,4%	3,0%	49,2%	0,4%
2. în energetică	72,3%	2,4%	24,1%	1,2%
3. în industria textilă	18,9%	48,0%	32,3%	0,8%
4. în construcţii	72,5%	2,7%	24,6%	0,2%
5. în transporturi	65,8%	4,0%	30,0%	0,2%
6. în învăţământ	5,6%	28,1%	66,2%	0,1%
7. în sănătate	4,9%	21,7%	73,2%	0,2%
8. în administraţie publică (primărie, guvern)	20,3%	7,8%	71,1%	0,8%
9. în organizaţii nonguvernamentale	12,1%	10,8%	71,5%	5,6%
10. în instituţii mass-media (ziare, radio, tv)	7,7%	11,9%	78,6%	1,8%
11. în comerţ	8,6%	19,3%	71,8%	0,3%
12. în sfera de deservire socială	7,3%	25,8%	65,7%	1,2%
13. în bănci	13,2%	15,5%	69,9%	1,4%
14. în justiţie	36,1%	5,2%	58,0%	0,7%
15. în armată şi poliţie	75,6%	1,4%	22,7%	0,3%

1.5.2. Cunoaşteţi personal pe cineva care şi-a pierdut vreodată locul de muncă?

1. da	52,8%	→ 1.5.3
2. nu	44,8%	→ 1.5.5
3. NR	2,4%	→ 1.5.5

1.5.3. Reieşind din ceea ce cunoaşteţi despre bărbaţii şi femeile care şi-au pierdut locul de muncă, care sînt acţiunile obişnuite ale bărbaţilor şi femeilor în cazul dat*?	Bărbaţi	Femei
Caută alt loc de muncă	42,6%	33,2%
Stau acasă şi au grijă de familie/ gospodărie	4,3%	26,4%
Se ocupă cu agricultura/ creşterea animalelor	13,7%	6,8%
Lucrează ocazional (cu ziua)	14,5%	7,7%

Altceva: *nu a specificat*	0,4%	0,3%
Nu lucrează/ nu fac nimic	2,9%	2,7%
Pleacă peste hotare	3,0%	2,2%
Nu cunosc persoane care şi-au pierdut locul de muncă	47,2%	47,2%

** Cel mult 2 opțiuni pentru fiecare caz.*

1.5.4. Dintre toate cunoştinţele dvs. care au pierdut un loc de muncă este cineva care:	**Da, bărbat**	**Da, femeie**	**Da, și bărbat, și femeie**	**Nu cunosc**	**NR**	**NC**
a. …s-a apucat de băutură	12,4%	0,7%	9,0%	29,3%	1,4%	**47,2%**
b. …fură	2,7%	0,4%	4,1%	43,7%	1,9%	**47,2%**
c. …se prostituează		2,9%	1,2%	46,3%	2,4%	**47,2%**
d. …cerşeşte	0,3%	0,9%	2,4%	46,7%	2,5%	**47,2%**

1.5.5. În ultima lună, aproximativ cîte ore pe zi...	**ORE**	**Am fost în concediu**	**NR**	
1. …v-aţi ocupat de spălat, călcat, curăţenie, gătit, în general, de treburile casei?		77	99	NC
2. …aţi lucrat pentru plată (în bani, produse sau alte bunuri)?		77	99	88
3. …v-aţi ocupat de îngrijirea animalelor şi alte treburi prin curte?		77	99	88

1. …v-aţi ocupat de spălat, călcat, curăţenie, gătit, în general, de treburile casei?

0 ore	13,7%
1	10,4%
2	18,9%
3	16,4%
4	14,0%
5	7,6%
6	5,3%

7 ore	3,2%
8	2,8%
9	0,5%
10	1,5%
11	0,2%
12	0,4%
NR	4,9%

2. …ați lucrat pentru plată (în bani, produse sau alte bunuri)?

0 ore	12,8%
1	1,1%
2	1,2%
3	2,3%
4	3,4%
5	3,8%
6	5,2%
7	4,1%
8	10,8%
9	1,1%

10 ore	3,3%
11	0,1%
12	1,4%
14	0,1%
15	0,1%
16	0,1%
am fost în concediu	1,4%
NC	38,3%
NR	9,6%

3. …v-ați ocupat de îngrijirea animalelor şi de alte treburi prin curte?

0 ore	6,9%
1	14,5%
2	21,9%
3	10,0%
4	8,2%
5	4,3%
6	2,5%

7 ore	0,5%
8	0,7%
10	0,5%
12	0,5%
NC	25,1%
NR	4,5%

1.5.6. Deci, luînd în considerație toate aceste activități, aproximativ cîte ore pe zi ați muncit în ultima lună?

0 ore	1,4%
1	2,2%
2	4,1%
3	7,8%
4	9,5%
5	7,0%
6	8,5%
7	8,4%
8	9,3%
9	7,5%
10	11,8%

11 ore	5,8%
12	6,3%
13	1,8%
14	2,6%
15	0,6%
16	0,8%
17	0,7%
18	0,4%
19	0,1%
20	0,3%
NR	3,2%

1.5.7. În comparație cu partenerul/ partenera/ soțul/ soția, dvs. cîştigați mai mult sau mai puțin*?

mai mult	18,3%
la fel	15,0%
mai puțin	15,5%
nu am serviciu	19,6%
NR	1,8%
Nu sînt căsătorite, concubinaj	29,8%

* *Este numai pentru cei care sînt căsătoriți (cu acte sau fără acte), sînt într-un cuplu consensual sau concubinaj.*

1.5.8. Reieşind din propria experiență de muncă şi a altor colegi/ cunoscuți, sînteți de acord cu următoarele afirmații:	**Totalmente de acord**	**De acord**	**Nici acord, nici dezacord**	**Nu sînt de acord**	**Nu sînt deloc de acord**	**NŞ/ NR**
a. angajații de sex masculin beneficiază de salarii mai mari decît angajații de sex feminin	18,4%	29,3%	24,5%	20,0%	1,8%	6,0%
c. femeile sînt supuse unui program de lucru mai intens/ dificil decît bărbații	7,8%	25,9%	25,0%	32,1%	2,5%	6,7%
d. angajații de sex masculin avansează în funcție mai uşor decît angajații de sex feminin	13,4%	35,2%	22,2%	20,0%	2,7%	6,5%
e. aptitudinile profesionale ale bărbaților sînt apreciate mai bine decît ale femeilor	11,4%	28,0%	27,3%	23,5%	2,5%	7,3%

Concluzii

- În opinia majorității populației Republicii Moldova, domeniile de activitate specifice genului masculin sînt: *armata/ poliția* (75,6%), *construcțiile* (72,5%), *energetica* (72,3%) şi *transporturile* (65,8%). Totodată, aproape jumătate dintre respondenți (47,7%) consideră că în *agricultură*, de asemenea, ar trebui să lucreze *mai ales bărbații*. În cazul genului feminin, nu se conturează domenii de activitate strict destinate acestuia, cum a fost în cazul celui masculin. Totuşi

putem constata că, în opinia unei părți mai mult sau mai puțin semnificative a publicului studiat, domeniile de activitate specifice mai mult genului feminin, comparativ cu cel masculin, sînt: *industria textilă* (48,0%), *învățămîntul* (28,1%), *sfera de deservire socială* (25,8%) şi *sănătatea* (21,7%).

- Rezultatele studiului atestă faptul că în relațiile de muncă bărbații sînt mai avantajați decît femeile, în special la capitolul *avansarea în funcție* şi *mărimea salariilor*, acest fapt fiind aprobat, în baza propriei experiențe sau a experienței colegilor/ cunoscuților, de către 48,6% din populație şi, respectiv, 47,7%. Femeile sînt, de asemenea, dezavantajate în cazul *aprecierii aptitudinilor profesionale* (39,4%), aptitudinile profesionale ale angajaților de gen masculin fiind apreciate mai bine decît ale angajaților de gen feminin, şi al *programului de lucru*, 1/3 dintre respondenți sînt de acord cu afirmația că *femeile sînt supuse unui program de lucru mai intens/ dificil decît bărbații.*
- În contextul constatărilor menționate anterior cu privire la relațiile de muncă, atenționăm asupra faptului că 40 la sută dintre respondenții de gen masculin (care au soție sau parteneră) confirmă faptul că venitul lor personal este mai mare decît venitul personal al soției sau al partenerei de trai.
- Referindu-ne la gradul de ocupație (timpul destinat muncii casnice, muncii remunerate sau muncii în jurul gospodăriei) a bărbaților şi femeilor în ultima lună de la momentul desfăşurării cercetării, constatăm faptul că, în medie, femeile au lucrat cu o oră mai mult decît bărbații. În funcție de tipul activității, evidențiem faptul că, deşi femeile au lucrat pentru plată un timp egal cu bărbații, acestea au fost totodată implicate în activitățile casnice, în medie, de 2 ori mai mult decît bărbații.
- Din mențiunile respondenților cu privire la cunoştințele lor despre acțiunile persoanelor care au pierdut locul de muncă, constatăm faptul că bărbații sînt principalii responsabili de întreținerea familiei lor. Astfel, în cazul în care îşi pierd locul de muncă, bărbații mai des decît femeile, conform mențiunilor respondenților, *caută alt loc de muncă* (80,4% din mențiunile respondenților pentru bărbați şi 62,7% pentru femei), *lucrează ocazional* (27,4% pentru bărbați şi 14,4% pentru femei) sau *se ocupă cu agricultura/ creşterea animalelor* (25,9% pentru bărbați şi 13,1% pentru femei), în timp ce mai multe femei *stau acasă şi au grijă de familie/ gospodărie* (49,8% pentru femei şi 8,3% pentru bărbați). O altă acțiune specifică aproape în proporție egală atît pentru bărbați (5,6% din mențiunile respondenților), cît şi pentru femei (4,1%) în cazul pierderii locului de muncă este *plecarea la lucru peste hotare*. Analiza corelată a evidențiat faptul că acest lucru este caracteristic, de cele mai dese ori, persoanelor din mediul *rural*.

1.6. VIOLENȚA/ COMPORTAMENT DEVIANT

1.6.1. După părerea dvs., prostituția ar trebui:

1. interzisă	70,3%
2. legalizată	19,2%
9. NR	10,5%

1.6.2. De ce credeți așa?*

Interzisă	
Este un lucru rău, amoral, ruşinos, urît, nebunie	30,7%
Contribuie la degradarea, răzvrătirea, destrăbălarea, demoralizarea, distrugerea fiecărui individ în parte şi a societății în întregime	15,6%
Contribuie la răspîndirea diferitelor boli	8,7%
Are impact negativ asupra familiei/ distruge familia	7,4%
Prostituția nu trebuie nimănui	2,1%
Dacă s-ar interzice, atunci ar fi ordine în țară	2,0%
Femeile suferă din cauza prostituției, nu se simt în siguranță	1,8%
Imaginea Moldovei suferă deja din cauza fenomenului *prostituție*	1,2%
Prostituția generează un şir de probleme (cum ar fi, de exemplu, narcomania, degradarea societății etc.)	1,1%
Dacă nu s-ar interzice, atunci mai multe persoane s-ar prostitua	1,0%
Contribuie la răspîndirea traficului de ființe umane	0,8%
Are impact negativ asupra copiilor, asupra viitorului acestora	0,7%
Dacă s-ar interzice, atunci generația tînără va deveni mai cultă, mai educată	0,7%
Prostituția este o activitate profitabilă	0,6%
Femeia trebuie să-şi păstreze demnitatea feminină, valorile de femeie	0,6%
Prostituția nu poate fi legalizată, deoarece nu este un serviciu ca atare	0,3%
Prin această activitate se încalcă drepturile fundamentale ale omului	0,2%
Este o ruşine pentru societatea noastră că fetele sînt nevoite să cîştige existența în acest mod	0,2%
Alte răspunsuri generale	0,9%
Răspunsuri neclare	0,6%

NŞ	4,3%
NR	11,5%
Legalizată	
Prostituția trebuie să fie controlată de autoritățile de stat	6,0%
Reducerea cazurilor de boli cu transmitere sexuală	5,3%
Ar fi mai multă ordine (de exemplu, s-ar reduce numărul de violuri, practicarea acestei activități ar fi mai puțin periculoasă)	1,7%
Orice lucru interzis te atrage	1,5%
Contribuții la bugetul de stat	1,5%
Aceasta este o modalitate de a cîştiga bani	1,2%
Natura omului necesită astfel de servicii	1,0%
Trebuie de preluat practica țărilor europene care au legalizat prostituția şi au avut de cîştigat	0,6%
Prostituatele nu ar fi nevoite să se ascundă	0,5%
Fiecare om are libertatea de a alege	0,4%
Va fi mai simplu de accesat astfel de servicii	0,4%
Societatea se modernizează	0,3%
Se va reduce traficul de ființe umane	0,3%
Riscurile posibile din practicarea acestui fenomen s-ar reduce	0,2%
Ar scădea numărul persoanelor care practică prostituția	0,1%
Răspunsuri neclare	1,2%

** Răspuns multiplu***.**

1.6.3. Cunoaşteți personal pe cineva care în ultimii doi ani a avut relații sexuale pentru bani?

1. da	8,6%
2. nu	85,6%
9. NR	5,8%

1.6.4. În ultimii doi ani s-a întîmplat ca unei rude sau unei cunoştințe apropiate să i se ceară să întrețină relații sexuale pentru obținerea unor avantaje profesionale sau/ şi materiale sau pentru a nu-şi pierde locul de muncă?

1. da → **1.6.5**	6,0%
2. nu → **1.6.8**	87,5%
9. NR → **1.6.8**	6,5%

1.6.5. În general, aceste rude/ cunoştinţe (cărora li s-a cerut să întreţină relaţii sexuale) sînt...?

1. de regulă, femei	4,7%
2. de regulă, bărbaţi	0,9%
9. NR	0,4%
Nu s-a întîmplat	**94,0%**

1.6.6. În general, aceste rude/ cunoştinţe (cărora li s-a cerut să întreţină relaţii sexuale) sînt...?

1. de regulă, minori (sub 16 ani)	0,2%
2. de regulă, tinere(i) (17-30 ani)	4,8%
3. de regulă, mature(i) (peste 31 ani)	0,9%
NR	0,1%
Nu s-a întîmplat	**94,0%**

1.6.7. Din cîte cunoaşteţi, cine sînt cei care le-au cerut să întreţină relaţii sexuale*?

Colegul de lucru	0,9%
Şeful	3,6%
Clientul	0,4%
Colegul de studii	0,8%
Profesorul	0,6%
Membru de familie	0,1%
Altă rudă	0,5%
Fostul partener/ soţ	0,2%
Vecinul	0,5%
Cineva din prieteni	1,0%
Alt cunoscut	0,8%
Un necunoscut	0,4%
Nu s-a întîmplat	**94,0%**

** Răspuns multiplu.*

1.6.7.1. Din cîte cunoaşteţi, rudele/ cunoştinţele apropiate cărora li s-a cerut să întreţină relaţii sexuale au întreprins ceva pentru a pedepsi agresorul?

1. da	0,2%
2. nu	3,8%
9. NŞ/NR	2,0%
Nu s-a întîmplat	**94,0%**

1.6.8. Vi s-a întîmplat ca un bărbat/ o femeie				1.6.8.a. Dacă DA, atunci cine?												
	Da	Nu	NR	*Codurile de la 1.6.7 răspuns multiplu*												
				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	99
a. ...să se uite la dvs. în mod nepotrivit?	26,6%	65,3%	8,1%	6,1%	0,9%	0,9%	1,5%	0,9%	0,5%	1,2%	0,8%	3,0%	4,4%	6,0%	7,1%	3,3%
b. ...să facă gesturi nepotrivite către dvs.?	19,2%	71,8%	8,9%	3,7%	0,4%	0,6%	0,9%	0,5%	0,2%	0,6%	0,8%	1,6%	4,0%	4,4%	5,2%	2,7%
c. ...să vă atingă într-un mod nepotrivit?	12,3%	79,4%	8,3%	2,6%	0,6%	0,4%	0,6%	0,5%	0,4%	0,4%	1,0%	0,8%	2,8%	2,6%	2,6%	1,6%
d. ...să folosească limbaj sau glume cu conotație sexuală chiar dacă știe că vă deranjează acest lucru?	13,0%	77,8%	9,2%	1,6%	0,1%	0,2%	0,5%	0,2%	0,3%	0,5%	0,4%	1,9%	3,0%	3,0%	2,8%	1,8%
e. ...să vă îmbrățișeze fără permisiunea dvs.?	11,4%	79,8%	8,7%	1,2%	0,5%	0,2%	1,2%	0,1%	0,4%	0,7%	1,0%	1,3%	3,3%	3,6%	1,1%	1,2%
f. ...să vă sărute fără voia dvs.?	6,6%	84,5%	8,9%	0,5%	0,1%	0,1%	0,4%	0,2%	0,4%	0,5%	0,5%	0,1%	1,5%	2,7%	0,6%	0,9%

g. ...să vă invite la o întîlnire amoroasă cu promisiunea de a vă oferi anumite avantaje legate de şcoală/ serviciu?	5,0%	86,2%	8,8%	0,6%	0,7%	0,4%	0,1%	0,4%		0,2%	0,1%	0,1%	0,5%	1,4%	0,9%	0,6%
h. ... să vă ceară să aveţi relaţii sexuale cu promisiunea unei recompense?	3,5%	87,7%	8,7%	0,3%	0,4%	0,1%	0,3%	0,3%				0,1%	0,3%	1,3%	1,1%	0,4%
i. ...să vă ceară să aveţi relaţii sexuale ameninţîndu-vă?	1,2%	89,7%	9,1%		0,1%	0,2%	0,1%		0,2%				0,2%	0,2%	0,2%	0,2%
j. ...să încerce cu forţa să aibă relaţii sexuale cu dvs.?	1,0%	90,1%	8,9%	0,2%						0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,3%	0,1%

1.6.8.1. ***Dacă s-a răspuns DA la cel puțin o întrebare din blocul 1.6.8.*** **Ați încercat să cereți ajutorul cuiva pentru a preveni sau a opri aceste acțiuni?**

1. da → **1.6.8.2.**	4,5%
2. nu → **1.6.9**	23,2%
9. NR → **1.6.9**	4,6%
Nu s-a întîmplat	**67,7%**

1.6.8.2. ***Dacă DA*****, la cine ați apelat?**			
La soț	1,0%	La cineva din prieteni	0,2%
La conducătorul de grupă	0,1%	La descîntătoare	0,1%
La colegul de studii	0,8%	La poliție	0,1%
La profesor	0,4%	La primar	0,1%
La un membru de familie	0,1%	NR	0,1%
La altă rudă	0,1%	**Nu a apelat la nimeni**	**27,8%**
La fostul partener/ soț	1,3%	**Nu s-a întîmplat**	**67,7%**
La vecin	0,1%		

1.6.9. Printre prietenii, rudele sau colegii dvs. cunoaşteți cazuri de …	**Da**	**Nu**	**NR**
1. …femei care îşi bat partenerii/ soții	17,9%	77,3%	4,8%
2. …bărbați care îşi bat partenerele/ soțiile	49,7%	45,0%	5,3%

1.6.10. După părerea dvs., cine ar trebui să intervină cînd cineva îşi bate partenerul/ partenera, soțul/ soția*?

Părinții	23,5%
Copiii (dacă sînt)	14,9%
Alte rude apropiate	8,4%
Prietenii	7,0%
Vecinii	11,2%
Naşii	9,3%
Poliția	18,7%

altcineva	2,3%
cei prezenți la conflict	*1,1%*
primărie	*0,1%*
inițiatorul conflictului	*0,2%*
un bărbat	*0,1%*
o femeie	*0,1%*
psihologul	*0,1%*
nu a specificat	*0,6%*
cei doi trebuie lăsați să-şi rezolve singuri problema	49,9%
NŞ/NR	4,3%

* VARIANTELE DE RĂSPUNS nu se citesc, *se admit cel mult 2 răspunsuri.*

1.6.11. Cu care forme de violență vă confruntați dvs. personal?*

1. violența fizică	11,1%
2. violența verbală	50,0%
3. violența sexuală	1,6%
4. violența psihologică (amenințări etc.)	21,8%
5. violență săvîrşită de către soț	4,6%
6. violența în baza apartenenței naționale	4,0%
7. altele (indicați)	0,9%
răutate socială	*0,2%*
violență statală	*0,1%*
lucruri casnice nepotrivite	*0,1%*
învinuiri judecătoreşti false	*0,1%*
nu a specificat	*0,4%*
8. Nici una	35,2%

***** *Răspuns multiplu.*

1.6.12. În general, cît de des apar probleme în cuplul dvs.*?

Foarte rar, deloc	21,9%
Rar	38,2%
Des	7,2%
Foarte des	1,3%
NR	1,6%
Nu sînt căsătorite, concubinaj	**29,8%**

* *Sînt numai pentru cei care sînt căsătoriți (cu acte sau fără acte), sînt într-un cuplu consensual sau concubinaj.*

1.6.13. Care sînt motivele apariţiei problemelor/ certurilor în cuplul dvs.*?

Realizarea activităţilor casnice	20,9%
Lipsurile materiale sau lipsa de bani	46,0%
Comportamentul copiilor	9,0%
Băutura	7,6%
Părinţii/ socrii	4,9%
Televizorul	4,4%
Alte cauze	5,7%
gelozia	*0,7%*
încăpăţînarea	*0,1%*
lucrăm împreună la un serviciu	*0,1%*
probleme de moment	*1,4%*
diferite motive	*0,1%*
din cauza prietenilor	*0,1%*
caracterul	*0,3%*
înşelăciunea	*0,1%*
starea sănătăţii	*0,5%*
relaţiile	*0,1%*
reţineri la serviciu	*0,1%*
despărţirea pe mult timp	*0,1%*
lipsa serviciului	*0,1%*
lipsa de contribuţie a soţului în familie	*0,1%*
din cauza afacerilor	*0,1%*
nervozitatea	*0,1%*
condiţiile de trai	*0,1%*
vîrsta	*0,2%*
nu a specificat	*1,3%*
NR	6,7%
Nu sînt căsătorite, concubinaj	**29,8%**

* *Sînt numai pentru cei care sînt căsătoriţi (cu acte sau fără acte), sînt într-un cuplu consensual sau concubinaj. Răspuns multiplu.*

Concluzii

- În opinia majorităţii persoanelor chestionate (70,3%) *practicarea prostituţiei* în Republica Moldova nu ar trebui legalizată, în timp ce aproape fiecare al cincilea susţine ideea legalizării acesteia. Argumentele principale ale persoanelor care sînt pentru interzicerea prostituţiei sînt *caracterul imoral/ ruşinos* al aces-

tei activităţi şi *contribuirea prostituţiei la degradarea/ demoralizarea fiecărui individ în parte şi a societăţii în întregime*. Adepţii legalizării îşi argumentează opinia, de cele mai dese ori, prin faptul că *prostituţia trebuie controlată de autorităţi* şi că o eventuală legalizare *ar contribui la reducerea cazurilor de boli cu transmitere sexuală*.

- În contextul celor menţionate anterior, evidenţiem faptul că 8,6% dintre respondenţi cunosc personal pe cineva care în ultimii doi ani (de la data cercetării) au întreţinut relaţii sexuale contra plată, această activitate fiind practicată atît în mediul urban, cît şi în mediul rural.
- Un alt aspect studiat la acest compartiment s-a referit la agresiunea sexuală. Astfel, datele colectate în teren atestă faptul că 6 la sută dintre respondenţi cunosc rude sau persoane apropiate cărora li s-a cerut să întreţină relaţii sexuale pentru obţinerea unor avantaje profesionale/ materiale sau pentru a nu-şi pierde locul de muncă. Persoanele care sînt agresate sexual sînt, de regulă, *femei tinere, în vîrstă cuprinsă între 17-30 ani* (66,3% din menţiunile persoanelor care cunosc astfel de cazuri), iar agresorii sînt de cele mai multe ori *şefii de la locul de muncă* (60,0%), urmaţi la distanţă de *prieteni* (16,5%), *colegii de lucru* (15,1%) sau *de studii* (13,3%) şi *cunoscuţi* (13,0%).
- Respondenţii au fost întrebaţi, de asemenea, despre cazuri de hărţuire sexuală personală. Răspunsurile obţinute ilustrează faptul că cel mai des respondenţii se confruntă cu aspecte moderate/ pasive ale hărţuirii sexuale, cum ar fi *aruncarea unei priviri nepotrivite* (26,6% din respondenţi), *gesturi nepotrivite* (19,2%), *limbaj sau glume cu conotaţie sexuală* (13,0%), *atingeri nepotrivite* (12,3%) şi *îmbrăţişări fără permisiune* (11,4%). Persoanele care manifestă acest gen de comportament sînt, în special, *persoane necunoscute, persoane cunoscute, prietenii, vecinii şi colegii de lucru*. Analiza corelată în funcţie de genul respondenţilor nu a evidenţiat nici o diferenţă semnificativă între frecvenţa confruntării cu astfel de cazuri de către respondenţii femei şi respondenţii bărbaţi. În schimb, în funcţie de vîrstă au fost înregistrate diferenţe semnificative – cazuri de hărţuire sexuală au fost menţionate, de regulă, de către respondenţii în vîrstă de 18-29 ani.
- În mare, rezultatele cercetării atestă faptul că populaţia se confruntă, de cele mai multe ori, cu *violenţă verbală* (50,0%) şi *violenţă psihologică* (21,8%). *Violenţa fizică* a fost menţionată de 11,1% dintre respondenţi. Totodată, este important de menţionat că aproape fiecare al treilea respondent a susţinut că *nu se confruntă cu nici un fel de violenţă*.
- Un alt aspect studiat în cadrul sondajului s-a referit la violenţa domestică. În acest sens, au fost înregistrate cazuri de agresiuni fizice atît din partea băr-

baţilor faţă de femei, cît şi de către femei faţă de bărbaţi. Totuşi abuzul fizic din partea bărbaţilor este mai larg răspîndit. Astfel, 49,7% dintre respondenţi indică cunoaşterea cazurilor de bătăi ale soţiilor/ partenerelor de către soţi/ parteneri printre colegii, rudele şi prietenii lor, în timp ce cazuri de abuz fizic din partea soţiilor/ prietenelor au fost menţionate în proporţie de 18 la sută dintre respondenţi. Fiind întrebaţi: „Cine ar trebui să intervină în cazurile de violenţă între cupluri?", jumătate dintre respondenţi au fost de părerea că *aceştia singuri trebuie să-şi rezolve problemele*. Pe de altă parte, 23,5% din persoanele chestionate consideră că în asemenea cazuri ar trebui să intervină *părinţii*, 18,7% optează pentru *poliţie*, 14,9% – *copiii* (în cazul în care aceştia sînt), iar 11,2% s-au referit şi la posibilitatea de intervenţie din partea *vecinilor*.

- Respondenţii care trăiesc în cuplu au fost întrebaţi despre frecvenţa apariţiei problemelor în cuplul lor. Răspunsurile obţinute atestă faptul că acestea apar *foarte rar/ rar* în marea majoritate a cazurilor (85,5%), iar 12 la sută din cupluri se confruntă cu probleme *des/ foarte des*. Motivele principale care generează probleme în sînul cuplurilor sînt *lipsurile materiale* (65,4%) şi *realizarea activităţilor casnice* (29,8%). Totodată, aproape fiecare al zecelea cuplu se confruntă cu probleme cauzate de *comportamentul copiilor* şi *băutură*.

1.7. DATE DEMOGRAFICE

1.7.1. Numărul de membri în familia dvs. _____?

1 membru	11,7%
2	24,7%
3	23,0%
4	25,6%
5	10,5%
6	3,1%
7	1,0%
8	0,3%
11	0,1%

1.7.2. Vîrsta dvs. _____ ani?

18 ani	1,5%
19	1,6%
20	3,5%
21	2,7%
22	1,6%
23	0,9%
24	1,5%
25	1,7%
26	1,3%
27	1,5%
28	1,4%
29	1,0%
30	2,0%
31	1,1%
32	1,2%
33	1,8%
34	1,7%
35	1,9%
36	1,9%
37	1,0%
38	1,9%
39	1,6%
40	2,1%

41 ani	1,7%
42	2,0%
43	2,2%
44	2,4%
45	3,9%
46	2,5%
47	2,5%
48	1,7%
49	2,0%
50	2,7%
51	2,1%
52	2,2%
53	1,6%
54	2,1%
55	2,0%
56	2,3%
57	1,7%
58	1,6%
59	0,7%
60	0,9%
61	0,9%
62	1,3%
63	1,2%

64 ani	1,6%
65	2,0%
66	0,5%
67	1,4%
68	1,5%
69	1,1%
70	1,0%
71	1,0%
72	1,3%
73	0,8%
74	0,6%
75	0,8%
76	0,3%
77	0,9%
78	0,7%
79	0,7%
80	0,2%
81	0,2%
82	0,2%
86	0,3%
87	0,1%
88	0,2%

18 - 29 ani	20,2%
30 - 44 ani	26,5%
45 - 59 ani	31,7%
60+ ani	21,6%

1.7.3. Sexul dvs.?

Masculin	44,0%
Feminin	56,0%

Numărul de copii	1.7.4. Cîți copii aveți?	1.7.4.1. Cîți dintre ei sînt de vîrstă preşcolară?	1.7.4.2. Cîți dintre ei sînt de vîrstă şcolară sau mai mare?
0	31,9%	80,9%	44,1%
1	22,5%	13,2%	18,3%
2	30,4%	5,6%	25,6%
3	10,5%	0,3%	8,4%
4	2,8%		2,0%
5	1,4%		1,2%
6	0,4%		0,3%
7	0,1%		0,1%

	1.7.5.1. Studiile dvs.?	F1.7.5.2. Studiile soțului/ soției/ partenerului/ partenerei?
Studii medii incomplete (fără studii)	21,2%	13,2%
Studii medii generale (inclusiv liceu)	25,2%	16,7%
Studii medii de specialitate	31,4%	25,3%
Studii superioare (inclusiv incomplete)	22,2%	12,3%
Nu are soț/ soție/ partener/parteneră		29,7%
NR		2,8%

1.7.6. Naționalitatea dvs.*?

Moldovean	73,0%
Român	3,4%
Rus	6,5%
Ucrainean	9,3%
Găgăuz	4,1%
Bulgar	2,1%
Altceva	1,2%
NR	0,4%

*****Variantele de răspuns NU se citesc* **.**

1.7.7. Care este ocupația dvs. de bază în prezent?

Funcționar public superior	0,3%	→ **1.7.8**
Funcționar public inferior	0,8%	→ **1.7.8**
Conducător/ manager	3,0%	→ **1.7.8**
Specialist calificat (de ex., profesor, medic etc.)	11,2%	→ **1.7.8**
Specialist necalificat (de ex., vînzător etc.)	7,2%	→ **1.7.8**
Muncitor, personal tehnic şi de deservire	9,5%	→ **1.7.8**
Agricultor în gospodărie individuală (posesor de cotă)	7,9%	→ **1.7.8**
Afacere proprie (de ex. deține patentă, licență etc.)	2,8%	→ **1.7.8**
Șomer înregistrat la oficiul forței de muncă	4,1%	→ **1.7.11**
Șomer neînregistrat la oficiul forței de muncă	22,0%	→ **1.7.11**
Elev/ student	6,3%	→ **1.7.11**
Pensionar/ invalid	24,6%	→ **1.7.11**
Concediu de maternitate	0,3%	→ **1.7.11**

1.7.8. Sectorul de activitate?

Sector privat	24,5%
Sector de stat	17,7%
Sector neguvernamental	0,5%
Nu au loc de muncă de bază oficial	57,3%

1.7.9. Dvs. lucrați suplimentar, în afara locului de muncă de bază, pentru a vă completa veniturile?

Da, lucrez suplimentar oficial	4,5%
Da, lucrez suplimentar neoficial	8,7%
Nu, nu lucrez în plus	28,9%
NR	0,6%
Nu au loc de muncă de bază oficial	57,3%

1.7.10. Care este domeniul dvs. de activitate? → 1.7.12

Administrație publică (centrală/ locală)	1,4%
Industrie şi energetică	2,7%
Transport şi comunicații	3,2%
Construcții şi dezvoltarea teritoriului, ecologie	2,6%
Agricultură, silvicultură	12,3%
Comerț, alimentația publică, turism, servicii	8,0%
Finanțe, credit, asigurări, tranzacții imobiliare	0,8%
Știință şi învățământ	5,8%
Ocrotirea sănătății şi asistență socială	3,0%
Cultură, artă, sport	0,5%
Organizație obștească (sindicate, partide, ONG-uri, fundații etc.)	0,4%
Armată, organe de drept, pază şi securitate	1,0%
Mass-media, informații, reclamă	0,2%
Reprezentanță, misiune, proiect internațional	–
NR	0,8%
Nu au loc de muncă de bază oficial	57,3%

1.7.11. În afară de ocupația dvs. de bază, lucrați suplimentar pentru a completa veniturile familiei dvs.?

Da, lucrez oficial	1,9%
Da, lucrez neoficial	17,1%
Nu, nu lucrez în plus la ocupația de bază	33,3%
NR	5,0%
Au loc de muncă de bază oficial	42,7%

1.7.12. Aveţi în gospodărie (casă) (indicaţi numai obiectele care funcţionează)...?	Da	Nu	NR
1. automobil	25,1%	74,7%	0,2%
2. televizor	95,1%	4,6%	0,3%
3. telefon fix	71,1%	28,6%	0,3%
4. telefon mobil (GSM)	32,5%	67,2%	0,3%
5. maşină de spălat	63,0%	36,7%	0,3%
6. centru muzical	28,5%	71,2%	0,3%
7. frigider/ congelator	79,9%	19,8%	0,3%
8. aparat video	25,2%	74,5%	0,3%
9. cameră video	5,4%	94,3%	0,3%
10. computer	8,4%	91,3%	0,3%

1.7.13. Pe această listă sînt scrise grupe de venituri lunare. În care dintre ele se încadrează VENITUL DVS. PERSONAL provenit din toate activităţile remunerate efectuate de dvs., care corespunde venitului net (după impozitare), din ultima lună, al dvs., înainte de a face orice plată.

sub 200 lei	7,5%
201 - 300 lei	7,7%
301 - 400 lei	11,1%
401 - 500 lei	8,5%
501 – 600 lei	5,8%
601 – 700 lei	3,4%
701 - 800 lei	6,3%
801 - 900 lei	3,8%
901 – 1000 lei	4,9%
1001 – 1100 lei	2,3%
1101 – 1200 lei	1,6%
1201 - 1300 lei	1,3%
1301 – 1400 lei	0,8%
1401 – 1500 lei	3,0%
1501 - 1750 lei	2,4%
1751 - 2500 lei	3,4%
2501 - 3500 lei	2,0%

3501 - 5000 lei	0,5%
5001 - 7000 lei	0,6%
7001 lei şi peste	0,5%
Nu are nici un venit personal	16,6%
Nu răspunde	6,0%

1.7.14. Mediul de reşedinţă?

Urban	39,9%
Rural	60,1%

PARTEA A II-A

STUDII ANALITICE REALIZATE ÎN BAZA SONDAJULUI

ALA MÎNDÎCANU,
dr., conf. univ., expert ONU în probleme de gen

EGALITATEA GENURILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA. REALITĂȚI, MENTALITĂȚI ŞI SOLUȚII

I. Introducere

De-a lungul istoriei milenare au existat perioade cînd femeia ba ocupa poziţii dominante (matriarhat), ba era total lipsită de drepturi economice şi cetăţeneşti (patriarhat). În perioade şi societăţi diferite femeile au constituit obiectul discriminării politice, economice, sociale şi culturale. Constituind mai mult de jumătate din populaţia de pe glob, femeile, conform estimărilor ONU, îndeplinesc aproape 2/3 din volumul de muncă, dar primesc doar 1/10 din suma totală a veniturilor obţinute şi deţin doar 1/100 din întregul patrimoniu. Tradiţional, femeile întotdeauna au avut acces limitat la învăţămînt şi pregătirea profesională. Această situaţie s-a schimbat abia în ultimii 100 de ani, cînd persoanele de gen feminin au căpătat, printr-o luptă îndelungată, dreptul la vot şi la acces, în condiţii egale cu bărbaţii, la treburile statului. Tot în această perioadă legislaţia internaţională s-a modificat substanţial, iar organismele internaţionale au început să acorde egalităţii dintre bărbaţi şi femei o atenţie sporită. Cu toate acestea, nici astăzi, în primul deceniu al secolului XXI, problema egalităţii genurilor nu şi-a găsit rezolvarea practică. Actualmente tematica egalităţii de gen este tratată în contextul schimbărilor globale, al democratizării societăţii, al afirmării unor deziderate precum drepturile omului, asigurarea accesului liber la studii, educaţie, sănătate, informaţie etc.

Determinînd principiile metodologice de bază ale cercetării problemelor legate de egalitatea genurilor în Republica Moldova, studiul de faţă a fost efectuat: *a)* prin prisma cercetărilor ştiinţifice şi a documentelor internaţionale şi naţionale privind participarea femeilor la luarea deciziilor la toate nivelurile şi *b)* elaborarea mecanismelor care ar contribui la realizarea următoarelor obiective:

– participarea plenară a femeilor la luarea deciziilor la toate nivelurile şi la desfăşurarea proceselor democratice de ordin economic, social şi politic care au loc în societate;

– stabilirea criteriilor de apreciere a capacităţilor intelectuale şi manageriale ale femeilor şi valorificarea lor adecvată la toate nivelurile de luare a deciziilor;
– stabilirea unui statut social, economic şi politic al femeii egal cu cel al bărbatului;
– schimbarea mentalităţii învechite (în societate, familie, cercuri politice) privind rolul şi locul femeii în societatea contemporană;
– racordarea legislaţiei şi practicilor naţionale în materie de egalitate dintre bărbaţi şi femei la standardele internaţionale.

Necesitatea determinării premiselor iniţiale de cercetare a situaţiei femeii este condiţionată de multiple circumstanţe şi, în primul rînd, de procesele economice şi sociale complicate care au loc atît în întreaga lume, cît şi în regiuni separate. Astăzi se impune trecerea de la managementul administrativ la managementul social, umanistic şi strategic.

În prezent la nivel global s-a conturat tendinţa dezvoltării sociale, care a determinat paradigma dezvoltării umane de la „Homo sapiens", „Homo economics" la „Homo intelligens". În centrul atenţiei acestei paradigme se află valoarea personalităţii umane, indiferent de sex, şi acest lucru şi-a găsit reflectarea în Statutul ONU. Semnîndu-l, statele membre ale ONU şi-au asumat responsabilitatea „...să realizeze cooperarea internaţională… în promovarea şi încurajarea respectării drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale pentru toţi, fără deosebire de rasă, sex, limbă şi religie".

În mod corespunzător au fost elaborate şi adoptate un şir de acte internaţionale: Convenţia ONU asupra eliminării tuturor formelor de discriminare faţă de femei (CEDAW) (1979), „Planul Global de Acţiuni" (1976-1985), Strategiile de perspectivă de la Nairobi pînă în anul 2000 privind redresarea situaţiei femeii, Conferinţa a III-a Mondială pe problemele femeilor (1985), Platforma de Acţiuni la cea de a IV-a Conferinţă Mondială pe problemele femeilor (1995), Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului III etc. Aceste documente prezintă o conştientizare a faptului că dezvoltarea complexă şi sub toate aspectele a oricărui stat, creşterea bunăstării omului şi consolidarea păcii necesită, pe de o parte, participarea activă la toate sferele vieţii atît a bărbaţilor, cît şi a femeilor, pe de altă parte, asigurarea posibilităţilor egale pentru toţi membrii societăţii.

Republica Moldova a ratificat Convenţia asupra eliminării tuturor formelor de discriminare faţă de femei la 28 aprilie 1994. Din păcate, în acest răstimp nu au fost întreprinse măsuri eficiente de redresare a imaginii femeii în societate. Este adevărat că sub influenţa factorilor externi au fost adoptate nişte planuri, au fost elaborate nişte rapoarte, dar nici una dintre activităţi nu a fost însoţită de

alocări bugetare, rămînînd literă moartă. În iunie 2000, la ONU, la Comitetul CEDAW a fost prezentat Raportul Național Inițial privind respectarea prevederilor Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei. Trebuie să recunoaștem că aproape toate recomandările Comitetului ONU au fost ignorate de către factorii de decizie din țară. În 2005 a fost pregătit pentru prezentare la ONU Raportul II Național, dar nici acesta nu a fost discutat pe larg și nu conține reacții adecvate la recomandările ONU.

În prezent, legislația națională conține prevederi cu referire la egalitatea genurilor (sexelor) în următoarele acte: **Constituția Republicii Moldova (1994), Capitolul II, Drepturi Fundamentale:** art.16 (2): „Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de [...] sex [...]"; art.43-50 care se referă la dreptul la muncă și protecția muncii, interzicerea muncii forțate, dreptul la posesie a proprietății private, la grevă, la asistență și protecție, la asigurare împotriva șomajului; **Legea R. M. privind partidele politice și alte organizații social-politice (1998):** Art.9 (6): „Partidele politice respectă principiul egalității dintre bărbați și femeii în organele lor decizionale la toate nivelurile"; **Codul penal:** art.176: „Încălcarea drepturilor și libertăților cetățenilor, garantate prin Constituție și prin alte legi, în dependență de [...] sex [...], se pedepsește cu amendă de la 300 la 600 unități convenționale sau cu închisoare de pînă la 3 ani [...]." (Menționăm că nu există nici un caz de adresare în instanță în baza acestui articol); **Codul familiei** și **Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați adoptată în 2006.** Nu putem să nu menționăm faptul că în timpul discutării ultimei, parlamentarii au exclus din proiectul supus votării cotele de reprezentare a femeilor în listele de candidați la alegeri, precum și un articol aparte privind hărțuirea sexuală. Totodată, e necesar de remarcat că nu există nici o prevedere care ar sancționa persoanele ce încalcă legislația cu privire la egalitatea dintre bărbați și femei. Legile, diversele acte normative și articolele din acestea privind egalitatea de gen nu sînt discutate pe larg în societate, sînt desconsiderate de către oficiali și luate în derîdere în discuțiile private. Astfel, este foarte dificil să schimbăm imaginea patriarhală tradițională asupra femeii care domină societatea noastră.

Nu s-au dovedit a fi eficiente și mecanismele naționale de implementare a prevederilor legislative. Astfel, Planul de Acțiuni elaborat de către Guvern în baza documentelor finale ale Conferinței a IV-a Mondiale pe Problemele Femeilor, (1995, Beijing), nu a fost realizat; Planul Național de Acțiuni „Fortificarea situației femeilor și creșterea rolului lor în societate" din 15 ianuarie 1998, de asemenea, nu a fost realizat din lipsa mijloacelor financiare alocate de la buget; Planul Național „Promovarea genurilor umane în societate" 2003-2005 a rămas

pe hîrtie din aceleaşi motive; Planul Naţional de Acţiuni în domeniul drepturilor omului 2004-2008, în special capitolul 11, „Drepturile femeilor“ are aceeaşi soartă. Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale, responsabil de implementarea acestui plan, este desfiinţat, iar alte organisme eficiente nu au fost create. Subcomisia pentru oportunităţi egale în cadrul Comisiei parlamentare pentru drepturile omului, culte, minorităţi naţionale şi comunităţi externe, instituită în 1998, a fost dizolvată în decembrie 2000; Comisia pentru problemele femeii şi familiei de pe lîngă Preşedintele Republicii Moldova, constituită în mai 1999, a fost şi ea desfiinţată în 2001.

Redresarea statutului femeii şi implicarea ei plenară în viaţa economică, socială şi politică a societăţii va avea, indiscutabil, efecte benefice asupra proceselor democratice din societatea noastră. Folosirea întregului potenţial intelectual şi managerial feminin va spori şansele Republicii Moldova de integrare europeană, va ridica prestigiul ei în comuniunea statelor civilizate care judecă despre gradul de democratizare dintr-o societate şi după statutul femeii din acest stat. Dicţionarul Explicativ al Limbii Române dă următoarea definiţie a noţiunii de „democraţie“: „formă de organizare şi de conducere a unei societăţi, în care poporul îşi exercită (direct sau indirect) puterea“. Este logic să ne punem întrebarea: dacă peste 50 la sută din populaţia adultă a ţării nu participă la „organizarea şi conducerea statului", se poate oare trage concluzia că societatea noastră este una pe deplin democratică? Deosebirea dintre ţările democratice şi republica noastră este că situaţia femeii acolo în mare parte a fost deja redresată, legislaţia a fost perfecţionată şi astfel ultimele lacune sînt pe cale de a fi lichidate.

II. Noţiunile de bază şi modalităţile de abordare ştiinţifică a problematicii de gen

Ce este, de fapt, egalitatea dintre femeie şi bărbat? „Prin egalitate, se spune în lucrarea *Abordarea integrată a egalităţii dintre bărbaţi şi femei* a Consiliului Europei din 1998, se înţelege nivelul egal de *autonomie, responsabilitate şi participare* a celor două genuri în toate sferele vieţii publice şi private. Conceptul de egalitate între femeie şi bărbat, în afara oricărei referiri la diferenţele legate de sex, se opune pur şi simplu conceptului inegalităţii dintre sexe, respectiv diferenţelor dintre condiţiile de viaţă ale femeilor şi bărbaţilor. El susţine principiul unei participări totale a femeilor şi bărbaţilor la viaţa societăţii“. Pentru a defini egalitatea dintre femei şi bărbaţi este necesar să ţinem cont de două aspecte esenţiale: construcţia *socială* a *genului* (masculin şi feminin) şi relaţiile dintre *sexe*. Genul masculin sau feminin (în engleză „gender“) se referă la stabilirea unei egalităţi *sociale* din-

tre bărbat şi femeie. *Interpretarea socială a sexului biologic* este determinată de o atribuire de sarcini în funcţie de rolul propriu fiecărui sex în societate, în viaţa publică sau socială. Construcţia şi reproducerea genului astfel definit are drept cadru spaţiul individual şi spaţiul social, ambele de o importanţă egală.

La etapele iniţiale de dezvoltare a societăţii, cînd locul principal în activitatea economică îl ocupa obţinerea obiectelor de consum, femeia ducea un mod de viaţă mai mult sedentar, îndeplinind funcţia de reproducere în cadrul gintei şi acest lucru îi asigură rolul decisiv în societate. Însă o dată cu creşterea necesităţilor oamenilor (acţiunea legii creşterii necesităţilor), a apărut nevoia sporirii productivităţii muncii în baza dezvoltării uneltelor de producţie şi a divizării muncii. Astfel, structura de producţie se complică. În orice epocă producerea mijloacelor de producţie şi tipurile de activitate legate de ele (extragerea minereului de fier şi a cărbunelui, turnarea, lucrările de presare, iar mai tîrziu şi extragerea petrolului, gazului natural, căpătarea energiei electrice etc.) erau îndeplinite de bărbaţi, iar confecţionarea obiectelor de consum, în majoritatea cazurilor, era prerogativa femeilor.

Crearea mijloacelor de producţie şi perfecţionarea lor au contribuit la dezvoltarea facultăţilor mintale şi aptitudinilor de creaţie ale bărbaţilor, atribuindu-le rolul principal în activitatea socială. Astfel, femeilor le-au fost rezervate treburile casnice şi grija pentru familie. La această distribuire au contribuit şi funcţiile de reproducere ale femeii, care i-au limitat munca în spaţiu şi în timp.

Creşterea şi îngrijirea animalelor, meşteşugăritul au dat posibilitatea de a căpăta nu numai produsele necesare, ci şi supraprodusul, datorită apariţiei diferitelor niveluri în divizarea muncii. În acelaşi timp, s-au format şi relaţiile de proprietate privată atît asupra mijloacelor de producţie, cît şi asupra forţei de muncă. Un rol important în aceasta l-au avut şi acţiunile militare, care erau purtate de bărbaţi.

Forţa de muncă a femeii era folosită în gospodăria casnică, dar anumite tipuri de activitate executate de ea se dizolvau în finalităţile muncii familiei şi nu erau luate în calcul. Naşterea, îngrijirea şi educaţia copiilor erau considerate drept o obligaţiune firească şi nu constituiau obiectul unei atenţii sporite a societăţii.

Astfel, diferenţa naturală a genurilor, îndeplinirea de către femeie a funcţiei de procreare şi-au găsit reflectare în diferite sfere de activitate şi au condiţionat stabilirea inegalităţii dintre femeie şi bărbat în muncă şi în societate. Diviziunea muncii după criteriul genurilor era considerată naturală, iar punctul de vedere asupra rolului şi locului femeii în societate – tradiţional, şi acest fapt îşi găsea reflectare în lucrările unor eminenţi scriitori şi savanţi. Spre exemplu, A. Schu-

penhamer, iar mai tîrziu P. Parsons şi R. Bales, V. Aud, A. Simpson şi mulţi alţii susţin că diviziunea muncii între genuri este veşnică şi invariabilă. Factorilor naturali în muncă li se acorda o atenţie deosebită şi în concepţia organizării ştiinţifice a muncii (sistemul Tylor, Ford). Managementul, ca structură ştiinţifică de dirijare, ţinea cont de factorul fizic în muncă.

Drept justificare suplimentară a acestei concepţii a servit lucrarea lui O. Weininger *Genul şi caracterul,* în care autorul a examinat interacţiunea particularităţilor fizice şi fiziologice ale organismelor feminin şi masculin şi a ajuns la concluzia că aceste diferenţe determină, din punctul lui de vedere, şi deosebirile facultăţilor mintale ale reprezentanţilor ambelor genuri. Dar, în acelaşi timp, din considerente umane, O. Weininger a acceptat să recunoască necesitatea de a acorda femeii drepturi egale cu ale bărbatului. Acest punct de vedere poate fi observat şi la alţi autori. „Nimeni nu poate fi aservit"... „…Femeile, totuşi, sînt oameni – trebuie să ne purtăm cu ele ca atare...". În acelaşi timp, „…problema privind drepturile şi lipsa de drepturi poate fi rezolvată şi fără participarea lor".

Contra exagerării importanţei factorului natural în muncă au pledat socialiştii şi acest aspect şi-a găsit reflectare în lucrarea fundamentală a lui A. Bebel *Femeia şi socialismul.*

Diverse studii ale cercetătorilor în domeniul istoriei, fiziologiei, muncii, mecanicii şi altor ştiinţe au demonstrat că forţa musculară puternică a bărbaţilor a jucat rolul decisiv în dezvoltarea uneltelor de producţie, în sporirea productivităţii muncii, în formarea plusvalorii şi a institutului proprietăţii private. Aceasta a şi determinat poziţia dominantă a bărbaţilor în societate. Şi invers, forţa mică musculară a femeilor, îndeplinirea de către ele a funcţiei de maternitate le-a rezervat locul în administrarea gospodăriei. Analiza experienţei statelor dezvoltate, inclusiv a Republicii Moldova de pînă la restructurare, ne demonstrează că o dată cu creşterea producţiei în baza progresului ştiinţei şi tehnicii, se egalează condiţiile de activitate vitală a genurilor sociale.

Pe parcursul activităţii, oamenii modelează în mod individual rolurile şi normele atribuite unui sau altui gen şi le reproduc conformîndu-se diferitelor aşteptări. Principiul egalităţii dintre bărbaţi şi femei impune acceptarea şi punerea în valoare a diferenţelor dintre ei şi a diverselor roluri pe care le joacă în societate. *Principiul egalităţii cuprinde dreptul la diferenţiere, ceea ce include distincţiile proprii bărbaţilor şi femeilor privind clasele sociale, opiniile politice, religiile, etniile, rasele, tradiţiile, preferinţele sexuale.* Principiul egalităţii este mai mult decît o parte integrantă a drepturilor persoanei umane, este o normă ce trebuie apărată, promovată şi integrată în toate domeniile vieţii. Un model

perfect de promovare a principiului egalității dintre bărbat şi femeie nu poate fi elaborat fără o analiză profundă a situației femeii, a diferențelor şi asemănărilor dintre genurile umane, precum şi fără o examinare amplă a evoluției drepturilor femeii în plan internațional.

III. Analiza valorilor ce determină formarea imaginii de gen

Imaginea femeilor şi bărbaților în societate s-a constituit de-a lungul veacurilor şi nu diferă prea mult de la un stat la altul sau de la o religie la alta. Se consideră tradițional că femeile nu sînt capabile să se ocupe de treburile statului, de politică. Această opinie vine din timpuri străvechi şi astăzi încă mai este împărtăşită de foarte multă lume, atît de bărbați, cît şi de femei. Vom aduce doar cîteva citate din autori consacrați: „Femeia e născută să fie bărbatului tovarăşă iubitoare" (Friedrich Schiller); „Bărbatul şi femeia trebuie să trăiască în armonie. Bărbatul e capul, femeia – coroana. Misiunea bărbatului e de a agonisi, a femeii – de a cheltui în mod rațional" (Jules Michelet).

Unii politicieni din epoca contemporană încearcă să justifice poziția de subordonare a femeii aducînd citate din Biblie, trunchiate după bunul lor plac. Fraza: „Astfel şi voi, fiecare aşa să-şi iubească femeia ca pe sine însuşi; iar femeia să se teamă de bărbat" este prezentată cu multă plăcere de către politicieni doar în cea de a doua sa parte: „femeia să se teamă de bărbat". Îndrăznim să combatem această teză prin explicația că, în primul rînd, Biblia se referă în cazul de față la relația soț-soție şi nu implică nicidecum relația socială bărbat-femeie. Cu alte cuvinte, dacă o soție îşi respectă soțul şi „se teme" de el, aceasta nu înseamnă nici pe departe că ea e obligată să aibă acelaşi sentiment față de toți bărbații. Plus la toate, verbul „a se teme" în accepția biblică presupune nu „frică" şi „subordonare", ci „respect" şi „dragoste". Aceste lucruri sînt foarte bine explicate în capitolul 3 al Întîiei Epistole Sobornicești a Sf. Apostol Petru şi în Epistolele către Corinteni a Sf. Pavel, cap.7 şi 11. Anume dragostea şi respectul reciproc stau la baza relațiilor dintre bărbat şi femeie, iar „supunerea" are sens de „smerenie", calitate importantă deopotrivă şi pentru femeie, şi pentru bărbat. Interpretările de tot felul au evoluat de-a lungul anilor. Mentalitatea în raport cu locul femeii în societate nu s-a format într-o zi-două, de aceea ea poate fi schimbată doar în urma unei politici îndelungate, promovate şi susținute de stat.

Evoluția socială, economică şi politică a determinat modificarea psihologiei generale privind rolul şi locul femeii în societate. Totuşi, judecînd după diferențele de prezentare a femeii în presa noastră, la radio şi la televiziune, constatăm că în esență lucrurile nu s-au schimbat prea mult. Convenția CEDAW nu a de-

venit un document popularizat şi un act respectat la toate nivelurile. Conceptul imaginii de gen poate fi promovat prin politici statale, mass-media, educaţie, cooperare internaţională, activitate a societăţii civile.

Dacă e să ne referim la imaginea femeii în presa noastră, vom constata că ea este prezentată, de cele mai multe ori, unilateral. Pe lîngă faptul că femeile sînt eroii principali ai unor materiale serioase în proporţie de 10 la sută în comparaţie cu bărbaţii (date confirmate de variate cercetări în domeniu), calităţile feminine cele mai apreciate de către jurnalişti sînt: *mamă bună, gospodină harnică, studentă sîrguincioasă, femeie cu carieră de succes.* Ce calităţi apreciate de jurnalişti nu găsim ca aparţinînd şi femeilor (sau întîlnim foarte rar, în cazurile legate de personalităţi recunoscute peste hotare): *gînditor strategic, politician abil, administrator de talie naţională (ministru, parlamentar), reprezentant notoriu al societăţii civile.* De remarcat că presa noastră, posturile de radio şi tv în general au o atitudine plină de respect faţă de personalităţile din afara ţării, fie ei bărbaţi sau femei (Václav Havel, Condoleezza Rice, Iulia Timoşenko, Margaret Thatcher) şi nu prea înclină să identifice „eroi naţionali" din domeniul politicii, cu excepţia cazurilor cînd trebuie să „demoleze" pe cineva.

Faptul că societatea moldovenească nu reacţionează la materialele din presă care pun femeia în lumină negativă nu pentru activitatea efectuată, ci din cauza genului la care aparţine e o dovadă că mai avem mult pînă a ajunge la o reală şi activă democraţie în viaţa noastră de zi cu zi. Toate acestea survin pe fundalul unor stereotipuri (împărtăşite atît de femei, cît şi de bărbaţi), precum că educaţia copiilor este numai prerogativă feminină, că moldovencele noastre sînt talentate doar la făcut bucate şi la dans, că oricînd sînt gata să se vîndă pe bani şi nu merită nici o încredere. Promovarea unei imagini negative a femeii poate fi întîlnită în presa noastră destul de frecvent.

IV. Premisele politice şi economice ale constituantelor imagologice de gen în Republica Moldova

Schimbările survenite în economiile în tranziţie au avut un impact negativ asupra participării femeii pe piaţa forţei de muncă, au mărit decalajul dintre cîştigul femeilor şi cel al bărbaţilor. În acelaşi timp, asistenţa socială şi prosperitatea au scăzut simţitor. Prin urmare, ca rezultat al acestor schimbări, condiţia femeii a devenit mai vulnerabilă, iar situaţia ei economică s-a agravat.

S-au înrăutăţit şi alţi factori economici. Resursele forţei de muncă, conform datelor pe 1997 (61), alcătuiau 2,4 milioane persoane (femeile constituind 51%), dintre care 1,7 milioane erau antrenate în economia naţională, inclusiv în agri-

cultură (49%) şi în industrie (11,3%). Ponderea forţei de muncă în sectorul de stat s-a redus de la 70% în 1989 la 39,9% în 1996. Şomajul constituie, conform estimărilor oficiale, 17% din populaţia economic activă, femeile alcătuind aproximativ 63% din numărul lor (33, p. 35-37). Avînd acelaşi nivel de instruire ca şi bărbaţii, femeile formează 3/4 din forţa de muncă necalificată şi sînt remunerate la un nivel de 70–80% din salariul bărbaţilor, gradul lor de ocupare fiind, *de facto,* dublu (ziua de muncă continuînd şi în gospodărie). Respectiv şi pensiile femeilor sînt mai mici decît ale bărbaţilor. Un studiu al forţei de muncă efectuat în Europa Centrala şi de Est arată că, deşi femeile nu sînt neapărat mai afectate de şomaj decît bărbaţii, o dată ce îşi pierd locul de muncă, ele îşi găsesc mai greu un alt serviciu, iar perioada de şomaj este de o durată mai mare. Aceste date sînt confirmate de un sondaj al Organizaţiei Internaţionale a Muncii, efectuat între anii 1991-1993 printre conducătorii de companii. Situaţiile nefavorabile cu care se ciocnesc femeile pe piaţa muncii se datorează cîtorva factori. Unul din ei este desfiinţarea serviciilor publice. Pe măsură ce un număr tot mai mare de femei preferă să îngrijească de copiii lor, ele îşi pierd calificarea şi devin necompetitive pe plan profesional. Grădiniţele nu mai sînt atît de solicitate din cauza taxelor mari şi a incapacităţii părinţilor de a suporta cheltuielile.

Femeia are acces redus la proprietăţi şi, de fapt, a fost exclusă din procesul de privatizare, avînd ca urmare venituri mai mici (salariu şi pensie) şi formînd partea cea mai mare a categoriilor socialmente vulnerabile.

Un alt aspect economic al inegalităţii îl constituie împroprietărirea cu pămînt. Deşi femeile alcătuiesc peste 50% din populaţia de la ţară şi, prin urmare, majoritatea proprietarilor de teren (dat fiind şi faptul că mulţi bărbaţi au lucrat în construcţii, servicii tehnice şi comerţ, pierzînd, conform legislaţiei funciare, dreptul la cota-teren şi cota valorică), sătencele n-au reuşit totuşi, din mai multe motive, să devină o forţă economică decizională.

Pregătirea insuficientă teoretică şi organizatorică, precum şi mentalitatea patriarhală care are rădăcini mult mai puternice la ţară, au contribuit la procesele de sărăcire a populaţiei din mediul rural, în general, şi a femeilor, în special. Astăzi în rîndurile preşedinţilor noilor gospodării ţărăneşti practic nu se înregistrează persoane de gen feminin, iar oficialităţile nu urmăresc şi nu monitorizează evoluţia şi caracteristicile noului fermier. Statul nu organizează şi nu stimulează crearea unor cursuri şi centre de susţinere a femeilor-fermieri, iar politicile în domeniu sînt elaborate de parcă oamenii ar fi nişte fiinţe abstracte, nu bărbaţi şi femei vii care de multe ori nu sînt pregătiţi nici profesional, nici psihologic pentru a acţiona în noile condiţii economice. Astfel, femeia de la sat s-a pomenit într-o situaţie deplorabilă, fiind lăsată de una singură în faţa con-

diţiilor noi, a concurenţei neloiale, a corupţiei funcţionarilor şi incorectitudinii din partea celor abilitaţi să realizeze reforma la sat.

Cu toate că, după cum am arătat, înrăutăţirea situaţiei economice a afectat femeia în mod deosebit, aceasta nu are posibilitatea să-şi spună cuvîntul atunci cînd este vorba de elaborarea politicilor în domeniul economiei, pentru că, practic, nu este prezentă în organele decizionale. Deşi în structurile de stat ale ţării activează actualmente o femeie în calitate de viceprim-ministru şi alta de ministru, precum şi cîteva femei-conducători de întreprinderi, nu putem vorbi totuşi despre o politică echilibrată în ceea ce priveşte antrenarea potenţialului feminin în procesele de luare a deciziilor.

Tradiţional, femeile constituie peste 70% din lucrătorii din sfera turismului, a artizanatului, a micilor întreprinderi de prelucrare a producţiei agricole cu utilizarea tehnologiilor moderne, dar aceste domenii rămîn, deocamdată, în afara atenţiei forurilor economice superioare ale republicii. O cauză a acestei indiferenţe este, după părerea noastră, neparticiparea femeilor la luarea deciziilor privind dezvoltarea de perspectivă a ţării. Numai încadrînd femeia plenar în administrare, folosind potenţialul ei profesionist şi psihologic şi reorientînd astfel economia naţională spre cetăţeanul concret – fie tînăr sau bătrîn, sănătos sau bolnav, bărbat sau femeie – putem spera să oprim declinul economic şi social.

V. Identificarea şi analiza percepţiilor femeilor în comparaţie cu ale bărbaţilor

Percepţia rolului femeii în societate s-a format de-a lungul istoriei, după cum am stabilit mai sus. Ar fi greşit să susţinem că imaginea femeii în societatea noastră se formează şi este promovată numai sub influenţa bărbaţilor, care, tradiţional, nu vor să cedeze puterea, şi de aceea preferă să ţină partenerele departe de organele decizionale. Trebuie să recunoaştem că femeile însele sînt, de cele mai multe ori, purtătoare ale propriei imagini discriminatorii. Factorii determinanţi în acest sens sînt: a) lipsa de democraţie în societate, în general; b) stereotipurile educaţionale şi de percepţie a rolului femeii şi bărbatului în societate (fetele sînt învăţate acasă şi la şcoală să gătească, iar băieţii – să conducă); c) condiţiile economice nefavorabile; d) ignoranţa legislativă a populaţiei. Sondajele de opinie, efectuate în Republica Moldova pe parcursul ultimilor ani (1998, 2000), arată, invariabil, că o majoritate impresionantă a femeilor nu se consideră discriminate şi nu aspiră la ocuparea unor poziţii decizionale în societate, mai mult ca atît, ele însele îi consideră pe bărbaţi mai potriviţi pentru a lua hotărîri în numele lor. Există mai multe explicaţii pentru această stare de spirit a femeilor noastre. Să

analizăm care ar putea fi acestea în contextul participării populaţiei feminine la viaţa politică şi la businessul mare.

În primul rînd, femeile au o solicitare dublă – la serviciu şi acasă –, iar activitatea în sfera marelui business sau a politicii necesită timp, pregătire specială şi cunoştinţe în domeniul managementului, marketingului, tehnologiilor moderne, politologiei, sistemului politic etc.

În al doilea rînd, femeile preferă să nu se expună riscului. În microbusiness, de exemplu, pericolele sînt mult mai mici decît în afacerile de proporţii mari sau în politică.

În al treilea rînd, accederea femeilor la posturi decizionale înalte încă nu a devenit o normă pentru societate, ceea ce determină timiditatea lor în organizarea propriei cariere profesionale sau politice. Imaginea unei femei care s-a lansat în marele business sau în politică are de multe ori de suferit (în societate, în mass-media, printre prieteni, în comunitate), promovîndu-se ideea că este o carieristă, că îşi abandonează funcţiile de mamă, soţie sau că are un protector sus-pus care o susţine şi o avansează etc.

VI. Condiţiile social-culturale ale stabilirii relaţiilor de gen în perioada de tranziţie

Tranziţia a găsit populaţia Republicii Moldova nepregătită, din punct de vedere psihologic şi moral, pentru schimbări atît de radicale. Dacă în perioada sovietică cetăţeanul nu trebuia să se gîndească la ziua de mîine, suportînd sărăcia ca pe ceva fatal, fiind mulţumit să aibă un salariu mizer, dar la timp, apoi după prăbuşirea sistemului ce părea veşnic şi de neînvins aproape întreaga populaţie s-a pomenit lăsată la voia întîmplării. Statul, mai bine zis reprezentanţii instituţiilor statale, cetăţeni şi ei, care pînă mai ieri trăiau conform indicaţiilor partidului, fără a avea memorie genetică de gospodar şi guvernator independent, cînd nu au mai avut nici o directivă, au lăsat ca procesele de restructurare să se declanşeze fără un plan stabilit, fără mecanisme clare de implementare a schimbărilor structurale, fără un sistem de protecţie socială, economică şi psihologică bine pus la punct.

Astfel, întreaga populaţie s-a trezit deodată într-o societate nouă, străină, în care acţionează alte legi şi alte reguli decît înainte. Din păcate, în perioadele tulburi de tranziţie, la suprafaţă ies cele mai urîte, cele mai oribile trăsături ale societăţii. Astfel, am devenit martori oculari ai corupţiei la cel mai înalt nivel, ai promovării nonvalorii, ai lipsei de cultură în toate domeniile vieţii economice, politice şi sociale, ai unor procese care, deşi nu sînt veşnice şi de netrecut, afec-

tează totuşi societatea, în primul rînd prin scăderea bruscă a nivelului de trai. Actualmente Republica Moldova este una dintre cele mai sărace ţări din lume. În Raportul ONU privind Dezvoltarea Umană pentru 1994 republica noastră era pe locul 75. În 1995 – pe locul 81, în 1998 – pe locul 113, iar în 2005 – pe locul 117.

Platforma de Acţiuni de la Beijing este o agendă de măsuri concrete necesare pentru sporirea rolului femeilor şi pentru îmbunătăţirea condiţiei acestora. În capitolul III al Platformei au fost menţionate 12 domenii de preocupări majore în care femeile, tradiţional, sînt discriminate şi supuse inegalităţii: sărăcia; învăţămîntul şi pregătirea profesională; ocrotirea sănătăţii şi accesul la serviciile respective; violenţa contra femeilor; conflictele militare; structurile şi politicile economice în toate domeniile de producţie şi accesul la resurse; participarea la organele şi procesele de luare a deciziilor la toate nivelurile; mecanismele instituţionale de redresare a condiţiei femeii; drepturile femeilor ca parte integrantă a drepturilor omului; mass-media, accesul femeilor la mediile de comunicare şi participarea la activitatea lor; mediul înconjurător; condiţia fetiţelor. Această clasificare, în cea mai mare parte, este aplicabilă şi analizei noastre.

VII. Condiţiile demografice, segregarea de gen în Republica Moldova

După cum se vede din tabelul de mai jos, femeile constituie mai mult de 50% din populaţia Republicii Moldova. Situaţia însă pare să se schimbe spre micşorare. Astfel, dacă în 1959 femeile constituiau 53,8%, în 2004 se înregistrează o vădită scădere a ponderii femeilor – 51,8%. Dacă vom lua în consideraţie natalitatea în permanentă scădere (vezi culegerea statistică *Femeile şi bărbaţii în Republica Moldova* http://www.statistica.md/pubs.php?lang=ro, precum şi migraţia de proporţii, vom vedea că situaţia femeilor în Republica Moldova nu este nici pe departe una strălucită (*vezi* Tabelul 1).

Dacă urmăm logica reprezentării femeilor în organele decizionale, constatăm următoarea situaţie prezentată de către Biroul Naţional de Statistică în 2005 (*vezi* Tabelul 2).

Conform cercetărilor noastre, numărul femeilor-deputaţi în Parlamentul Republicii Moldova este în uşoară, dar continuă creştere (*vezi* Tabelul 3).

Situaţia respectivă demonstrează faptul că partidele politice îşi schimbă mesajul sub influenţa factorilor de ordin social, politic şi economic: femeile devin actori importanţi în procesul electoral, fiind mai active, implicîndu-se energic în procesele sociale, politice şi economice la nivel naţional şi local.

Tabelul 1. Numărul femeilor şi bărbaţilor conform datelor recensământului populaţiei

Anii	Mii locuitori			În % faţă de total		Femei la 100 bărbaţi
	total	masculin	feminin	masculin	feminin	
1959	2884,5	1333,8	1550,7	46,2	53,8	116
1970	3568,9	1662,3	1906,6	46,6	53,4	115
1979	3947,4	1858,4	2089,0	47,1	52,9	112
1989	4337,6	2058,2	2279,4	47,5	52,5	111
2004*	3389,7	1633,1	1756,6	48,2	51,8	108

**Conform datelor preliminare ale recensământului populaţiei din 5 octombrie 2004.*

Tabelul 2. Participarea femeilor la organele administraţiei publice centrale*

	Total persoane	Femei	
		persoane	în % faţă de total
Preşedintele Parlamentului	1	–	–
Deputaţi	101	21	20,8
Miniştri	15	1	6,7
Viceminiştri	26	5	19,2
Directori ai altor autorităţi administrative centrale	24	3	12,5
Vicedirectori	22	1	4,5
Preşedinte al Curţii Constituţionale	1	–	–
Preşedinte al Curţii Supreme de Justiţie	1	1	100,0

**Conform datelor pentru 2005.*

Tabelul 3. Femeile în Parlament

Perioada	Numărul femeilor din totalul de deputaţi	În %
Perioada regimului totalitar în URSS 1936-1990	Cotă formală	33
1990-1993	12 din 380	3,8
1994-1998	5 din 101	4,9
1998-2001	9 din 101	8,9
2001-2005	16 din 101	15,8
2005-2009	21 din 101	20,9

Cu toate acestea, prezența lor este încă nesemnificativă, mai ales dacă ne referim la participarea la organele executive (*vezi* Tabelul 4).

Tabelul 4. Femeile în Guvern

Perioada	**Numărul femeilor din totalul de miniştri**	**În %**
Perioada regimului totalitar 1980	Cota nu exista	
1980	3 din 30	10
1990	1 din 13	7
1994	0 din 20	0
1996	0 din 17	0
1999	1 din 15	6
2001	2 din 18	11
2005	2 din 15	13

Tabelul de mai sus demonstrează că în componența guvernelor, de-a lungul anilor, inclusiv în perioada totalitaristă, numărul femeilor nu depăşeşte cifra de 2-3. Situația respectivă este o dovadă elocventă a faptului că, dacă în Parlament femeile pot accede prin activismul propriu şi prin susținerea liderilor-politicieni, apoi în organele decizionale accesul lor este anevoios, aproape imposibil. Nu e mai bună situația nici în domeniul administrației publice locale (*vezi* Tabelul 5).

Tabelul 5. Prezența femeilor în organele publice locale

Perioada	**Denumirea organului**	
Perioada regimului totalitar 1980	Sovietele locale	
1985	Sovietele locale	
	Consilieri	Primari
1990	35	13
1996	39,2	10,3
1999	9,7	8,74
2003	10	15

În ultimii ani în Republica Moldova s-au desfăşurat numeroase seminare, traininguri, conferințe privind necesitatea promovării femeilor în organele decizionale. Iată cum se prezintă rezultatele alegerilor locale în 2003 şi 2005 (în unele localități au avut loc alegeri anticipate în 2005) (*vezi* Tabelul 6).

Tabelul 6. Rezultatele alegerilor locale

	La 06. 08.2003			La 14.10.2005		
	Total	Femei		Total	Femei	
		persoane	în % față de total		persoane	în % față de total
Președinți de raioane	32	1	3,1	32	1	3,1
Primari de municipii, orașe și sate (comune)	898	138	15,4	898	133	14,8

Din tabel se observă că doar un singur președinte de raion este femeie, iar numărul consilierilor locali a scăzut de la 15,4% la 14,8%.

Cu alte cuvinte, factorii demografici nu influențează prezența femeilor în organele de luare a deciziilor. Din păcate, acțiunile întreprinse de către umanitate în ultimii ani nu sînt în măsură să modifice mentalitatea generală imediat şi ireversibil. Gîndirea patriarhală mai persistă în Republica Moldova, generînd probleme serioase în domeniul relațiilor dintre genuri.

VIII. Strategii de promovare a egalității genurilor în contextul dezvoltării durabile a Republicii Moldova

1. Obiective:

Strategiile statului privind dezvoltarea durabilă trebuie să includă şi abordarea integrată a egalității. Conform Platformei de la Beijing, Guvernul nostru şi-a asumat responsabilitatea de a lua toate măsurile pentru realizarea următoarelor obiective:

obiectivul nr. 1 abordarea integrată a egalității genurilor la toate nivelurile şi în toate sectoarele societății;

obiectivul nr. 2 sporirea gradului de reprezentare a femeilor la toate nivelurile de luare a deciziilor;

obiectivul nr. 3 fortificarea familiei, împărțirea responsabilităților civice şi familiale;

obiectivul nr. 4 adaptarea femeilor la rigorile şi condițiile economiei de piață;

obiectivul nr. 5 eliminarea violenței contra femeilor;

obiectivul nr. 6 asistență în rezolvarea problemelor sociale cu care se confruntă femeile;

obiectivul nr. 7. îmbunătățirea nivelului de ocrotire a sănătății mamei şi copilului;

obiectivul nr. 8 femeia în învățământ;
obiectivul nr. 9. femeia şi mediul înconjurător;
obiectivul nr. 10. cooperarea cu organismele internaționale în vederea asigurării abordării integrate a egalității genurilor conform documentelor de circulație mondială.

În scopul atingerii acestor obiective este nevoie să fie realizate următoarele sarcini:

- obținerea unui statut social, economic şi politic al femeii egal cu cel al bărbatului;
- crearea şi dezvoltarea mecanismelor instituționalizate pentru coordonarea politicii de abordare integrată a egalității genurilor la toate nivelurile;
- asigurarea legislativă şi practică a accesului femeilor la luarea deciziilor şi eliminarea practicilor discriminatorii față de femei;
- încetățenirea unei noi mentalități privind rolul şi locul femeii în societate;
- prevederea cheltuielilor în bugetul de stat pentru asigurarea integrării dimensiunii de gen;
- îmbunătățirea situației economice a femeilor, asigurarea accesului la piața muncii şi controlul asupra folosirii resurselor economice;
- prevenirea şi diminuarea violenței în familie;
- asigurarea unui sistem eficient de ocrotire a sănătății mamei şi copilului;
- încurajarea participării femeii la protecția ecosistemului național;
- ratificarea convențiilor internaționale în domeniul drepturilor femeii şi racordarea legislației naționale la cea internațională.

Obiectivele sus-menționate pot fi atinse în cadrul promovării unor strategii clare de abordare integrată a egalității genurilor, strategii ce s-au afirmat deja în țările dezvoltate şi încep a fi implementate tot mai frecvent în țările din Europa de Est şi Europa Centrală. Luînd ca punct de reper Platforma de la Beijing, fiecare țară îşi elaborează strategia sa, ținînd cont de specificul național, dictat de tradiție, religie, cutume şi mentalități locale. În elaborarea strategiilor naționale s-a ținut cont de următorii factori:

Religie. Religia creştină ortodoxă impune anumite rigori şi reguli comportamentale femeii şi bărbatului în familie şi societate, reguli respectate de femei şi de bărbați în egală măsură. Oricît de convinşi am fi de capacitățile femeilor noastre de a fi la fel de bune ca şi ale bărbaților, am evitat totuşi termenul „paritate", utilizat frecvent în documentele țărilor nordului, lăsînd loc unei marje „de

la 30% în sus", ceea ce, chiar dacă include ideea de paritate, totuşi nu o numeşte direct.

Mentalitate. Dat fiind faptul că înseşi femeile, de cele mai multe ori, nu cred în propriile forţe şi capacităţi şi, implicit, nu susţin candidaturile persoanelor feminine la posturi decizionale, va fi acordată o atenţie sporită cultivării sentimentului de respect pentru propria persoană, a încrederii de sine şi a tendinţei de a fi competitive.

Cutume. Întrucît, tradiţional, femeile ocupă în partidele politice poziţii de subordonare, s-a încetăţenit cutuma (practica) de a folosi plenar femeile în campaniile electorale pe post de figuranţi, evitîndu-se includerea lor în listele electorale sau rezervîndu-li-se poziţii nefavorabile. Strategiile vor viza renunţarea la cutumele discriminatorii şi implementarea unor noi practici, asemeni celor din partidele democratice europene, care susţin includerea paritară a reprezentanţilor ambelor genuri în listele electorale.

Strategiile care urmează a fi aplicate de Guvern pentru atingerea obiectivelor în vederea asigurării egalităţii dintre genuri:

Obiectivul nr. 1: „Abordarea integrată a egalităţii genurilor la toate nivelurile şi în toate sectoarele societăţii"

a) Crearea unor mecanisme naţionale prin:
- instituirea unei comisii parlamentare pentru egalitatea şi dezvoltarea genurilor;
- instituirea unei comisii pe lîngă Preşedintele Republicii Moldova pentru abordarea integrată a egalităţii, conducător al căreia să fie unul dintre consilierii Preşedintelui;
- instituirea unui departament pentru egalitatea şi dezvoltarea genurilor, preşedintele căruia să fie membru al Guvernului.

În felul acesta, toate segmentele puterii ar fi implicate în implementarea şi integrarea dimensiunii de gen. Elaborarea unei concepţii clare ar contribui la faptul ca obligaţiunile şi competenţele să fie pe deplin înţelese de toţi membrii acestor comisii şi de societate în general. Comisia de pe lîngă Preşedintele republicii ar trebui să monitorizeze activitatea comisiilor în domeniu de pe lîngă Guvern şi Parlament. Întrunind reprezentanţi ai Parlamentului, Guvernului, justiţiei, organizaţiilor neguvernamentale, comisia respectivă ar putea deveni veriga principală şi promotorul de bază al principiilor egalităţii dintre genuri.

b) Racordarea legislaţiei la rigorile zilei. În acest scop este nevoie de:
- ratificarea tuturor convenţiilor internaţionale privind drepturile femeilor, ale mamei şi copilului, adoptate la nivel de ONU şi Consiliul Europei, care încă nu au fost ratificate;

– amendarea Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați și introducerea cotei de reprezentare a femeilor în procesul electoral și în organele decizionale;
– modificarea și perfecționarea legislației naționale privind egalitatea genurilor, suprimarea violenței contra femeilor, drepturile referitoare la angajarea în cîmpul muncii și remunerare, precum și a altor legi și acte normative în domeniu, elaborarea mecanismelor de implementare eficientă a lor prin adoptarea unor prevederi concrete în Codul cu privire la contravențiile administrative și Codul penal.

c) Elaborarea și adoptarea unui program național pentru perioada 2006-2010 privind abordarea integrată a egalității și dezvoltării genurilor. (Lansarea programului trebuie să fie făcută oficial, la cel mai înalt nivel, pentru a demonstra că statul acordă atenția cuvenită problemei. La sfîrșitul perioadei se va organiza un congres al ONG-urilor, care va evalua rezultatele programului atît pentru femei, cît și pentru societate în ansamblu, după care va fi formulat un nou program, în funcție de necesitățile perioadei respective.)

d) Asigurarea cooperării dintre instituțiile statale și organizațiile neguvernamentale interesate de abordarea integrată a egalității. (Departamentul pentru abordarea integrată a egalității și Comisia pentru egalitatea și dezvoltarea genurilor de pe lîngă Președintele țării vor stabili mecanismele de cooperare cu ONG-urile, asigurînd astfel participarea societății civile la luarea deciziilor în domeniul respectiv. Cooperarea poate fi obținută prin întruniri comune lunare sau trimestriale, prin organizarea proiectelor comune și lansarea unor programe concrete, orientate spre realizarea obiectivelor majore în domeniul egalității și dezvoltării genurilor.)

e) Desfășurarea cercetărilor științifice privind dezvoltarea genurilor și importanța abordării integrate a egalității dintre bărbați și femei. (Fără cercetări științifice sistemice și permanente, efectuate conform indicilor moderni ai dezvoltării umane, nu vom putea determina situația reală privind egalitatea genurilor, evoluția acestei situații, precum și influența din perspectiva de gen pe care politicile statale în domeniu o exercită asupra dezvoltării economice, sociale și politice.)

f) Includerea în buget a cheltuielilor pentru implementarea noii politici privind egalitatea și dezvoltarea genurilor.

Obiectivul nr. 2. „Sporirea gradului de reprezentare a femeilor la toate nivelurile de luare a deciziilor"

a) Promovarea femeilor în organe decizionale la nivel de:
– Parlament;

– Guvern;
– organe elective locale şi ale administraţiei publice de toate nivelurile;
– delegaţii oficiale;
– partide politice;
– managementul firmei;
– organizaţii ştiinţifice şi de învăţământ;
– instituţii de ocrotire a sănătăţii, mediu, cultură etc.;
– includerea femeilor în delegaţii oficiale.

b) Monitorizarea reprezentării femeilor la posturi decizionale prin:
– colectarea şi publicarea informaţiilor privind promovarea şi evoluţia femeilor în organele de decizie, în mass-media, în lucrări ştiinţifice şi artistice;
– elaborarea politicilor de promovare a femeilor în forurile decizionale prin aplicarea la toate nivelurile a procedeului „discriminării pozitive", recomandat de organismele internaţionale;
– coordonarea cu liderii partidelor politice a unor activităţi comune în domeniu şi recomandarea de a introduce în statutele lor modificările respective prevăzute în art.7, alineatul 6 al Legii R. Moldova privind partidele şi alte organizaţii social-politice;
– pregătirea şi educarea femeilor în vederea obţinerii unor abilităţi de activitate în domeniu, precum şi în scopul modificării mentalităţii generale în favoarea ideii de utilitate a participării femeii la viaţa politică.

c) Campanii publicitare privind:
– necesitatea participării femeii la luarea deciziilor la toate nivelurile;
– încurajarea femeilor la implicarea plenară în viaţa socială, politică şi economică.

Obiectivul nr. 3. „Fortificarea familiei, împărţirea responsabilităţilor civice şi familiale"

a) Propagarea culturii relaţiilor familiale prin:
– elaborarea unor programe privind conştientizarea necesităţii de împărţire a responsabilităţilor familiale în egală măsură între femeie şi bărbat;
– introducerea în şcoală a programelor educaţionale privind egalitatea genurilor, a educaţiei băieţilor şi fetelor în spiritul parteneriatului de gen, al respectului şi ajutorului reciproc.

b) Susţinerea familiei prin:
– antrenarea patronilor, a şefilor de întreprinderi şi altor subdiviziuni economice şi administrative în activităţi de cultivare a noii viziuni asupra familiei şi egalităţii dintre bărbat şi femeie în familie şi în societate;

– încurajarea patronilor şi şefilor de întreprinderi pentru a lua măsuri de susţinere a familiei sănătoase, în scopul obţinerii unui echilibru între datoriile familiale şi responsabilităţile de serviciu.

Obiectivul nr. 4. „Adaptarea femeilor la rigorile şi condiţiile economiei de piaţă"

a) Acumularea, sistematizarea şi popularizarea permanentă a datelor privind:

– salariile femeilor în comparaţie cu ale bărbaţilor;
– şomajul feminin;
– veniturile *per capita;*
– rezultatele privatizării şi ponderea femeii în acest proces;
– participarea la administrarea structurilor economice (management) de toate nivelurile.

b) Încurajarea participării femeilor la procesele economice şi dezvoltarea spiritului lor întreprinzător prin:

– organizarea seminarelor, cursurilor şi trainingurilor pentru grupuri specializate de femei în vederea căpătării deprinderilor şi abilităţilor necesare pentru a se lansa în businessul mic şi mijlociu;
– monitorizarea implicării femeilor în businessul mare, mijlociu şi mic în mass-media, încurajarea şi popularizarea istoriilor de succes;
– crearea unor centre specializate de reciclare şi pregătire a cadrelor feminine pentru noile condiţii economice.

c) Prevederea în buget a mijloacelor pentru încadrarea femeilor în economia de piaţă.

Obiectivul nr. 5. „Eliminarea violenţei contra femeilor"

a) Educaţia în spiritul egalităţii genurilor şi respectului reciproc prin:

– programe educaţionale în şcoli;
– programe educaţionale pentru cupluri logodite şi proaspăt căsătorite privind responsabilităţile familiale şi problemele violenţei în familie;
– traininguri pentru fete în vederea cultivării respectului pentru propria persoană şi a încrederii în forţele proprii.

b) Acţiuni preventive contra violenţei prin:

– programe de reabilitare şi traininguri pentru victimele violenţei;
– programe specializate pentru agresori, precum şi pentru cupluri care se ciocnesc cu probleme de violenţă în familie.

c) Programe educaţionale şi cursuri speciale pentru lucrătorii din diferite sfere care intră în contact cu victimele violenţei.

d) Asigurarea serviciilor specializate:

– crearea unor centre de criză pentru victimele violenței cu adăposturi și servicii de reabilitare, cu asistența organelor procuraturii;
– acordarea unor servicii psihoterapeutice pentru autorii actelor de violență;
– dezvoltarea asistenței sociale și a serviciilor medicale, psihologice și juridice pentru victimele abuzului sexual și ale violurilor.

e) Desfășurarea campaniilor publicitare contra violenței.

f) Asigurarea evidenței statistice privind violența în familie, hărțuirea sexuală și abuzul sexual.

Obiectivul nr. 6. „Asistență în rezolvarea problemelor sociale cu care se confruntă femeile"

a) Ajutor pentru persoanele socialmente vulnerabile prin:
– traininguri pentru mame singure, alte grupuri cu probleme similare în scopul cultivării unor deprinderi de depășire a greutăților economice prin activități de alternativă;
– stimularea creării organizațiilor neguvernamentale ce au drept sarcină susținerea multilaterală a familiilor cu mulți copii și ale celor incomplete.

b) Desfășurarea unor programe educaționale (în instituțiile de învățământ și în colectivele de muncă) în scopul prevenirii alcoolismului, narcomaniei, diferitelor boli cauzate de un mod de viață antisocial.

c) Colectarea și analiza datelor statistice privind alcoolismul, narcomania și alte vicii ce afectează femeile.

d) Acordarea unui sprijin specializat femeilor afectate de narcomanie, alcoolism etc.

Obiectivul nr. 7. „Îmbunătățirea nivelului de ocrotire a sănătății mamei și copilului"

a) Accesul larg la informația privind sănătatea femeilor prin:
– colectarea și analizarea datelor privind sănătatea mamei și a copilului (probleme, tendințe și perspective);
– monitorizarea și popularizarea informațiilor în mass-media;
– desfășurarea unor programe educaționale și propagandistice pentru întreaga populație privind modul de viață sănătos.

b) Elaborarea unor programe privind prevenirea cancerului mamar și depistarea lui timpurie.

c) Susținerea organizațiilor neguvernamentale ce au drept scop lupta contra cancerului.

d) Desfășurarea unor programe menite să mențină sănătatea mintală și emoțională (combaterea stresului, depresiunii, prevenirea suicidului).

e) Protecția femeilor însărcinate şi a tinerelor mame, elaborarea programelor orientate spre reducerea mortalității materne şi infantile.

Obiectivul nr. 8. „Femeia în învățământ"

a) Susținerea descoperirii timpurii a talentelor şi aptitudinilor fetițelor pentru diferite discipline şi încurajarea lor în căpătarea profesiilor de prestigiu în societate.

b) Programe educaționale în şcoli menite să cultive fetelor abilități competitive, respect pentru propria persoană şi calități de lider.

c) Programe educaționale în instituții de învățământ superior pentru cultivarea calităților de lider şi manageriale la viitorii specialişti-femei.

Obiectivul nr. 9. „Femeia şi mediul înconjurător"

a) Studierea aprofundată a influenței mediului asupra sănătății femeii şi a populației în ansamblu prin:

- desfăşurarea unor programe specializate care ar avea drept scop studierea şi analiza factorilor ce determină starea sănătății mamei şi copilului: calitatea mediului (apei, solului, aerului, produselor alimentare etc.) şi cultivarea gîndirii ecologiste în societatea civilă;
- implementarea unor programe pentru organizații neguvernamentale ecologiste şi de femei în scopul cultivării mentalității moderne privind interdependența dintre sănătate şi mediu şi a unei viziuni globale asupra sistemului ecologic modern.

b) Crearea unui centru ştiințific care ar avea drept scop studierea influenței pe care o are starea mediului asupra sănătății femeii şi publicarea unui buletin trimestrial special.

Obiectivul nr. 10. „Cooperarea cu organismele internaționale în vederea asigurării abordării integrate a egalității genurilor conform documentelor de circulație internațională"

a) Sporirea numărului de femei în rîndul reprezentanților republicii în organizațiile internaționale, în ambasade şi consulate.

b) Includerea obligatorie a femeilor în delegațiile oficiale în străinătate.

c) Susținerea cooperării organizațiilor neguvernamentale din republică cu organizații guvernamentale şi neguvernamentale similare de peste hotare.

Aceste strategii, elaborate pe baza documentelor internaționale, semnate de reprezentanții Guvernului nostru şi ratificate de Parlament (Platforma de Acțiuni de la Beijing şi Convenția CEDAW), pot sta la baza unui program național pentru egalitatea şi dezvoltarea genurilor.

IX. Concluzii

Analizele metodologice de bază ale abordării integrate a egalității genurilor ne-au permis să tragem următoarele concluzii:

1. Conceptul de gen în sensul prezentei cercetări se referă la relațiile sociale dintre femeie și bărbat. Sexul se referă la diferențele biologice și nu ia în considerație valorile și rolurile sociale pe care fiecare sex le îndeplinește.

Din punct de vedere social, femeia și bărbatul sînt egali în fața legii, dar egalitatea *de jure* nu se manifestă și *de facto*. Inegalitatea genurilor este un element negativ în dezvoltarea democrației, la baza căruia se află mentalitatea totalitaristă și patriarhală. După cum a demonstrat analiza diferitelor concepte (tradiționalist, feminist, neofeminist), ele nu pot servi drept model de comportament social, pentru că nu țin cont de particularitățile societății contemporane și nu iau în considerație situația reală a femeii. Conceptul contemporan și modelele egalității dintre bărbat și femeie trebuie examinate din punctul de vedere al noii paradigme de dezvoltare umană – *Homo intelligens* – care sporește necesitatea identificării premiselor metodologice de cercetare. Anume abordarea integrată a egalității de gen este conceptul de bază și o condiție *sine qua non* pentru o societate civilă și democratică, fiind o necesitate a zilei care ține de dreptul femeii de a participa activ la toate procesele din societate.

În același timp, sîntem martorii inegalității dintre femeie și bărbat, care se manifestă vădit la toate nivelurile de adoptare a deciziilor. De exemplu, în structurile de conducere ale ONU și ale Consiliului Europei nu sînt prezente femei, un număr infim dintre reprezentantele genului feminin sînt președinți de state, printre miniștri – zece la sută, în rîndurile personalului administrativ de conducere, de asemenea, zece la sută. În 1997 doar 7,1% dintre președinții parlamentelor erau femei. În cei 53 de ani ai istoriei parlamentare doar de 39 de ori cele 186 de state au ales o femeie în fruntea unui legislativ. O situație și mai complicată privind afirmarea drepturilor femeii există în statele din estul și centrul Europei. Una dintre cele mai mari carențe ale statelor în tranziție de la economia centralizată la economia de piață constă în creșterea evidentă a inegalității dintre femei și bărbați în sferele politică, economică și socială. În mod paradoxal, dezvoltarea democrației și a societății civile a condus nu la o participare mai numeroasă a femeilor la luarea deciziilor, ci la o acutizare a excluderii lor din viața publică. În Republica Moldova femeile, la fel, nu sînt reprezentate echitabil în luarea deciziilor.

Participarea femeii la toate nivelurile de luare a deciziilor este dictată de cerințele zilei. Absența lor din procesele decizionale în structurile superioare provoacă dezechilibrul în ceea ce privește dezvoltarea socială și economică a so-

cietății. Participarea lor la luarea deciziilor are, de regulă, efecte benefice asupra dezvoltării armonioase şi durabile a societății şi serveşte drept supapă de siguranță împotriva unor cataclisme sociale – războaie, conflicte armate, criminalizarea vieții politice şi economice etc.

2. Prezența insuficientă a femeilor la posturile decizionale denotă poziția lor slabă şi în ceea ce priveşte managementul. Dacă un bărbat ajunge pe post de manager pe cale firească, datorită calităților sale strict profesionale, o femeie trebuie să întrunească nişte calități şi abilități ce se deosebesc de cele ale unui bărbat-manager. Factorii determinanți pentru femeia-manager sînt: puterea, concurența, autoritatea, ambiția sănătoasă. Pentru a fi competitivă, ea trebuie să răspundă următoarelor cerințe:

- să-şi poată crea o imagine pozitivă, ceea ce presupune siguranță în propriile forțe, sentimentul demnității, un stil agreabil de comportament şi vestimentație ce are menirea să sublinieze înalta competență;
- să-şi susțină convingător şi argumentat punctul de vedere;
- să ştie să se înconjoare de persoane corespunzătoare, capabile să-i dezvolte ideile progresiste şi să lichideze în termene reduse greşelile comise;
- să-şi poată gestiona corect timpul, să stabilească prioritățile;
- să aibă capacitatea de a armoniza interesele întreprinderii cu cele proprii.

Aceste calități, necesare unui manager modern, trebuie să fie prezente în arsenalul oricărei femei chiar mai mult decît în cel al unui bărbat, pentru că prima are de întîmpinat întotdeauna mai multe greutăți în calea sa. Femeile, prin capacitățile lor intelectuale şi manageriale, nu sînt inferioare bărbaților. Potrivit cercetătorilor americani, femeile conducători stimulează mai activ participarea colaboratorilor la activitatea comună, încurajează autoafirmarea lor. Ele consideră că subalternii execută însărcinările mai bine cînd sînt mulțumiți de sine şi de activitatea pe care o desfăşoară. O conducătoare îi face pe colaboratori să se simtă parte importantă a organizației şi elaborează mecanisme de implicare a lor în discutarea activă a problemelor comune, practicînd un mod de comunicare ce trezeşte dorința colegilor de a se încadra plenar în activitatea comună. Din păcate, în societatea noastră capacitățile manageriale ale femeilor nu se află în centrul atenției statului, după cum nu sînt abordate nici celelalte probleme legate de femei, care se referă fie la învățămînt, fie la ocrotirea sănătății, fie la prevenirea şi combaterea violenței.

Experiența altor state demonstrează că participarea femeii la procesele decizionale în administrare, în general, şi în managementul firmei, în special, are drept efect creşterea economică. În afară de aceasta, ea îndeplineşte un volum

enorm de muncă în plan social (familie, învățămînt, ocrotirea sănătății etc.) şi joacă un rol determinant în ceea ce priveşte dezvoltarea socială. În Republica Moldova femeia nu este prezentă la luarea deciziilor nici în sfera economică, nici în sfera politică, nici în cea socială, parte din lipsa unui program coerent de stat, parte din cauza mentalității patriarhale care afectează încă întreaga societate. Participînd la luarea deciziilor, femeia va modifica substanțial atmosfera în societate, contribuind prin felul său de a fi, prin experiență şi prin spirit constructiv la elaborarea unor politici echitabile.

3. Femeile trebuie să fie prezente la toate nivelurile de luare a deciziilor din multiple considerente, printre care:

- au aceleaşi capacități intelectuale ca şi bărbații;
- constituind peste 52% din populație, ele reprezintă majoritatea potențialului uman ce trebuie folosit pentru binele societății;
- accedînd în organele decizionale, femeile vor rezolva nu doar problemele lor, ci şi ale întregii societăți: crearea locurilor de muncă, diminuarea şomajului, scăderea nivelului de sărăcie etc.;
- societatea în care la conducere vor fi mai multe femei se va dezvolta mai armonios, dat fiind caracterul mai sociabil şi caritabil al femeilor, care va determina elaborarea unor politici mai puțin dure şi va contribui la diminuarea nivelului criminalității din societate;
- prezența femeilor în organele decizionale îşi va aduce contribuția la modificarea tradițiilor şi cutumelor moştenite de la epoca sovietică, deoarece acestea nu au fost admise în culoarele puterii în acele timpuri şi sînt afectate mai puțin de stilul totalitarist şi autoritar de conducere.

4. Fără îndoială, tranziția a deschis în fața femeilor multiple oportunități de afirmare, care se vor transforma în schimbări pozitive numai în cazul în care tema egalității şanselor nu va fi trecută pe planul al doilea al preocupărilor factorilor de decizie, ci va fi luată în calcul la identificarea priorităților politicii Guvernului. Participarea femeilor la decizii nu este un moft, ci o necesitate dictată de imperativele zilei. Luarea în considerație a deosebirilor şi asemănărilor dintre bărbați şi femei va diminua stresul şi încordarea socială, permițînd utilizarea întregului potențial feminin spre binele poporului.

Elaborarea strategiilor în domeniul genurilor este o datorie şi o obligație a statului. Platforma de Acțiuni de la Beijing, precum şi Obiectivele Mileniului III, semnate şi de către reprezentanții Guvernului nostru, stabilesc măsurile pe care trebuie să le întreprindă guvernele pentru a depăşi inegalitățile şi discriminarea femeilor care persistă în societate. Guvernul este obligat să-şi asume responsabilitatea pentru eliminarea dezechilibrelor de gen prin crearea unor mecanisme

speciale în toate instituțiile, comitetele şi organele oficiale, înainte de toate prin promovarea unui număr mai mare de persoane din rîndul femeilor. Adoptarea unui plan național în egalitatea genurilor, susținut financiar, este o datorie a Guvernului.

Respectarea convențiilor internaționale şi adaptarea legislației naționale la rigorile zilei va propulsa Republica Moldova în rîndul țărilor cu o democrație reală. Strategiile abordării integrate a egalității genurilor şi mecanismele concrete de implementare a acestui concept în toate sferele vieții sociale, economice şi politice depind de mai mulți factori care determină reuşita. Fără cunoaşterea şi înțelegerea lor teoriile şi elaborările ştiințifice vor rămîne simplă frazeologie fără vreun suport real. Statul însuşi trebuie să recunoască egalitatea dintre bărbați şi femei ca fiind o prioritate de esență. Marea majoritate a statelor-membre ale Consiliului Europei au ratificat Convenția CEDAW, asumîndu-şi oficial angajamentul de a respecta prevederile acesteia. Ratificarea însă, prin ea însăşi, nu oferă nimic nou şi nu schimbă condiția femeii în societate.

5. Abordarea integrată a egalității de gen trebuie să constituie o cauză politică, susținută de Guvern şi de societatea civilă prin numeroasele ONG-uri, care trebuie să joace un rol foarte important în integrarea dimensiunii de gen în societate. Guvernul va trebui, prin urmare, să semneze un „protocol de intenții" în care să declare fără echivoc includerea principiului egalității dintre bărbați şi femei în ansamblul politicilor sale la toate nivelurile şi să traseze măsurile adecvate ce au drept obiectiv atingerea egalității reale la toate nivelurile. Acest lucru se poate produce doar în condițiile unei voințe politice a forurilor decizionale, care trebuie orientată spre studierea situației reale privind relațiile dintre genuri, precum şi spre monitorizarea structurilor politice care reproduc şi perpetuează orice formă de inegalitate. Este nevoie de a studia metodic şi serios egalitatea în retribuirea muncii, puterea de cumpărare, responsabilitățile familiale şi sarcinile casnice. Pentru a cultiva o reală cultură a egalității de gen, atît femeile, cît şi bărbații vor trebui să-şi asume responsabilitatea unor munci neremunerate în cadrul familiei. Parteneriatul pozitiv în acest sens va trebui sprijinit şi propagat. Afirmarea unei voințe politice exprese va avantaja crearea unei opinii publice favorabile abordării integrate a egalității genurilor şi va facilita implementarea noilor mecanisme de asigurare a egalității dintre bărbați şi femei.

Bibliografie:

1. *Carta ONU. Tratate internaționale,* vol. I, Chişinău, 1998.
2. *Constituția Republicii Moldova,* în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr.1, august 1994.
3. *Convenția privind drepturile politice ale femeii.* Bucureşti, 1997.

4. *Convenţia privind eliminarea tuturor formelor de discriminare a femeii,* 1999. *Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, Tratate internaţionale,* vol. I, 1998.
5. *Drepturile femeii. Culegere de legi,* Bucureşti, 1997.
6. Legea cu privire la partide şi alte organizaţii social-politice, în *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr.100-102, 1998.
7. Legile cu privire la susţinerea şi protecţia micului business, nr. 112-XIII din 20.05.1994, în *Monitorul oficial al Republicii Moldova,* nr. 2 din 25.08.1994.
8. *Abordarea integrată a egalităţii dintre bărbaţi şi femei,* Consiliul Europei, Strasbourg, 1998. EG-S-MS.
9. *Anuarul statistic al Republicii Moldova. 1994-1998.*
10. Biblia, Bucureşti, 1993.
11. *Femeile şi bărbaţii în Republica Moldova.* Culegere statistică. Chişinău, 2005, Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova.
12. Legea cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi nr.5-XVI, 9 februarie 2006.
13. Bejan-Volc, I., Timuş, A., *Familia şi societatea: valenţe sociologice,* în *Moldova şi lumea*, nr. 5-6, 1997.
14. Cărare, V., „Femeile şi reforma", în *Economie şi finanţe,* nr.6, 1997.
15. Comisia Comunităţii Europene, *Employment in Europe,* 1993, Bruxelles.
16. Dumitru, A., *Homo universalis*, Bucureşti,1990.
17. *Electorala 1994, 1998, 2001, 2003, 2005,* Chişinău, CEC.
18. *Femeia în proverbele şi cugetările lumii,* Bucureşti, 1975.
19. *Femeile şi bărbaţii în Republica Moldova,* Chişinău, 1999.
20. Mîndîcanu, A., „Femeia şi societatea în tranziţie", în *Natura,* noiembrie, 1998.
21. Mîndîcanu, A., „Genurile în dezvoltare", în *Republica Moldova, strategia de dezvoltare*, UNDP&WB, Chişinău, 1998.
22. Mîndîcanu, A., „Participarea femeilor la luarea deciziilor în Republica Moldova", în *Reformele economice în Republica Moldova şi România: realizări, tendinţe, probleme,* ASEM, 1998.
23. „Statutul femeilor în Republica Moldova", UNDP, în *SocioMoldova,* 1999.
24. *Studiul sănătăţii reproductive. Republica Moldova,* 1997, UNICEF, 1998.
25. Şişcan, Z., „Paradigma evoluţiei omului. Homo Economicus-Intelligens – exponentul tendinţelor contemporane şi ale managementului", în *Economica,* nr.3, 1996.
26. Şişcan, N., „Gender în dezvoltare", în *Economica,* nr.2, 1999.
27. Vinnicombe Susan and Nina L. Coltwill, *Femeile în management,* Teora, Bucureşti, 1998.

Lucrări în limba engleză

1. *Achieving the Advancement of Women in the post-Beijing era,* U.N.D.P., 1997.
2. Alban-Metcalfe, B. şi Nicholson, N., *The Career Development of British Manager,* British Institute of Management Foundation, London, 1984.
3. Albertsen, J. şi Christensen, B., „Denmark", în *European Women in Business and Management,* London, 1993.
4. Davidson M., Cooper C., *European Women in Business and Management,* Paul Chapman, London, 1993.
5. *Equal opportunities for men and women in the EU,* European Commission, 1997.
6. *Equality News,* 1995, nr.8, 1997 nr. 9-10.
7. Hanninen-Salmelin, E., Petajaniemi, T., *„Women managers: the case of Finland": Competitive Frontiers: Women Managers in a Global Economy,* Blackwell, Cambridge, MA, 1994.60.

8. Hakman, S., *Gender and knoledge,* London, 1990.
9. Hegewisch, A., Mayne, L,. *„Equal opportunity policies in Europe", Policy and Practice of European HRM,* Routledge, London, 1994.
10. *Human Development Report for Central and Eastern Europe & CIS,* U.N.D.P., 1998.66.
11. *Human Development Report for Eastern and Central Europe and the CIS,* U.N.D.P., 1999.
12. *Human Development Report,* U.N.D.P., 1994-2005.
13. *Human Development under transition Europe&CIS,* U.N.D.P., May 1997.
14. *Human Rights in international law,* Council of Europe, Strasbourg, 1991.
15. Mindicanu, A., Dissertation „Women in decision-making bodies at all levels", Chisinau, 2000.
16. Mindicanu, A., „Genders in Development", „Republic of Moldova, Development Strategy", UNDP&WB, Chisinau, 1998.
17. Mindicanu, A., „Participation of Women in Decision-Making in the Republic of Moldova", în *Economic Reforms in the Republic of Moldova and Romania: Conclusions, Tendencies, Problems,* ASEM, 1998.
18. Mindicanu, A., *Parliament indifferent to health hazard,* Danube watch, 1996.
19. Mindicanu, A., *Women in politics,* AWEPA, UNDP, Helsinki, Finland, 1997.
20. Mindicanu, A., *Women in post socialist Moldova,* Berlin, 1998.
21. Mindicanu, A., *Women in decision-making*, Bulletin of the Informational Center, Council of Europe in Moldova, No.3-4, 2000.
22. Mindicanu, A., *Transformation, globalization and women,* în *WIDE bulletin,* Bruxelles, October 2003.
23. Mindicanu, A., „A Lot of woman: Not a happy one", article in EU book *EU and Moldova: On a fault line of Europe,* London, 2004.
24. Reports on web sites:
    a) Economic, Social and Cultural Rights http://www.seeline-project.net/economic.html
    b) Health in Republic of Moldova: http://list.iwraw-ap.org/lists/d_read/cedaw4change/
    c) Political Participation in R. Moldova http://list.iwraw-ap.org/lists/d_read/cedaw4change/
    d) EGM/EPWD/2005/EP.6 "Women's participation in democratic transition" prepared by Ala Mindicanu (Republic of Moldova) http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/eql-men/documents_preview.htmle
25. *National strategies for the implementation of the Platform for Action of the IV-th World Conference on Women,* Germany, 1997.
26. Parsons, R., Bales, I., *Family socialisation and interaction process,* London, 1956.
27. Puffer, S., *Women managers in former U.S.S.R.,* Blackwell, Oxford, 1994.
28. *Population and Women,* U.N., 1996.
29. Schein, V., *Relationship between sex role stereotypes and recuisite management characteristics among female managers,* N.I., 1994.
30. Simpson, U., *People in families,* NM, 1960.
31. Shishcan, Nadejda, *Women of Moldova,* U.N.D.P., 1994.
32. *The work of the Committee on Women's rights 1994-1999,* EU, 1999.
33. Tijdens, K., „The Netherlands", în M. Davidson şi C. Cooper (editori), *European Women in Business and Management,* Paul Chapman, Londra, 1993.
34. *Women in decision making,* European Commission, 1996.
35. *Women in Politics,* Geneva, 1999.
36. *Women Workers. Trends* & *Issues,* USA, 1994.

VASILE CANTARJI,
cercetător, Centrul de Investigații Sociologice și Studii de Piață CBS-AXA

DIMENSIUNEA DE GEN ÎN VIAȚA SOCIALĂ: ASPECTE DE IMAGINE

„Cînd (dacă) oamenii consideră
o situație ca reală, ea devine
reală prin consecințele ei."

Teorema lui Thomas

Genul uman, constituit dintr-o serie de atribute, tratate de membrii societății ca fiind feminine sau masculine, devine o dimensiune a organizării societale, care determină atitudinile omului față de cei din jur și imaginea de sine. Nu mai puțin important este faptul că dimensiunea de gen presupune o *ierarhie,* care atribuie bărbaților și femeilor categorii diferite după putere, bogăție și alte criterii.

De ce este greșită opinia persoanelor care consideră diferențele de gen ca fiind „naturale", determinate în exclusivitate de diferențele biologice? Tratarea diferențelor sociale prin prisma biologică poate fi combătută cu o mulțime de exemple, chiar și într-un domeniu atît de strîns legat de caracteristicile fizice cum ar fi competițiile sportive, unde de-a lungul secolului XX diferențele în rezultatele atinse de bărbați și femei s-au micșorat foarte și foarte semnificativ, dovedindu-se că ele se datorează mult mai mult inegalității sociale decît celei fizice.

Vorbind la nivel metateoretic, curba evoluției aspectului de gen depinde în mare măsură de evoluția naturii de producere materială a societăților de-a lungul istoriei. Astfel, renumitul matriarhat a avut loc la răsăritul omenirii, cînd principalul mijloc de asigurare a bazei materiale a comunității era simpla colectare a darurilor naturii și nu producerea lor. Ne permitem să presupunem că pe lîngă alte particularități caracteristice acelei epoci, principala trăsătură determinantă a fost rolul dominant al femeii în producerea resurselor necesare supraviețuirii. Apoi a urmat lunga perioadă de supremație masculină cînd, începînd cu societățile vînătorilor, apoi ale agricultorilor și, în sfîrșit, ale industriașilor, superioritatea bărbatului, datorată exclusiv puterii fizice, ca sursă principală de producere de-a lungul acestei epoci, a asigurat apariția și menținerea modelului patriarhal.

Realitatea privind genurile umane: moştenirea sovietică şi evoluţiile tranziţiei

Industrializarea diminuează rolul puterii fizice, respectiv intensifică diferenţele de gen, dar, dacă ne limităm la categorii teoretice de natură materialistă, nu am putea explica de ce acuitatea inegalităţii de gen nu slăbeşte tot atît de rapid precum lumea industrială înaintează spre cea informaţională. Reprezentările egalităţii de gen sînt adînc înrădăcinate în cultura şi în conştiinţa umană, iar încercarea de a stabili o cauzalitate unidirecţionată pură a realităţii de gen este din start sortită eşecului, deoarece relaţia dintre mentalitate şi realitate este una de condiţionare reciprocă, altfel spus, vedem o aplicabilitate absolută a celebrei „teoreme a lui Thomas", care a fost formulată în temeiul unei idei sociologice, conform căreia condiţia şi comportamentul uman depind nu de situaţia dată, ci de o situaţie definită. Prin urmare, orice situaţie socială este o stare deja definită şi orice comportament depinde în mod radical anume de această definiţie a situaţiei, în care este plasat un individ sau un grup.

Definirea unei situaţii devine astfel însăşi sursa realităţii ei manifeste, iar o definiţie enunţată sfîrşeşte prin a deveni adevărată, de îndată ce este împărtăşită de un număr mai mare de indivizi[1]. Un exemplu elocvent, raportîndu-ne la tematica abordată în prezenta lucrare, ar fi comparaţia între ponderea femeilor în diferite domenii ale economiei Republicii Moldova şi părerile populaţiei privind sferele în care ar trebui să lucreze bărbaţii/ femeile, reflectate în cadrul studiului (*vezi* Tabelul 1). În cazul domeniilor în care femeile constituie peste jumătate de salariaţi sau de studente în colegii, ponderea respondenţilor care consideră că în sferele respective ar trebui să lucreze anume femeile este mai mare decît a celor ce susţin că ele trebuie să aparţină bărbaţilor. Acest lucru este şi mai accentuat în cazul domeniilor cel mai „masculinizate" (energetică, construcţii) şi „feminizate" (învăţămînt, sănătate). *Deci realitatea inechitabilă este reflectată în opinie, apoi opinia, la rîndul ei, reproduce această realitate.*

Această constatare ne va servi în calitate de principiu de bază în analiza realităţii de gen din societatea moldovenească, abordată în cadrul „Barometrului de gen".

Principiul egalităţii de gen ţine de protecţia, promovarea şi respectarea drepturilor umane indiferent de apartenenţa la un sex sau altul. A pretinde însă nu înseamnă a instaura, de aceea egalitatea de gen necesită asigurarea şi oferirea şanselor egale pentru femei şi bărbaţi în toate sferele vieţii. Un astfel de proces se

[1] Ilie Bădescu, „Teorema lui Thomas şi cazul României", în *România socială,* nr. 2, octombrie 2001, p. 41.

Tabelul 1

După părerea dvs., în următoarele domenii ar trebui să lucreze...	Barometrul de gen		Ponderea femeilor salariate (%) 2001	Fete în colegii (%) 2002 - 2003
	Mai ales bărbaţii	Mai ales femeile		
1. în agricultură	47,4%	3,0%	43,4	30,5
2. în energetică/ telecomunicaţii	72,3%	2,4%	25,9	37,5
3. în industria textilă/ prelucrătoare	18,9%	48,0%	51,3	56,4
4. în construcţii	72,5%	2,7%	18,8	31,2
5. în transporturi	65,8%	4,0%	31,9	13,4
6. în învăţământ	5,6%	28,1%	74,3	89,4
7. în domeniul sănătăţii	4,9%	21,7%	80,3	85,3
8. în AP locală şi centrală (primărie, Guvern)	20,3%	7,8%	40,2	
11. în comerţ	8,6%	19,3%	56,8	
13. în bănci	13,2%	15,5%	64,1	
14. în justiţie	36,1%	5,2%		

exprimă printr-un şir de acţiuni concrete, menite să elimine disparităţile dintre sexe, atitudinile sexiste, discriminarea, stereotipurile etc.

Există oare egalitate de gen în Republica Moldova? Conform datelor „Barometrului de gen", aproape jumătate din respondenţi (45,5%), indiferent de sex, consideră că situaţia bărbaţilor în societatea noastră este mai bună decît cea a femeilor, iar o parte semnificativ mai mică dintre ei (23,9%) infirmă o astfel de afirmaţie.

Ce stă la baza unor astfel de opinii?

Ca şi în cazul altor probleme de ordin social, abordarea problematicii de gen în ţara noastră necesită o analiză tangenţială a impactului perioadei sovietice, cînd egalitatea femeilor şi bărbaţilor era puternic susţinută, cel puţin la nivelul ideologiei oficiale. Un alt moment ce şi-a lăsat amprenta asupra conştiinţei publice în acest sens poate fi numit cel de-al doilea război mondial, cînd, în special în URSS, bărbaţii plecaţi pe front au fost pe larg înlocuiţi în toate sferele economiei de către femei.

Chiar dacă aceasta nu a eliminat segregarea profesională şi a condus la supraîncărcarea femeilor, excesiv antrenate în munci, dar totodată în exclusivitate

responsabile şi de treburile casnice, modelul egalitarist, impus de ideologia sovietică, necesită a fi recunoscut ca unul progresist în ceea ce priveşte egalitatea între sexe. Posibil, cel mai important moment a fost infiltrarea în conştiinţa publică a imaginii pozitive a femeii prin intermediul pozelor cu persoane feminine la volanul tractoarelor şi chiar la manşa avioanelor în timpul războiului, difuzate de mass-media şi cinematografia sovietică.

La acest capitol ne-am putea referi la modelul de politici destinate sprijinului femeii, oferit de sociologul român Mălina Voicu, şi anume *modelul socialist est-european,* specific pentru ţările ex-comuniste. Scopul modelului consta în asigurarea participării cît mai largi a femeilor la muncă, în contextul politicii de ocupare completă a forţei de muncă şi de asigurare a creşterii demografice, care era un obiectiv politic important în ţări precum România. Pe de altă parte, unul dintre scopurile declarate ale regimurilor comuniste îl constituia asigurarea egalităţii între toţi membrii societăţii, fără deosebire de sex, religie, rasă etc. În această ordine de idei, ţările respective au adoptat măsuri care să stimuleze angajarea în muncă a femeilor şi au elaborat un sistem bine pus la punct de creştere şi îngrijire a copiilor, susţinut de către stat. Însă politicile promovate nu au vizat deloc distribuirea sarcinilor casnice, acestea rămînînd în continuare pe seama femeilor. În plus, slaba răspîndire a unor facilităţi destinate uşurării muncii casnice (de exemplu, aparatură electrocasnică, dezvoltarea serviciilor) necesită un efort în plus depus de femei în cadrul gospodăriei[2].

Perioada de tranziţie şi criza economică au fost resimţite diferit de către bărbaţi şi femei. Ultimele s-au dovedit a fi o categorie mai vulnerabilă la efectele tranziţiei, caracterizată printr-o rată sporită a şomajului, prin limitarea accesului la locuri de muncă, în special la cele bine plătite etc. Bărbaţii însă s-au dovedit a fi mai puţin rezistenţi psihologic, dedîndu-se astfel mai frecvent unor comportamente deviante (alcoolism, narcomanie, criminalitate etc.) cauzate de şocul tranziţiei.

Rezultatele studiului demonstrează că bărbaţii cad mult mai des pradă alcoolismului în urma pierderii locului de muncă (*vezi* Tabelul 2).

Dorinţa de a se debarasa de trecutul comunist a dus la o renunţare completă la principiile egalitariste (din acest motiv au avut de suferit şi domeniile în care acestea aveau conotaţii pozitive, cum ar fi cel ce se referă la dimensiunea de gen), fără a se propune spre implementare modele societale alternative.

Dacă vorbim de drepturi şi exercitarea acestora, cadrul legislativ al Republicii Moldova nu admite nici un fel de discriminări după criteriul de gen.

[2] Mălina Voicu, „Egalitate, inegalitate şi roluri tradiţionale", în *Calitatea vieţii,* XIII, nr. 1-4, 2002.

Tabelul 2

Dintre toate cunoştinţele dvs. care şi-au pierdut locul de munca este cineva care:	Da, bărbat	Da, femeie	Da, si bărbat, si femeie	Nu cunosc	NR	Nu cunoaşteţi personal pe cineva
a început să bea	12,4%	0,7%	9,0%	29,2%	1,6%	47,0%
a început să fure	2,7%	0,4%	4,1%	43,8%	2,1%	47,0%
s-a prostituat		2,9%	1,2%	46,4%	2,6%	47,0%
cerşeşte	0,3%	0,9%	2,4%	46,8%	2,7%	47,0%

În lucrarea *Studiu de bază cu privire la situaţia curentă în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova,* realizat şi coordonat de PNUD Moldova şi Parlamentul Republicii Moldova, se menţionează că principiul egalităţii de gen „este garantat printr-un şir de legi organice şi ordinare, ceea ce confirmă faptul că statul acordă atenţie sporită îndeplinirii obligaţiilor asumate faţă de actele juridice internaţionale cu privire la drepturile omului la care a aderat Republica Moldova şi, astfel, îşi îndeplineşte obligaţiile de a asigura *de jure* şi *de facto* principiul egalităţii bărbaţilor şi femeilor".

Prin urmare, egalitatea de gen este stipulată în următoarele acte legislative:

- Legea cetăţeniei;
- Codul familiei;
- Codul muncii;
- Legea ocrotirii sănătăţii;
- Legea salarizării;
- Legea privind partidele politice şi alte organizaţii social-politice şi alte acte.

Autorii acestui studiu subliniază faptul că unele prevederi ce se conţin în legislaţia naţională nu sînt în concordanţă cu principiul egalităţii de gen. De exemplu, vîrsta matrimonială minimă de 18 ani pentru bărbaţi şi 16 ani pentru fete, stipulată în Codul familiei, implică atitudini discriminatorii faţă de fete, fapt ce conduce la o inegalitate între parteneri în ceea ce priveşte exercitarea drepturilor în cadrul căsătoriei şi poate provoca o inegalitate de statut social între parteneri, fetele fiind puse în situaţia de a-şi stopa sau întrerupe studiile pentru a fi în stare să îndeplinească sarcinile domestice. Legislaţia naţională nu este lipsită şi de prevederi care pun bărbaţii în situaţie inegală: vîrsta de pensionare diferită a bărbaţilor şi a femeilor sau, în majoritatea cazurilor de divorţ, copiii sînt lăsaţi în grija mamei.

Ar fi însă greşit să credem că doar o legislaţie perfectă este în stare să rezolve problema. După cum a fost relatat mai sus, conştiinţa patriarhală, menţinută de-a lungul timpului, înrădăcinată şi promovată de structurile sociale în cultură, religie, familie necesită mijloace şi instrumente de combatere complexe, o strategie consistentă şi de lungă durată.

Una din primele impresii provocate de rezultatele sondajului este că, deşi inegalitatea este recunoscută, conştientizarea fenomenului nu este completă şi evidenţiată la nivelul componentelor şi, conform opiniei manifestate, societatea nu poate fi divizată în funcţie de gen, deoarece la majoritatea itemilor femeile răspund la fel ca şi bărbaţii.

Altă constatare, ce reiese din rezultatele studiului, se referă la natura contradictorie a datelor obţinute, fapt care demonstrează în plus că problemele legate de imaginea de gen şi, îndeosebi, stereotipurile persistă în societate, nu sînt conştientizate, respectiv sînt departe a fi combătute.

De regulă, în problemele sociale, în special în cele dependente de elemente subiective cum ar fi conştiinţa, mentalitatea, contextele culturale, combaterea constă, în primul rînd, în schimbarea mentalităţii publicului larg, constituit din categorii distincte fie după caracteristici sociale, fie după cele de opinie. Fiind specifice ca natură, aceste subgrupuri necesită, evident, abordări şi metode de intervenţie speciale.

În cadrul studiului respondenţilor li s-au propus pentru apreciere diferite afirmaţii care vizează, direct sau indirect, aspectele de gen (*vezi* Tabelul 3).

Persoanele de gen masculin au, de asemenea, de cîştigat de pe urma egalării în drepturi a femeilor cu bărbaţii, în opinia la aproape jumătate din respondenţi. Corelarea acestui item cu distribuţia respondenţilor în cazul afirmaţiei privind situaţia inegală a bărbaţilor/ femeilor în societate prezintă interes, deoarece aceasta vizează beneficiul şi necesitatea procesului de egalizare de gen. Persoanele care au exprimat acordul cu ambele afirmaţii constituie aproape o treime din cei intervievaţi (*vezi* Tabelul 4). Logica după care se conduc respectivele în abordarea aspectului dat: situaţia este inegală, deci inadmisibilă, şi combaterea fenomenului este necesară şi benefică.

Aproape fiecare al zecelea respondent (8,8%) face parte din categoria persoanelor ce nu remarcă existenţa unor diferenţe între poziţiile genurilor umane, respectiv nimeni nu are de cîştigat în urma egalării drepturilor, deoarece inegalitatea nu se constată ca atare. În cazul acestui grup de respondenţi, acţiunile „terapeutice“ poartă, cel puţin la prima etapă, nu atît un caracter de combatere, cît de simplă informare.

Tabelul 3

Sînteți de acord cu următoarele afirmații:	**Totalmente de acord**	**De acord**	**Nici ..., nici ...**	**Nu sînt de acord**	**Nu sînt deloc de acord**	**NS/NR**
Bărbații, de asemenea, au de cîştigat de pe urma egalării în drepturi a femeilor cu bărbații?	9,9%	38,7%	23,8%	18,5%	0,9%	8,2%
Atît bărbații, cît si femeile trebuie să contribuie la venitul familiei?	32,1%	47,0%	12,8%	6,5%	0,3%	1,4%
Responsabilitatea bărbatului este de a aduce bani în casă, iar a femeii de a avea grijă de familie şi de gospodărie?	23,5%	41,2%	23,0%	10,7%	0,7%	1,0%
Nu este bine daca bărbatul stă acasă şi are grijă de copii, iar femeia lucrează?	25,2%	30,5%	24,6%	15,7%	2,7%	1,2%

Tabelul 4

Sînteți de acord cu următoarele afirmații*:		**Bărbații, de asemenea, au de cîştigat de pe urma egalării în drepturi a femeilor cu bărbații?**			
		Acord	Opinie neutră	Dezacord	NS/NR
Situația bărbaților în societate este mai bună decît a femeilor?	Acord	29,4%	7,7%	5,5%	2,9%
	Opinie neutră	10,9%	10,6%	5,1%	1,2%
	Dezacord	7,8%	5,4%	8,8%	2,0%
	NS/NR	0,6%	0,2%		2,1%

** Modalitate de citire: 29,4% din totalul respondenților şi-au exprimat acordul cu ambele afirmații.*

Categoria cea mai problematică o constituie persoanele conştiente de persistența inegalității, care, în opinia lor, este justificată, deci egalarea nefiind necesară şi benefică. Această categorie a constituit 5,5% din numărul total al respondenților. S-ar încadra într-o oarecare măsură în grupul dat şi respondenții care au o opinie neutră față de egalitatea genurilor, însă cu dezacord exprimat afirmației referitoare la beneficiul egalării în drepturi. Poziția neutră referitoare la prima afirmație se bazează fie pe o indiferență față de problema vizată, fie pe faptul că persoana nu o conştientizează. În cazul unor campanii şi politici de

promovare a egalității de gen aceşti oponenți, conştienți sau inconştienți de existența problemei, necesită o abordare specială.

Roluri de gen

Sub influența unui model tradițional de natură patriarhală, se consideră că este de datoria femeilor să administreze resursele familiei, să îndeplinească treburile gospodăreşti considerate „uşoare şi mărunte" (gătitul, spălatul, călcatul, curățenia), să supravegheze şi să îngrijească copiii şi vîrstnicii, toate acestea, în majoritatea cazurilor, pe lîngă exercitarea sarcinilor profesionale la locul de muncă. Afirmația dată reiese din rezultatele studiului, care a demonstrat că majoritatea respondenților, 63,7%, împărtăşesc părerea precum că responsabilitățile bărbaților şi femeilor în familie sînt diferite. Cei dintîi sînt învestiți cu obligația de a aduce bani în casă, în timp ce femeile au grijă de familie şi gospodărie. În această problemă 23% de respondenți s-au situat pe o poziție neutră.

În acelaşi timp, rezultatele obținute la alt item semnifică opinii, la prima vedere, contradictorii, însă absolut explicabile. Astfel, 79,1% din respondenți consideră că atît bărbații, cît si femeile trebuie sa contribuie la venitul familiei.

În Tabelul 5 e prezentată corelația răspunsurilor la aceste afirmații, parțial contradictorii, care vizează două aspecte esențiale privind poziția femeilor în societate: pe de o parte, afirmația ce delimitează cine se îngrijeşte de asigurarea financiară a familiei şi cine de treburile interne ale gospodăriei, care vorbeşte despre o situație discriminatorie, un stereotip persistent în societate privind rolurile diversificate după gen şi anume, responsabilitățile sexelor în asigurarea materială a familiei.

Pe de altă parte, a fost afirmația de natură egalitaristă, prin care se susține că bărbații şi femeile sînt responsabili în egală măsură de asigurarea financiară a familiei, moment, probabil, nu mai puțin important în evoluția poziției femeii decît oferirea dreptului la vot.

În această ordine de idei, lipsa stereotipurilor se exprimă prin acord la afirmația privind responsabilitățile egale în ceea ce priveşte contribuția la veniturile familiei, adică activitate economică exercitată în afara căminului familial de ambii membri ai cuplului şi respingerea ideii care susține existența activităților specifice bărbaților şi femeilor. Respondenții care se atribuie la această categorie constituie doar 8,5% (*vezi* Tabelul 5).

Datele din tabel demonstrează că circa jumătate din respondenți îşi exprimă acordul cu ambele afirmații, adică consideră că ambii parteneri, în egală măsură, sînt responsabili de contribuția la veniturile familiei, adică trebuie să aibă o activitate economică. Aici însă obligațiunile bărbaților se termină, iar femeia,

Tabelul 5

Sînteți de acord cu următoarele afirmații:		**Responsabilitatea bărbatului este de a aduce bani în casă, iar a femeii de a avea grijă de familie și gospodărie?**			
		Acord	Opinie neutră	Dezacord	NS/NR
Atît bărbații, cît și femeile trebuie să contribuie la venitul familiei?	Acord	53,5%	16,6%	8,5%	0,4%
	Opinie neutră	7,1%	4,4%	1,3%	
	Dezacord	3,7%	1,6%	1,4%	
	NS/NR	0,4%	0,3%	0,2%	0,5%

pe lîngă aceasta, trebuie să-și asume grija pentru treburile casei, adică să exercite a „doua slujbă".

Studiul a permis constatarea existenței în conștiința cetățenilor a acelui model/ *pattern* distrofic, plăsmuit, în special, în perioada sovietică, model care ar putea fi descris în felul următor: din punct de vedere istoric, vorbind în linii generale, *distribuția rolurilor* prin prisma activității în familie versus în afara ei (bărbatul asigură material familia, iar femeia își asumă activitățile casnice), cu toate efectele ce se produc. Acest termen este mai vechi decît *pattern*-ul egalitarist privind responsabilitățile de asigurare materială/ financiară a familiei. Cel din urmă, apărut poate nu în exclusivitate, dar totuși, în mare parte, în perioada sovietică prin ideologia egalitaristă, s-a suprapus celui dintîi, formîndu-se un amestec ce reprezintă o situație distorsionată care accentuează inegalitatea, femeile fiind puse în situația de a îndeplini funcțiile care le-au revenit în urma ieșirii din cadrul familiei (de altfel, o condiție absolut necesară evoluției spre egalare), însă nefiind eliberate de obligațiunile în sfera tradițional feminină.

Cine sînt susținătorii, fie benevoli sau nu, fie conștienți sau nu, ai acestui model discriminatoriu sau, mai bine spus, din ce categorii fac parte mai des și din care mai rar?

Prima constatare este nițel șocantă (*vezi* Tabelul 7). Femeile, din anumite motive, într-un număr mai mare decît bărbații (respectiv 56,4% și 49,7%), acceptă realitatea existentă, considerînd-o ca fiind normală. Aceasta se exprimă în unele situații aparent absurde, indicate de persoanele intervievate destul de frecvent. De exemplu, la întrebarea cine este capul gospodăriei, răspunsul tradițional este: bărbatul. Însă dacă încercăm să identificăm prin criterii mai concrete, cum ar fi: persoana care are venituri mai mari în familie sau cea care se ocupă mai mult de anumite aspecte de administrare a gospodăriei, constatăm că „ade-

vărătul“ cap de familie este femeia. Drept confirmare în acest sens ar putea servi distribuţia răspunsurilor la întrebarea privind cine hotărăşte cum se cheltuiesc banii şi cine face cumpărăturile zilnice în casă (*vezi* Tabelul 6). Cazurile în care aceste activităţi sînt realizate de bărbaţi sînt relativ rare, manifestîndu-se, astfel, superioritatea decizională a femeii în plan financiar în cadrul familiei.

Tabelul 6

	Cine face cumpărăturile zilnice?	**Cine hotărăşte cum se cheltuiesc banii în casă**
Persoanele de sex feminin	36,9	48,0
Persoanele de sex masculin	17,2	20,1
Ambii parteneri în egală măsură	42,6	29,0
Părinţii	1,4	0,5
Copiii	0,1	0,2
Toţi împreună	0,8	1,0
NR	1,0	1,1

Dacă revenim la discuţia privind ansamblul de opinii despre rolurile genurilor în cadrul familiei, constatăm (*vezi* Tabelul 7) că opiniile stereotipice sînt mai frecvente ca pondere în rîndul locuitorilor din mediul urban, în rîndul grupurilor etnice minoritare, în special al ruşilor (în cazul acestora explicaţia este legată, mai ales, de mediul de reşedinţă). La fel, putem observa legătura dintre răspuns şi vîrstă (relaţie directă), studiile şi nivelul socioeconomic al persoanei (relaţie inversă).

Unele constatări specifice în acest context sînt:

– cum a şi fost de aşteptat, cel mai puţin supuşi riscului de a accepta realitatea discriminatorie faţă de femei, manifestată prin munca ei productivă în rînd cu bărbatul plus munca domestică ce îi revine în exclusivitate femeii, sînt cetăţenii cu studii superioare şi nivel socioeconomic ridicat;
– înseşi femeile împărtăşesc acest stereotip într-o măsură mai mare decît bărbaţii;
– susţinătorii acestei stări de lucruri sînt mai numeroşi în grupurile de vîrstă înaintată;
– în acest context, starea civilă şi experienţa de concubinaj nu au vreo influenţă.

Tradiţia acţionează uneori şi în defavoarea bărbaţilor. Ei sînt consideraţi mai puţin capabili să educe şi să îngrijească copiii, motiv pentru care, de cele

Tabelul 7

Ponderea respondenților din fiecare categorie care şi-au exprimat acordul cu ambele afirmații*		
Sexul respondenților	masculin	49,7%
	feminin	56,4%
Mediul de reşedință	urban	54,6%
	rural	52,7%
Grupe de vîrstă	18 - 29 ani	49,7%
	30 - 44 ani	51,3%
	45 - 59 ani	55,0%
	60 ani +	57,4%
Naționalitatea	Moldovean/ român	52,1%
	Rus	58,8%
	Ucrainean	57,8%
	Altă naționalitate	57,5%
Studiile	Medii incomplete	57,5%
	Medii complete	56,5%
	Medii de specialitate	53,7%
	Superioare	45,9%
Statutul socioeconomic	scăzut	55,7%
	mediu	55,2%
	înalt	45,0%
Starea civilă	Nu a fost căsătorit(a) niciodată	54,5%
	Căsătorit(ă)	52,9%
	Concubinaj	51,1%
	Divorțat(ă)	53,2%
	Văduv(ă)	56,4%
Ați locuit împreuna cu soțul/ soția dvs. înainte de căsătorie?	da	55,2%
	nu	53,6%
	Nu sînt căsătorite, concubinaj	54,5%

** Modalitate de citire: Din numărul total al bărbaților, 49,7% şi-au exprimat acordul cu ambele afirmaţii, în rîndul femeilor aceasta categorie a constituit 56,4%.*

mai multe ori, în caz de pronunțare a divorțului, justiția nu le încredințează copiii minori. Majoritatea respondenților consideră anormală situația în care soțul este casnic şi are grijă de copii, iar partenera lucrează.

Femeia s-a dovedit a fi capabilă să înlocuiască bărbatul în orice domeniu al economiei. Din păcate, bărbatul nu a fost în stare să demonstreze aceleaşi capacități în ceea ce privește grija şi educația copiilor. Circa 2/3 din respondenți au menționat că minorul are de suferit cînd mama lui lucrează, iar viața de familie este supusă unor complicate încercări în cazul în care femeia este ocupată o zi de muncă deplină (*vezi* Tabelul 8).

Rezultatele studiului ne permit să afirmăm că în accepția majorității respondenților angajarea femeilor în cîmpul muncii nu este un mijloc de emancipare a acestora. Astfel, 63,1% dintre participanții la sondaj au susținut afirmația precum că „un loc de lucru e bine, însă ceea ce îşi doresc femeile, cu adevărat, este o casă şi copii". Deci angajarea femeii pe piața forței de muncă nu este dorită de majoritatea respondenților, chiar şi a celor de sex feminin, reieşind doar din necesitatea de a sprijini material familia. Constatăm că 79,1% dintre intervievați susțin afirmația că în prezent cele mai multe femei sînt *nevoite* să aibă o slujbă. Prin prisma percepțiilor şi a reprezentărilor, a doua afirmație nu prezintă interes pentru elucidarea imaginii de gen, deoarece ține de o realitate obiectivă, de o necesitate, în cazul căreia nu există alternative, care ar putea fi ghidate de aspecte sau momente subiective.

Tabelul 8

Sînteți de acord că…	**Acord**	**Opinie neutră**	**Dezacord**	**NS/NR**
a. un copil de vîrstă preşcolară are de suferit dacă mama lui lucrează	62,9%	19,0%	15,4%	2,8%
b. viața de familie are de suferit dacă femeia lucrează ziua de muncă deplină	61,6%	21,4%	15,3%	1,8%
c. un loc de lucru e bine, însă ceea ce îşi doresc femeile, cu adevărat, este o casă şi copii	63,1%	23,7%	9,9%	3,3%
d. în prezent cele mai multe femei sînt nevoite să lucreze pentru a sprijini material familiile lor	79,1%	13,5%	5,8%	1,6%

Un interes mult mai mare prezintă, în acest sens, atitudinea față de afirmația că „Un loc de lucru e bine, însă ceea ce îşi doresc femeile, cu adevărat, este o

casă şi copii?“, aspect care vizează în mod direct rolul tradiţional al femeii (*vezi* Tabelul 9). Dat fiind faptul că acordul exprimat cu această afirmaţie semnifică acceptarea rolului tradiţional al femeii, e necesar de menţionat că femeile, într-o măsură ceva mai mare, admit limitarea lor benevolă la activitatea în cadrul gospodăriei. Concluziile trase pe marginea acestor date necesită o atenţie specială, deoarece motivele care stau la baza acceptării din partea unei femei de a se consacra totalmente grijilor casei pot ţine de două aspecte: preluarea inconştientă a

Tabelul 9

Un loc de lucru e bine, însă ceea ce îşi doresc femeile, cu adevărat, este o casă şi copii?* *(ponderea persoanelor ce şi-au exprimat acordul)*		Sexul respondentului	
		Masculin	**Feminin**
	General pe sexe	62,9%	63,3%
Mediul de reşedinţă	urban	57,6%	62,7%
	rural	65,9%	63,7%
Grupe de vîrstă	18 - 29 ani	68,5%	63,2%
	30 - 44 ani	70,4%	64,4%
	45 - 59 ani	60,3%	62,8%
	60 ani +	51,6%	62,5%
Studiile	medii incomplete	63,0%	66,0%
	medii complete	58,6%	66,7%
	medii de specialitate	59,6%	62,2%
	superioare	73,9%	58,9%
Statutul socioeconomic	scăzut	60,7%	64,1%
	mediu	64,0%	62,6%
	înalt	64,5%	63,2%
Starea civilă	Nu a fost căsătorit(a) niciodată	65,8%	65,6%
	Căsătorit(ă)	64,5%	62,5%
	Concubinaj	62,5%	53,3%
	Divorţat(ă)	43,5%	64,5%
	Văduv(ă)	51,7%	66,1%
Aţi locuit împreuna cu şotul/ şotia dvs. înainte de căsătorie?	da	67,6%	67,0%
	nu	62,8%	62,5%
	Nu sînt căsătorite, concubinaj	65,8%	65,6%

** Modalitate de citire: 57,6% din bărbaţii din mediul urban şi-au exprimat acordul cu această afirmaţie.*

tradiției patriarhale sau suprasaturația de povara „dublă", adică exercitarea obligațiunilor de serviciu pe lîngă cele casnice.

Din perspectiva locului de trai, se observă că respondenții orășeni, cum era și de așteptat, acceptă într-o măsură mai mică caracterul tradițional al poziționării persoanelor de gen feminin, însă acest lucru este absolut valid în cazul bărbaților, dar nu și al femeilor, unde diferența de 1% dintre mediul urban și rural poate avea la bază marja de eroare. Din punctul de vedere al vîrstei respondenților, se constată, de asemenea, o oarecare corelație doar în cazul bărbaților, care ne permite să susținem că o dată cu înaintarea în vîrstă aceștia acceptă, într-o măsură mai mică, afirmațiile privind rolul tradițional al femeilor. Probabil, acestea sînt efectele pătrunderii în masă a femeilor pe piața muncii în perioada sovietică.

Prin prisma gradului de educație și a nivelului socioeconomic, pe care îl are fiecare subiect al intervievării, constatăm:

- în rîndul bărbaților, cei mai inveterați adepți ai limitării activității femeii la familie și gospodărie sînt persoanele cu studii superioare și nivel socioeconomic înalt, cu alte cuvinte, probabil acei care sînt în stare singuri să asigure financiar familia și nu au nevoie de contribuția partenerei în acest domeniu;
- cît privește femeile, dimpotrivă: cu cît persoanele au un nivel de studii mai înalt, cu atît e mai mică proporția celor care acceptă afirmația respectivă, deși mai puțin accentuat decît în cazul bărbaților.

Conform stării civile și experienței de concubinaj a respondenților, s-ar putea de menționat că cel mai puțin acest stereotip este susținut de bărbații divorțați sau văduvi și de femeile ce trăiesc în concubinaj.

În acest caz, ne confruntăm, de asemenea, cu opinii contradictorii, deoarece *majoritatea respondenților, deși în proporție ceva mai mică (53,2%), concomitent exprimă părerea că angajarea pentru o femeie este o modalitate de afirmare, care îi permite să devină o persoană independentă, aspect foarte important din perspectiva egalității de gen.*

Tabelul 10

Sînteți de acord că…	**Acord**	**Opinie neutră**	**Dezacord**	**NS/NR**
e. disponibilitatea unui loc de muncă este cea mai bună cale pentru o femeie de a deveni/ a se simți o persoană independentă?	53,2%	25,8%	13,9%	7,1%

Opinia respectivă este împărtăşită într-o măsură mai mare de femei decît de bărbaţi (58,3% faţă de 46,7%), de locuitorii din mediul urban, de persoanele cu studii şi statut socioeconomic mai înalte (*vezi* Anexa, Tabelul 1).

Din cele 5 variabile incluse în chestionar într-un singur set, grupul de cercetare a identificat două aspecte distincte după sens, ambele raportîndu-se la rolul femeii în familie şi în societate.

Primul aspect vehiculează ideea precum că este imposibil de a înlocui femeia pe „frontul" familial, deci susţine afirmaţiile conform cărora un copil de vîrstă preşcolară şi, în general, viaţa de familie au de suferit atunci cînd consoarta este antrenată în cîmpul muncii. Deoarece în cazul ambelor variabile ponderea respondenţilor care au susţinut teza dată este considerabilă (peste 60%) (*vezi* Tabelul 11), se impune inevitabil concluzia că la momentul dat combaterea stereotipurilor privind incapacitatea bărbaţilor de a înlocui femeia, cel puţin parţial în cadrul familiei, ar trebui să constituie scopul suprem al politicilor de

Tabelul 11

Sînteţi de acord cu afirmaţia:		„Disponibilitatea unui loc de muncă este cea mai bună cale pentru o femeie de a deveni/ a se simţi o persoană independentă?"			
		Acord	**Opinie neutră**	**Dezacord**	**NS/NR**
„Un copil de vîrsta preşcolară are de suferit dacă mama lui lucrează?"	Acord	38,6	14,0	7,2	3,1
	Opinie neutră	7,3	8,2	1,9	1,7
	Dezacord	6,1	3,5	4,6	1,1
	NS/NR	1,2	0,1	0,2	1,3
„Viaţa de familie are de suferit dacă femeia lucrează ziua de munca deplină?"	Acord	37,5	13,9	6,8	3,4
	Opinie neutră	8,1	8,7	2,7	1,9
	Dezacord	6,9	3,2	4,4	0,8
	NS/NR	0,7			1,1
„Un loc de lucru e bine, însă ceea ce îşi doresc femeile, cu adevărat, este o casă şi copii?"	Acord	36,7	14,0	9,2	3,2
	Opinie neutră	10,7	9,4	2,6	1,0
	Dezacord	5,4	2,2	2,0	0,3
	NS/NR	0,4	0,1	0,1	2,7
„În prezent cele mai multe femei sînt nevoite să lucreze pentru a sprijini material familiile lor?"	Acord	47,3	16,7	10,0	5,1
	Opinie neutră	4,3	7,2	1,8	0,3
	Dezacord	1,5	1,8	2,2	0,3
	NS/NR	0,1			1,5

suport pentru femei. Astfel, corelarea răspunsurilor la aceşti itemi cu reacţia la afirmaţia că „disponibilitatea unui loc de muncă este cea mai bună cale pentru o femeie de a deveni/ a se simţi o persoană independentă“ ne permite să divizăm respondenţii conform părerilor exprimate asupra rolurilor de gen în cîteva categorii – circa 40% dintre ei o formează persoanele conştiente de faptul că activitatea publică a femeii constituie una din condiţiile vitale pentru a ajunge la echitatea de gen, totodată, se consideră că grija primordială a acesteia trebuie să fie familia, în cadrul căreia nu poate fi înlocuită de nimeni.

Al doilea aspect este de natură tradiţionalistă şi include afirmaţia conform căreia rolul femeii, în mod normal, trebuie să se rezume doar la treburile casnice şi la educaţia copiilor. Un mare număr de femei acceptă benevol acest lucru. Aplicînd metoda expusă mai sus, observăm că circa 36,7 la sută dintre persoanele intervievate sînt de părere că „locul de muncă este o cale bună pentru egalare, însă femeile nu au nevoie de aşa ceva“. Interesant este faptul că această categorie este completată într-un număr mai mare de femei, de persoane cu studii superioare şi nivel socioeconomic mediu şi mai sus de mediu (*vezi* Anexa, Tabelul 2).

Imaginea de gen: percepţii şi atitudini

Genul persoanei determină în mare măsură gîndirea şi comportamentul uman pe parcursul întregii vieţi. Copiii, încă din vîrste fragede, percep că societatea are atitudini diferite faţă de bărbaţi şi faţă de femei. Diverse studii au demonstrat că deja la vîrsta de trei ani copilul începe să aplice standardele de gen la propria personalitate.

După cum am avut ocazia a vedea mai sus, poziţiile genurilor sînt diferenţiate, iar perechea realitate obiectivă/ conştiinţă este de o natură interproductivă. Bărbatul este cel care trebuie să întreţină familia financiar, iar femeia – să aibă grijă de menţinerea focului în vatră. În competenţa bărbatului se află lucrările care necesită efort fizic, iar femeile îndeplinesc muncile casnice, considerate mai puţin grele.

Din tabelul de mai jos (*vezi* Tabelul 12) se observă evident „specializările“ în domeniul casnic. Majoritatea muncilor domestice sînt exercitate preponderent de femei, aria lor fiind foarte vastă şi diversificată: prepararea mîncării, curăţenia în locuinţă, spălatul rufelor şi a veselei, educaţia copiilor, îngrijirea membrilor bolnavi ai familiei.

Unica muncă, exercitată în special de bărbaţi, este reparaţia diferitelor instalaţii şi aparataje, deşi se cere de menţionat că în fiecare a zecea gospodărie pentru efectuarea unor asemenea lucrări sînt invitaţi specialişti, iar în 10% de familii aceasta este prerogativa femeilor.

Tabelul 12

De obicei, cine*…	Mai des femeile	Mai des bărbaţii	În egală măsură ambii parteneri	Angajăm pe cineva
are grijă de gospodărie (animale, pasări)	21,8%	30,1%	20,3%	0,4%
repară instalaţiile din casă (robinet, priză etc.)	10,1%	68,9%	7,6%	10,3%
pregăteşte mîncarea	81,2%	6,7%	10,8%	0,4%
face curat în casă	79,4%	6,0%	13,4%	0,4%
spală/ calcă hainele	86,3%	5,3%	7,0%	0,5%
spală vasele	80,6%	5,6%	12,4%	0,3%
are grijă zilnic de copil/ copii	37,5%	2,3%	21,5%	0,3%
supraveghează lecţiile şi timpul liber al copiilor	35,4%	3,5%	21,1%	0,3%
merge cu copiii la doctor	37,4%	3,1%	20,1%	0,3%

** Diferenţa pînă la 100% o prezintă ponderea răspunsurilor „Întrebarea nu corespunde situaţiei respondentului" şi „Nu ştiu/ nu răspund".*

Poziţiile diferite ale femeilor şi bărbaţilor în viaţa publică şi privată impun şi o educaţie diferenţiată a băieţilor şi fetelor. În Tabelul 13 sînt prezentate unele calităţi, propuse respondenţilor pentru a fi atribuite ca necesare de cultivat băieţilor/ fetelor. Datele elucidează următorul tablou: majoritatea intervievaţilor consideră că în educaţia băieţilor trebuie pus accentul pe astfel de trăsături ca disciplina şi independenţa, iar în a fetelor – pe hărnicie, docilitate, respectarea ordinii.

Tabelul 13

Care sînt cele mai importante lucruri în educaţia băieţilor/ fetelor?	Băieţi	Fete
Disciplina	36,6%	26,1%
Hărnicia	20,2%	26,9%
Ascultarea	14,6%	23,0%
Libertatea de alegere	9,4%	7,5%
Ordinea	10,5%	13,0%
Independenţa	8,5%	3,5%
NR	0,1%	0,1%

Prin urmare, în mentalitatea majorității persistă ideea precum că femeile trebuie să fie, în primul rînd, grijulii, sensibile/ emotive şi doar o parte mică de respondenți ar dori să le vadă şi practice. Bărbaților le sînt atribuite, în special, agresivitatea şi interesul comunitar (*vezi* Anexa, Tabelul 3), iar în ceea ce priveşte trăsăturile/ aspectele necesare pentru reuşita în viață, studiul a scos în evidență următorul tablou: în linii generale, diferențele, în funcție de sexul persoanei în acest sens, nu sînt pronunțate, ceea ce încă o dată semnifică faptul că aspectele de gen sînt tratate identic de bărbați şi de femei. Itemii respectivi sînt de natură unidirecțională, căci orice om, indiferent de apartenența de sex, pentru reuşita în viață trebuie să posede anumite trăsături şi calități. În opinia respondenților, orice persoană, fie bărbat sau femeie, pentru a reuşi în viață are nevoie de noroc, educație bună, sprijin din partea părinților etc. Dacă analizăm rezultatele obținute prin prisma diferenței de puncte acumulate, am putea diviza aspectele propuse pentru apreciere în cîteva grupuri (*vezi* Tabelul 14). Un grup reuneşte calitățile, necesare în egală măsură atît femeilor, cît şi bărbaților. În acest caz, diferența în ponderi nu este mare. Se are în vedere studiile superioare, talentul, relațiile, banii şi norocul. Datele obținute arată că femeile au nevoie într-o măsură mai mare de educație bună şi sprijin din partea părinților, plus dorință de a se evidenția, în schimb bărbații necesită bani şi proprietate ceva mai mult decît dînsele.

Tabelul 14

Cît de importante sînt, în opinia dvs., următoarele aspecte pentru ca un bărbat şi o femeie să aibă succes la locul de muncă şi în societate*:	**Bărbat**	**Femeie**
a. educație bună şi sprijin din partea părinților	80,6	84,8
b. studii superioare	69,5	72,7
c. talent	69,6	71,5
d. aspect fizic frumos	52,9	73,3
e. dorința de a se evidenția	56,2	62,7
f. relații bune	79,2	77,8
g. abilitatea de a lucra intens	69,1	63,0
h. să aibă bani şi proprietate	71,7	66,9
i. să aibă noroc	82,8	83,5

** Valorile date reprezintă suma ponderilor răspunsurilor „foarte important" şi „important", celui dintîi oferindu-se ponderea 1, celui din urmă – ponderea 0,75.*

Trebuie menţionate, în mod special, trăsăturile în cazul cărora diferenţele în ponderi diferă semnificativ. Aspectul fizic frumos a acumulat, atunci cînd ne referim la bărbaţi, ponderea cea mai mică, în cazul femeilor valoarea acestei trăsături creşte, situîndu-se pe locul 4. Bărbaţilor pentru reuşită în viaţă le este necesară capacitatea de a munci intens. Ponderea persoanelor care susţin afirmaţia dată atunci cînd se referă la bărbaţi este semnificativ mai mare decît a celor care consideră acelaşi lucru util şi pentru femei.

Rezultatele cercetării demonstrează: majoritatea respondenţilor sînt de părerea că pentru a reuşi în viaţă, o persoană, indiferent de apartenenţa de sex, are nevoie de anumite caracteristici. Totodată, persistă ideea precum că pentru o femeie contează aspectul fizic, iar pentru un bărbat capacitatea de a munci intens.

Cît de tradiţionalişti sînt cetăţenii noştri în ceea ce priveşte rolurile de gen pe care trebuie să le îndeplinească bărbaţii şi femeile şi care caracteristici sociodemografice dictează, mai mult sau mai puţin, conformismul unei persoane? Pentru a răspunde la această întrebare, vom apela la modalitatea propusă de sociologul român Cosima Rughiniş[3], utilizînd următorii itemi din studiu (*vezi* Tabelul 15).

Tabelul 15

	Procentul răspunsurilor afirmative
Responsabilitatea bărbatului este de a aduce bani în casă , iar a femeii de a avea grijă de familie şi de gospodărie	64,7%
Ar alege bărbat preşedinte	50.3%
Ar alege bărbat primar	41.9%
Ar alege bărbat deputat	32.3%
Este de preferat ca bărbaţii să conducă în viaţa publică	31,5%
Este de preferat ca bărbaţii să conducă în familie	28,1%
Mai mult mama ar trebui să se preocupe de creşterea copiilor	20,9%

Pentru a măsura gradul de tradiţionalism al unei persoane, am adunat numărul de itemi la care aceasta a răspuns afirmativ. Astfel, indicele poate varia de la 0 (în cazul în care respondentul a avut doar răspunsuri negative) pînă la 7 (răspunsuri afirmative la toţi itemii). Indicele obţinut pe întregul eşantion (2,7)

[3] Cosima Rughiniş, „Roluri de gen în România 2000: luptă între sexe, luptă între generaţii?", în *România socială,* nr.2, octombrie 2001.

constituie media răspunsurilor afirmative oferite de numărul total al respondenților.

Evident că un asemenea indicator nu este complex şi echilibrat într-o aşa măsură care să ne permită să vorbim despre nivelul de tradiționalism al unei persoane sau al populației, în general, însă el ne poate ajuta să depistăm de ce depinde gradul de tradiționalism, respectiv care sînt categoriile de populație mai conformiste şi mai rezistente la evoluțiile pozitive din domeniul relațiilor de gen.

Tabelul 16

Corelația Pearson		**Întregul eşantion**	**Bărbați**	**Femei**
Sexul respondenților	Corelația Pearson	-.177(**)		
	Semnificația statistică	.000		
Mediul de reşedință	Corelația Pearson	.169(**)	.089(*)	.225(**)
	Semnificația statistică	.000	.049	.000
Vîrsta	Corelația Pearson	.029	-.059	.121(**)
	Semnificația statistică	.324	.193	.002
Studiile	Corelația Pearson	-.179(**)	-.094(*)	-.250(**)
	Semnificația statistică	.000	.038	.000
Statutul socioeconomic	Corelația Pearson	-.102(**)	-.062	-.150(**)
	Semnificația statistică	.001	.172	.000

* *Corelația este semnificativă cu probabilitatea erorii 0,05.*
** *Corelația este semnificativă cu probabilitatea erorii 0,01.*

Referindu-ne la numărul total al respondenților din eşantion şi la coeficienții de corelație, am putea afirma cu certitudine că bărbații sînt puțin mai tradiționaliști decît femeile. De remarcat că gradul de tradiționalism este cu atît mai mic, cu cît educația şi nivelul socioeconomic al persoanei sînt mai înalte. Populația de la sate este mai tradiționalistă decît cea din mediul urban. Analizînd aspectul dat din punctul de vedere al bărbaților şi al femeilor, constatăm faptul că vîrsta persoanei (pe eşantion nu există corelație convingătoare cu tradiționalismul) nu are semnificație în cazul primilor. Însă cu cît vîrsta subiectului de sex feminin este mai mare, cu atît acesta este mai tradiționalist la capitolul rolurilor de gen.

Concluzii

Acesta este demersul autorului în scopul de a elucida aspectele ce ţin de dimensiunea de gen şi efectele acestora asupra realităţii. În plan metodologic, subliniem o dată în plus că abordarea problematicii de gen necesită în mod obligatoriu o tratare lipsită de viziuni unidirecţionale, dimensiunea de gen a vieţii sociale exprimîndu-se printr-o evoluţie ciclică în care conştiinţa şi realitatea obiectivă se condiţionează reciproc. Astfel, renumita teoremă a lui Thomas îşi găseşte aplicabilitate perfectă în cadrul uneia din fazele ciclului.

Pentru soluţionarea unei probleme nu este suficient doar să fie create condiţii favorabile, sînt necesare acţiuni serioase menite să informeze, să pregătească opinia publică pentru ca aceasta să poată accepta schimbările. Concluzia respectivă reiese din rezultatele studiului, conform cărora în conştiinţa publicului larg, indiferent de orice caracteristici sociodemografice ale indivizilor, persistă şi sînt acceptate fie conştient, dar în mare parte inconştient, realităţi discriminatorii. Altfel spus, dramatismul situaţiei constă în faptul că mentalitatea, saturată de valori şi imagini tradiţionale şi patriarhale faţă de rolurile sociale ale genurilor, fiind împărtăşită de un număr mare de indivizi, construieşte realitatea adevărată asemănătoare celei imaginate. Or, o realitate inechitabilă promovează şi menţine o conştiinţă inechitabilă.

De menţionat că natura politicilor de gen în Republica Moldova, ca de fapt şi în cazul altor domenii, trebuie să reflecte în mod obligatoriu nevoile şi problemele ambelor genuri, o atenţie deosebită acordîndu-se aspectelor subiective. Astfel, devine clar că instrumentul principal de lucru ar fi intervenţiile de natură informativă, rolul principal revenindu-i mass-media şi învăţămîntului.

Bibliografie

1. *Barometrul de gen (România),* Asociaţia Gallup România, Bucureşti, 2000.
2. Rughiniş, Cosima, „Roluri de gen în România 2000: luptă între sexe, luptă între generaţii?“, în *România socială,* nr.2, octombrie 2001.
3. Bădescu, Ilie, „Teorema lui Thomas şi cazul României“, în *România socială,* nr.2, octombrie 2001.
4. Voicu, Mălina, „Egalitate, inegalitate şi roluri tradiţionale“, în *Calitatea vieţii,* XIII, nr. 1-4, 2002.
5. „Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului“, studiu preliminar, în *Egalitate gender şi mandatarea femeilor*, Chişinău 2003.
6. *Percepţii şi atitudini faţă de fenomenul de discriminare,* Centrul de Sociologie Urbană şi Regională pentru Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării, Bucureşti, decembrie 2005.
7. *Raport naţional privind egalitatea de şanse între femei şi bărbaţi,* Bucureşti, 6 martie 2002.

Anexă

Tabelul 1

Sînteți de acord cu afirmația…	Disponibilitatea unui loc de muncă este cea mai bună cale pentru o femeie de a deveni/ a se simți o persoană independentă?	
		% respondenților ce şi-au exprimat acordul
Sexul respondenților	masculin	46,7
	feminin	58,3
Mediul de reşedință	urban	62,1
	rural	47,2
Grupe de vîrstă	18 - 29 ani	51,4
	30 - 44 ani	53,7
	45 - 59 ani	53,2
	60 ani +	54,2
Studiile	medii incomplete	47,5
	medii complete	53,1
	medii de specialitate	51,6
	superioare	60,9
Statutul socioeconomic	scăzut	46,9
	mediu	56,3
	înalt	58,7

Tabelul 2

Ponderea persoanelor care şi-au exprimat concomitent acordul la afirmațiile: „Disponibilitatea unui loc de muncă este cea mai bună cale pentru o femeie de a deveni/ a se simți o persoană independentă?“ *şi* „Un loc de lucru e bine, însă ceea ce îşi doresc femeile, cu adevărat, este o casa şi copii?“ *în fiecare categorie după caracteristicile sociodemografice prezente.*		
Sexul respondenților	Masculin	32,2
	Feminin	40,2
Mediul de reşedință	Urban	39,0
	Rural	35,2

Grupe de vîrstă	18 - 29 ani	36,0
	30 - 44 ani	38,8
	45 - 59 ani	34,2
	60 ani +	38,4
Studiile	Medii incomplete	35,8
	Medii complete	34,9
	Medii de specialitate	35,8
	Superioare	40,8
Statutul socioeconomic	Scăzut	33,2
	Mediu	38,8
	Înalt	39,0

Tabelul 3

În general, comparativ cu bărbaţii, credeţi că femeile sînt mai mult, la fel sau mai puţin…	**Mai mult**	**La fel**	**Mai puţin**	**NS/ NR**
Deştepte	31,8%	53,8%	12,2%	2,2%
Grijulii	71,4%	24,2%	3,6%	0,8%
Interesate de treburile localităţii/ ţării	13,7%	38,9%	42,8%	4,6%
Violente	11,7%	27,3%	54,0%	7,0%
Practice	31,4%	44,5%	19,9%	4,2%
Sensibile/ emotive	71,8%	20,3%	5,1%	2,8%

Tabelul 4

Cît de importante sînt, în opinia dvs., următoarele aspecte pentru ca un bărbat şi o femeie să aibă succes la locul de muncă şi în societate*:	**Sexul respondenţilor**			
	masculin		**feminin**	
	referitor la			
	bărbaţi	femei	bărbaţi	femei
a. educaţie bună şi sprijin din partea părinţilor	80,0	84,9	81,1	84,7
b. studii superioare	67,2	71,2	71,2	73,9
c. talent	70,6	69,4	68,8	73,1
d. aspect fizic frumos	54,0	73,9	52,1	72,8
e. dorinţa de a se evidenţia	55,5	60,4	56,7	64,5

f. relații bune	79,0	76,8	79,4	78,6
g. să lucreze intens	69,6	61,9	68,8	63,9
h. să aibă bani şi proprietate	70,8	66,3	72,4	67,3
i. să aibă noroc	81,0	81,3	84,3	85,1

Tabelul 5

	Media, puncte Tradiționalism	
Sexul respondenților	masculin	3,08
	feminin	2,40
Mediul de reşedință	urban	2,30
	rural	2,96
Grupe de vîrstă	18 - 29 ani	2,72
	30 - 44 ani	2,50
	45 - 59 ani	2,84
	60 ani +	2,70
Studiile	Medii incomplete	3,07
	Medii complete	2,99
	Medii de specialitate	2,62
	Superioare	2,11

Tabelul 6

Cît de importante sînt, în opinia dvs., următoarele aspecte pentru ca un bărbat şi o femeie să aibă succes la locul de muncă şi în societate:	*Suma ponderilor „Important" şi „Foarte important"*	
	Bărbat	**Femeie**
a. educație bună şi sprijin din partea părinților	93,7%	96,0%
b. studii superioare	80,4%	84,1%
c. talent	82,8%	84,7%
d. aspect fizic frumos	64,1%	85,2%
e. dorința de a se evidenția	68,4%	75,4%
f. relații bune	91,5%	90,7%
g. să lucreze intens	82,0%	74,2%
h. să aibă bani şi proprietate	83,7%	78,6%
i. să aibă noroc	93,9%	94,2%

Tabelul 7

Sînteți de acord cu următoarele afirmații:		**Bărbații, de asemenea, au de cîştigat de pe urma egalării în drepturi a femeilor cu bărbații?**			
Bărbați		Acord	Opinie neutră	Dezacord	NS/ NR
Situația bărbaților în societate este mai bună decît a femeilor?	Acord	26,8%	9,1%	5,8%	2,4%
	Opinie neutră	10,4%	9,7%	7,1%	0,6%
	Dezacord	8,0%	5,8%	10,4%	1,9%
	NS/ NR	0,2%	0,2%		1,5%
Femei					
Situația bărbaților în societate este mai bună decît a femeilor?	Acord	31,4%	6,7%	5,2%	3,3%
	Opinie neutră	11,2%	11,2%	3,5%	1,7%
	Dezacord	7,6%	5,0%	7,6%	2,0%
	NS/ NR	0,9%	0,2%		2,6%

VIOLETA MORARU,
dr., Centrul de Sociologie a Comunităţilor şi Studii de Gen

VIAŢA PRIVATĂ A FEMEII DIN REPUBLICA MOLDOVA: PERCEPŢII, REALITĂŢI ŞI ASPIRAŢII

„Moralitatea naţiunii depinde de respectul faţă de femeie… De fapt, femeile sînt mai aproape de idealul uman decît bărbaţii."

Wilhelm Humbaldt, filozof german (1767-1835)

Transformările care au început în anii '90 în societatea moldovenească au plasat Republica Moldova în aşa-numitul spaţiu „ex-sovietic" şi „postsocialist", iar politica ţării a devenit una orientată spre democratizare, reabilitare a culturii naţionale şi îmbunătăţire a calităţii vieţii cetăţenilor. Aceste scopuri primordiale au adus cu sine şi foarte mulţi termeni noi de întrebuinţare uzuală, care exprimau ceva de mult rîvnit, însă… greu de realizat. Cunoaştem cu toţii ce înseamnă „perestroika/ restructurare", „transparenţă", „referendum", ca mai apoi să ajungem să aflăm sensul cuvintelor „economie de piaţă", „marketing", „opinie publică" etc. Tot aici se înscriu şi „oportunităţi egale", „parteneriat", „şanse egale", precum şi englezescul „gender".

În acea perioadă s-a observat o creştere rapidă a numărului de organizaţii neguvernamentale orientate spre acordarea de suport femeilor, din care făceau parte numai persoane de gen feminin. Denumiri de organizaţii precum: Centrul Naţional de Studii şi Informare pentru Problemele Femeii, Forul Organizaţiilor Neguvernamentale de Femei, Asociaţia Femeilor „Imperativ"; Asociaţia Femeilor din Moldova; ONG-urile „Femeile pentru Libertate, Echitate şi Solidaritate"; „Femeia întru Salvarea Copilului"; Asociaţia Femeilor Profesioniste; Asociaţia Femeilor de Carieră Juridică, Asociaţia femeilor „Milena SM", Asociaţia Republicană a Femeilor „Atena", Centrul de Protecţie Socială a Familiei şi Copilului, Comunitatea Femeilor Ucrainene etc. au fost şi continuă să fie cunoscute în republică. În ultimii ani în denumirile organizaţiilor nou-apărute tot mai des îşi face apariţia cuvîntul „gen" sau „gender".

Literatura de specialitate defineşte noţiunea de „gender" referindu-se la interacţiunea relaţiilor din viaţa cotidiană socială dintre femeie şi bărbat, pe cînd

noţiunea de „sex“ oglindeşte doar diferenţele biologice şi nu ia în consideraţie valorile şi rolurile sociale pe care fiecare gen le îndeplineşte. De fapt, analiza relaţiilor dintre genuri este un factor important pentru stabilirea identităţii de gen la femei şi bărbaţi. În scopul de a corecta poziţia de subordonare (moştenită prin tradiţie) în care se află femeia, analiza genurilor depăşeşte categoriile biologice ale femeilor şi bărbaţilor pentru a privi mai larg această problemă esenţială în dezvoltarea armonioasă a unei societăţi civilizate. Deşi foarte diferiţi – bărbaţii şi femeile –, toţi trebuie să posede aceleaşi posibilităţi de afirmare ca profesionişti, avînd acelaşi impact în viaţa economică şi socială, aceleaşi beneficii, aceleaşi oportunităţi şi acelaşi statut social.

Implementarea conceptului egalităţii de gen în societatea moldovenească este ceva mai mult decît o sarcină primordială. Or, o societate este cu adevărat democrată atunci cînd toţi cetăţenii săi au şanse egale de afirmare şi prosperare. Însă pentru a atinge acest scop este nevoie de mult efort, în primul rînd, pentru a conştientiza esenţa acestui concept, iar mai apoi – de acelaşi mare efort – pentru a sensibiliza opinia publică şi de a-l propaga în rîndurile tuturor segmentelor populaţiei şi, în final, pentru a integra dimensiunea de gen în toate domeniile vieţii. Este o sarcină foarte anevoioasă să explici unei societăţi în care în aproximativ 62 la sută din familii bărbatul este considerat „capul familiei“[1], iar 20% din populaţie susţine că „femeia este proprietatea bărbatului“[2]!… ce este egalitatea de gen şi de ce este necesar să fie implementată. La acest capitol, trebuie menţionat un lucru foarte important şi anume: femeile din ţara noastră posedă un potenţial enorm pentru a se afirma, dar ca să schimbe situaţia în bine, ele ar mai avea nevoie de conştientizarea deplină a conceptului egalităţii de gen, a faptului că toţi cetăţenii sînt egali şi să întreprindă o mare activitate de zi cu zi pentru a-şi atinge scopurile cu propriile forţe. Numai astfel femeile din societatea moldovenească ar obţine ceea ce merită şi, principalul, acest merit al lor ar fi recunoscut de către toţi.

Spre exemplu, în Statele Unite ale Americii o persoană se consideră realizată numai atunci cînd a izbutit să realizeze ceva de una singură. Americanii nu se mîndresc cu faptul că s-ar fi născut într-o familie bogată. Ei îşi asumă meritul de a fi urcat pe scara dificilă a succesului şi a fi ajuns la un nivel oarecare, fără ajutorul cuiva. În acelaşi timp, sistemul american a făcut posibilă ascensiunea pe scara socială relativ uşoară. Bărbatul ori – observaţi(!) – femeia care au răzbătut prin propriile lor puteri rămîn a fi idealul Americii secolului XXI. Aşadar,

[1] „Statutul femeilor în Republica Moldova (1998)“, Raport, PNUD – „SocioMoldova“, p. 8.

[2] „Femeile aflate în situaţii de risc în Republica Moldova“, sondaj de opinie, Winrock-Imas-Inc., 2005.

e necesar ca statul să faciliteze ascensiunea pe scara profesională a femeilor, să aprobe o legislație care le-ar ocroti și susține în diversitatea de domenii în care ele sînt angajate.

Problematica de gen trebuie analizată din diferite perspective, dar, în special, din perspectivă sociologică.

Manifestarea și conturarea vieții personale atît a bărbatului, cît și a femeii se desfășoară în mare parte în cadrul familiei. În acest sens, familia reprezintă „locul" de întîlnire și relaxare al partenerilor după o zi de muncă. Fericirea cuplului este direct proporțională cu gradul de satisfacție resimțit în plan familial. Indicatorii utilizați pentru măsurarea gradului de satisfacție al partenerilor cuprind: nivelul de viață, modul de trai, calitatea vieții etc.

Victor Scardigli, sociolog italian, subliniază că orice mod de viață este produsul unei anumite istorii, refluxul culturii și tradițiilor comunității sociale pe care o cercetăm, dar și refluxul modului de producție, al naturii activităților economice practicate de comunitatea respectivă[3].

De-a lungul anilor, viața privată a femeii din Moldova a suportat multe schimbări. Acestea s-au manifestat în funcție de transformările care au avut loc în societatea noastră și care s-au răsfrînt ca un ecou asupra statutului reprezentantelor genului feminin.

Femeia secolului XX din Moldova a muncit din greu în cîmp, în familie nu „ieșea din cuvîntul bărbatului"; și-a salvat copiii de la foamete cu un instinct matern de sacrificiu; a fost unicul suport pentru familia sa în vremea celui de-al doilea război mondial. În perioada postbelică, după ce a început să se dezvolte o societate bazată pe colectivism, femeia a însușit și a practicat multiple profesii, realizînd mari performanțe; ele erau membre ale delegațiilor care vizitau țări străine, participau la congrese, însă de părerea lor puțin se ținea cont.

De menționat că o dată cu restructurarea societății noastre, femeile au făcut un pas foarte important înainte, practic un „salt" de cîteva decenii în apărarea propriilor drepturi. Totuși mai este mult de realizat pentru ca o femeie să obțină aceleași șanse de autoafirmare ca și bărbatul.

Viața privată a femeii din Moldova este trecută oarecum sub tăcere. Se crede vădit că ea se rezumă doar la educarea copiilor, mersul după cumpărături pentru întreaga familie și pregătirea bucatelor. Doar atît!

Rezultatele cercetării „Barometrul de gen 2006" scot în evidență faptul că în familia moldovenească are loc o repartizare neechitabilă a sarcinilor și rolurilor sociale. Astfel, prerogativa femeii este pregătirea bucatelor (81,1%), menajul

[3] T. Rotariu, P. Iluț, *Sociologie*, Editura Mesagerul, ediția a II-a, 1999, p. 458.

Graficul 1. Repartizarea sarcinilor familiale, %

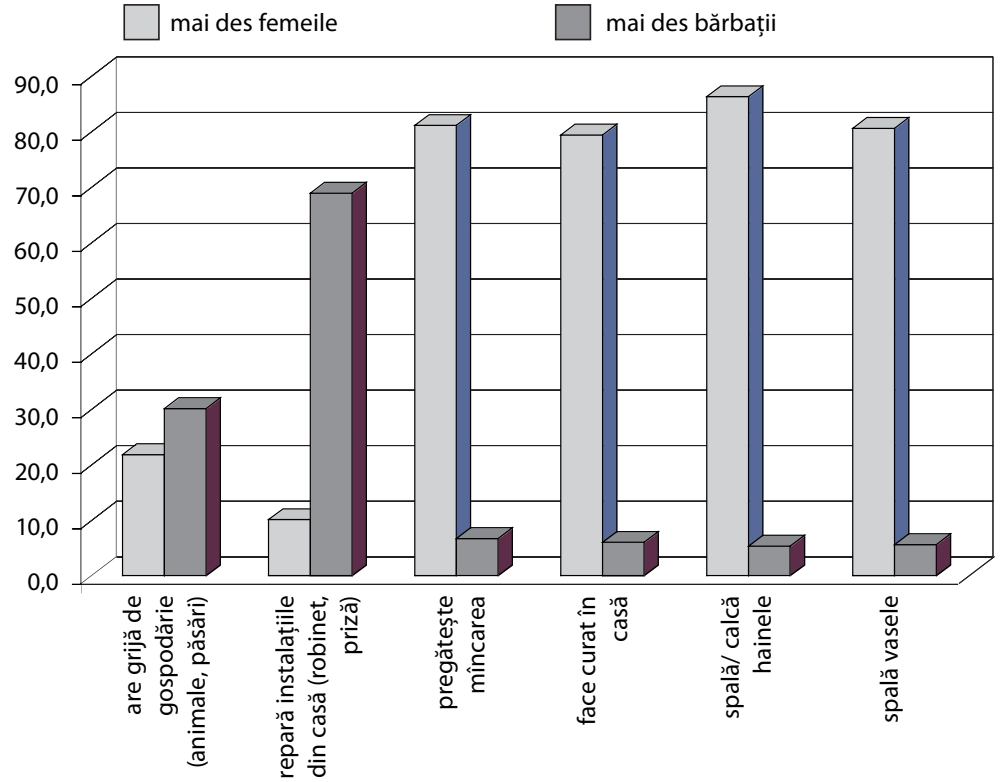

(79,4%), spălatul şi călcatul hainelor (86,3%), precum şi spălatul vaselor (80,6%), pe cînd bărbaţilor le revine sarcina de a repara instalaţiile din casă şi într-o oarecare măsură, grija de animalele şi păsările din gospodărie. Ultima este o caracteristică specifică, în mare parte, bărbaţilor din mediul rural. S-a observat că locuitorii din oraşe preferă să angajeze pe cineva (deseori, specialişti) pentru efectuarea unor lucrări de reparaţie.

Viaţa privată a unei femei presupune şi întîlnirile cu prietenele la o cafea, frecventarea saloanelor de înfrumuseţare şi a sălilor de forţă, dreptul la opinie şi decizie în propria familie, partajarea sarcinilor familiale etc. Totuşi cel mai valoros lucru pentru o femeie este educarea copiilor într-o familie completă.

În acest context, evidenţierea familiei ca fiind una dintre cele mai importante instituţii sociale denotă faptul că ea este baza formării fiecărui individ ca personalitate, principala verigă de legătură între trecut, prezent şi viitor; exponentul tuturor modelelor de comportament şi de cultură generală, moştenite din generaţie în generaţie etc. Numai datorită unor multitudini de concepţii, idei, viziuni acumulate de către fiecare persoană în familia de origine omul învaţă

rolul său social, devine personalitate, iar de acestea depind reuşita şi realizarea sa în viaţă.

De menţionat că rolul cel mai important în viaţa oricărei persoane (educată într-o familie completă) întotdeauna l-a jucat şi continuă să-l joace mama, iar în contextul abordării din perspectiva de gen, aceasta a constituit o temă de discuţie în toate timpurile. Anume mama dă viaţă unui copil, îi ghidează căutările şi îl ajută să se dezvolte şi să se integreze în societate. Este important de amintit că la acest capitol se face abuz, în special în ţările aflate pe cale de democratizare şi eliminare de stereotipuri, unde femeile sînt împovărate totalmente cu grija pentru îngrijirea şi educarea copiilor.

Mama devine instrumentul prin care Domnul trasează destinul copilului: întreaga dezvoltare intelectuală şi emoţională a acestuia, reuşita şcolară, integrarea socială, totul este pus pe seama relaţiei precoce cu mama care este considerată o prezenţă indispensabilă şi de neînlocuit[4]. Cu adevărat, numai încercînd experienţa maternităţii o femeie se împlineşte integral. În această ordine de idei, subliniem că 59,2% respondenţi au menţionat că copiii sînt importanţi pentru reuşita unei căsătorii, iar 61,2% dintre femeile intervievate au remarcat aceasta ca fiind foarte important.

Într-o societate modernă şi civilizată, oriunde şi oricît s-ar vorbi despre emanciparea femeii, despre feminism, despre egalitatea genurilor etc., chiar şi înseşi unele femei care au devenit mari politicieni, şefi de stat, academicieni cu renume mondial, în clipele de sinceritate şi nu numai atunci afirmă că familia, copiii înseamnă foarte mult pentru ele. Greşeala însă constă în a considera că numai pe umerii femeii trebuie „transferate" toate problemele cotidiene legate de copii şi că, în general, menirea ei pe pămînt este doar procrearea, adică continuitatea vieţii şi responsabilitatea totală pentru copii. Într-adevăr, femeia este cea care, zi de zi, depune eforturi enorme pentru liniştea şi pacea din familia sa. Miza extrem de mare pusă numai pe umerii femeii în creşterea, educarea şi socializarea tinerei generaţii este o povară enormă care o plasează în stare de subordonare şi inferioritate faţă de bărbat.

Desigur că pentru o femeie a fi mamă este primordial. Datele cercetării sociologice „Statutul femeii în Republica Moldova" relevă faptul că cel mai important, adică valorile principale ale femeilor, sînt *înţelegerea şi stima reciprocă în familie* – 88%, *copiii* – 83%, *bunăstarea materială* – 79% şi *familia* – 74%. Deci putem afirma cu certitudine că femeia niciodată nu se concepe pe ea însăşi în afara copiilor şi familiei. Iar cînd s-a încercat să se determine care dintre com-

[4] El. Stănciulescu, *Sociologia educaţiei familiale*, vol. I, Polirom, Iaşi, 1997.

ponentele vieții le lipsesc cel mai mult, femeile au evidențiat următoarele:

- bunăstarea materială – 82%;
- înțelegerea şi stima reciprocă în familie – 22%;
- familia –14%!

Aceste cifre vorbesc în modul cel mai elocvent despre faptul că femeia nu-şi găseşte un loc demn în familia sa. S-ar putea presupune că una dintre cauze este că femeia din societatea moldovenească îşi asumă mult prea multe responsabilități comparativ cu bărbatul în principalele şi nu în cele mai uşoare îndeletniciri casnice: distribuirea bugetului, procurarea produselor alimentare, pregătirea bucatelor, dereticarea, spălatul rufelor. Totodată, venitul pe care îl aduc femeile în familie nu este mai mic decît cel pe care îl aduc soții lor: 18 la sută dintre respondente au menționat faptul că au un cîştig mai mare decît al partenerului; 15 la sută dintre ele au un venit similar şi numai 15,5% au remarcat că cîştigă mai puțin decît tovarăşul de viață („Barometrul de gen în RM").

Graficul 2. Repartizarea veniturilor în cadrul familiei, %

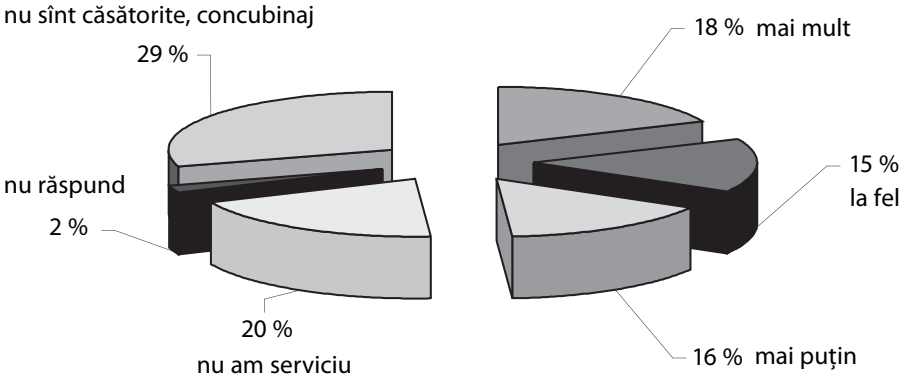

Analizînd situația în acest context, bazîndu-ne pe datele studiilor anterioare, remarcăm că în situația femeii nu au intervenit mari schimbări, ea fiind cea care, pe lîngă multiplele treburi casnice, îşi asumă în prezent şi responsabilitatea pentru asigurarea financiară a familiei. Următoarele date vin să confirme acest lucru (*vezi* Graficul 3).

Femeia îndeplineşte o sarcina dublă: acasă şi la serviciu. În acest sens, timpul ei de lucru, pe drept cuvînt, este ceva fără de sfîrşit, nelimitat, fără pauze şi, ce e mai ofensator, neapreciat la justa sa valoare.

Constatăm, aşadar, că femeile din țara noastră poartă toată povara grijilor de familie, muncesc foarte mult acasă, fără a fi remunerate; unele dintre ele au

Graficul 3. Repartizarea venitului mediu lunar al partenerilor (1998), %

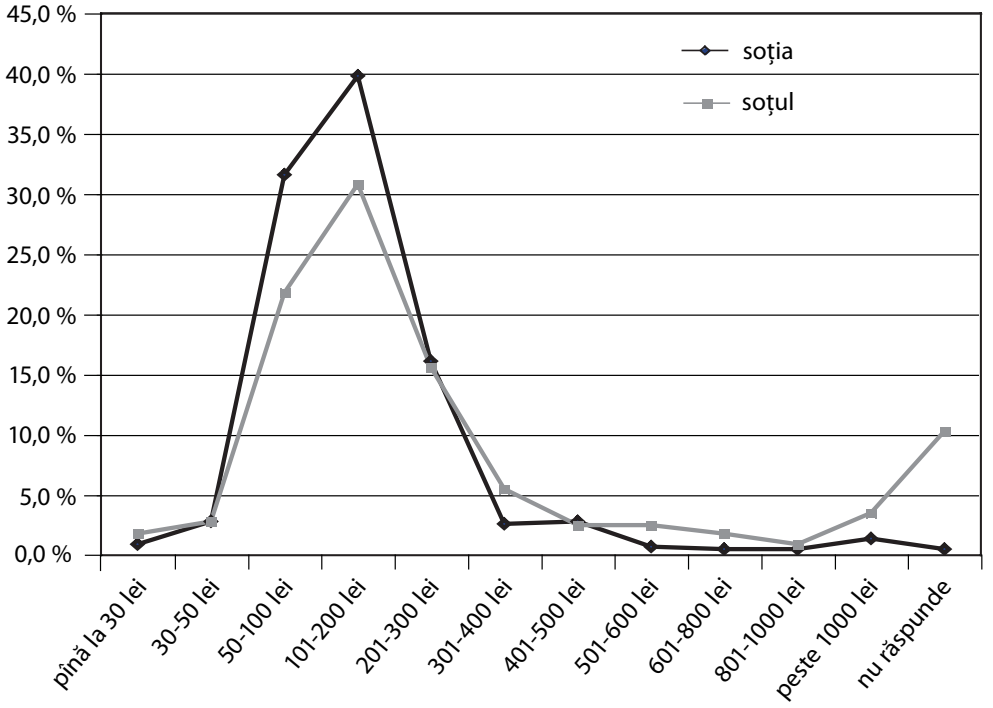

două locuri de muncă (5%, 1998), ca să cîştige cît mai mult pentru necesităţile familiei, avînd un venit ca şi al soţului, poate chiar mai mare. Cu toate acestea, după cum afirmam anterior, femeia din Moldova nu şi-a dobîndit locul onorabil în propria sa familie. Datele sondajului de opinie „Barometrul de gen 2006" semnalează aceeaşi situaţie: 4,5% dintre femeile intervievate au menţionat că muncesc oficial în afara serviciului de bază pentru a-şi completa veniturile, iar 7,5% – neoficial.

Faptul că partenerul de viaţă nu este implicat îndeajuns în treburile casnice relevă că femeia de astăzi are restanţe la capitolul parteneriat şi ajutor reciproc în familie. Aceasta o face pe femeie să nu-şi respecte propria persoană, concomitent ea nu este preţuită nici de soţ. Femeia nu conştientizează că în mare parte condiţia sa în familie şi, în general, statutul său social depinde numai de dînsa. De aceea este necesară o muncă asiduă de sensibilizare atît a femeilor, cît şi a bărbaţilor în vederea repartizării sarcinilor în administrarea gospodăriei. Numai astfel femeia va deveni membru egal în familie şi nu un robot „exploatat".

Studiile anterioare efectuate în Republica Moldova evidenţiază faptul că moldovencele nu-şi doresc ca şi copiii lor să repete soarta pe care o au ele în

propria familie (32%)[5]. Totodată, faptul că numai mamele sînt ocupate de grija copiilor este un factor (minor, dar totuşi există) care contribuie la micşorarea natalităţii. Multe femei au realizat că avînd mai puţini copii, ai şi mai puţine griji. Astfel, datele cercetărilor din anii 1998-2001 denotă faptul că 8 la sută dintre respondente cred că o familie contemporană trebuie să se limiteze la un singur copil; 55 la sută – acceptă 2 copii şi numai 5 la sută – 4 şi mai mulţi. Rezultatele studiului au indicat că numai 2 la sută (!) dintre participantele la cercetare aveau mai mult de 4 copii; 5 la sută – cîte 4 copii; cea mai mare parte dintre femei (62%) avînd 1 sau 2 copii[6]! Investigaţiile din anul 2005 constată faptul că a crescut numărul familiilor fără copii (31,9%); e în descreştere numărul celor care au 1-2 copii (53%); iar familiile numeroase constituie pînă la 2%.

Conform studiului „Egalitatea genurilor în Republica Moldova (în viziunea liderilor)", 2001, aproximativ 47 la sută dintre liderii de opinie (experţi) sînt de părerea că soţul nu trebuie să-şi ia concediu pentru îngrijirea copilului[7]. Datele „Barometrului de gen 2006" elucidează opinia respondenţilor care consideră că într-o căsătorie reuşită partenerii trebuie să se sprijine unul pe altul (13%), ceea ce ar include şi partajarea responsabilităţilor privind grija faţă de copii.

Viaţa privată, atmosfera dintr-o familie şi stabilitatea acesteia sînt în funcţie de efectul conjugat al mai multor variabile[8]:

1. *capacitatea cuplului de a-şi dezvolta şi mobiliza resursele pentru a face faţă stresurilor interne şi externe cu care se confruntă.* Această variabilă include:

- resursele şi disponibilităţile de adaptare ale fiecărui partener, capacitatea de a adopta şi exercita funcţional-satisfăcător rolul conjugal: vîrstă şi nivel de normativitate psihică şi somatică, caracteristici ale personalităţii şi nivelul de maturitate al acesteia;
- capacităţile de adaptare ale partenerilor în cadrul cuplului: nivel de intercomunicare, de cunoaştere reciprocă, de interdezvoltare, bazat pe aptitudini maritale şi creativitate interpersonală;
- capacităţile extradaptative ale cuplului în procesul integrării sale în societate. Din acest punct de vedere, cuplul marital este o entitate bio-psiho-socială dinamică, a cărui maturitate, flexibilitate şi creativitate adaptativă depinde de şansa durabilităţii şi continuităţii familiei şi realizării finalităţilor ei sociale şi individuale.

---

[5] „Statutul femeilor în Republica Moldova (1998)", raport, PNUD – „SocioMoldova", p.17.

[6] *Ibidem.*

[7] „Egalitatea genurilor în Republica Moldova (în viziunea liderilor)", raport, PNUD-CSCSG, 2002.

[8] C. Ciupercă, *Elemente de psihologie a cuplului,* Bucureşti, 1996.

2. *capacitatea cuplului şi a microgrupului familial de a asimila, adopta şi dezvolta modele de cultură relaţională şi comportament sociofamilial în pas cu progresul social general.*

Societatea, în manifestările sale, se oglindeşte în fiecare familie care devine micromodel de existenţă şi anticipare a evoluţiei acesteia. În măsura în care societatea e deschisă la schimbare şi progres, şi microgrupul se va comporta similar, după cum regresul social este resimţit şi amplificat în conduita şi evoluţia acestuia.

3. gradul de satisfacţie resimţit prin intermediul coexistenţei familiale de către fiecare membru al microgrupului familial, privind autorealizarea individuală şi colectivă. Această variabilă importantă a stabilităţii familiale defineşte „vocaţia pentru fericire" a familiei.

Eficienţa comunicării conjugale conduce la creşterea gradului de integrare a fiecărui partener în viaţa şi activitatea familiei. Desigur, acest nivel de integrare poate fi testat în funcţie de mai mulţi indicatori, dar cei mai importanţi sînt următorii:

– eficienţa şi competenţa comportamentului marital şi familial;
– gradul de satisfacţie resimţit.

Primul indicator se referă la aptitudinile şi la disponibilităţile maritale şi parentale din cadrul grupului familial. Este vorba de capacităţile „instrumentale" puse în funcţiune de fiecare membru al cuplului conjugal în calitate de soţ şi părinte.

Al doilea indicator vizează efectele pe plan intern, subiectiv, psihoafectiv al relaţionării pe toate planurile între partenerii conjugali. Cînd asemenea efecte sînt pozitive, ele apar sub forma unor trăiri afective de tipul mulţumirii, satisfacţiei, împlinirii, echilibrului, armoniei; iar cînd sînt negative, subiectul este dominat de puternice stări de frustrare, nemulţumire, insatisfacţie. În asemenea situaţii stabilitatea şi, mai ales, funcţionalitatea cuplului conjugal sînt practic imposibil de menţinut.

Datele „Barometrului de gen în RM" au scos în evidenţă condiţiile/ indicatorii unei căsătorii reuşite. Astfel, în opinia respondenţilor dragostea, sentimentele curate şi afecţiunea reprezintă valorile de bază ale unei căsnicii trainice şi de durată (24,4%). Aceasta este urmată de o altă condiţie, şi anume cea a sprijinului şi ajutorului reciproc (13%). Deşi respondenţii conştientizează faptul că sarcinile familiale trebuie partajate, rezultatele studiului remarcă contrariul: femeia este implicată mult mai mult în activităţile casnice decît partenerul de viaţă.

Simone de Beauvoir, scriitoare franceză, spunea că destinul pe care societatea îl propune în mod tradiţional femeii este mariajul. Şi în zilele noastre ma-

joritatea femeilor sînt, au fost sau se pregătesc să se căsătorească şi suferă nespus dacă nu reuşesc să se mărite şi să-şi întemeieze o familie. Rezultatele „Barometrului de gen" vin să concretizeze cele menţionate mai sus: 46,5% din respondenţi au opinat că persoanele căsătorite sînt mai fericite decît cele necăsătorite. Dorinţa de a avea o familie este omniprezentă.

Cu părere de rău, bărbatul a fost dintotdeauna acela care a ales, şi-a „luat" de nevastă. În schimb, femeile sînt acelea care se acomodează la diferite situaţii, se străduiesc mereu să aplaneze conflictele şi să-şi păstreze familia[9], durabilitatea căreia se bazează pe compatibilitate şi înţelegere reciprocă.

Criteriile care prevalează în reuşita unei căsătorii, aranjate după gradul de importanţă sînt: existenţa sentimentului de iubire dintre soţi (73%), fidelitatea (69%), încrederea unul în altul (69%), sprijinul reciproc (68%). În acest context este necesar de menţionat faptul că astfel de criterii cum sînt: „să fie de vîrstă apropiată", „să aibă aceeaşi educaţie" actualmente nu prezintă o importanţă prea mare, ceea ce contrazice teoriile lui A. Girard, sociolog francez, conform cărora în formarea unui grup (familie) se ţine cont de două criterii:

1. apropierea;
2. asemănarea.

Dimpotrivă, aproximativ 39 la sută dintre respondenţi, în primul caz, şi circa 26 la sută, în al doilea caz, au menţionat că aceste criterii nu sînt importante.

Rezultatele cercetării sînt relevante în acest sens, căci în baza lor putem conchide că în Republica Moldova se schimbă puţin cîte puţin mentalitatea privind valoarea femeii. Astfel, un număr impunător de respondenţi – 72 la sută, dintre care 67,8% sînt bărbaţi, au remarcat că activităţile casnice nu sînt cele mai uşoare munci.

Să analizăm situaţia la acest capitol atestată cu circa 8 ani în urmă: mai mult de jumătate din femeile republicii (56%) erau angajate cu durata zilei de muncă de la 6 pînă la 10 ore. În gospodăria proprie marea majoritate dintre ele (52%) munceau de la 4 pînă la 8 ore pe zi[10].

Deşi în „Barometrul de gen" nu a fost măsurată durata zilei de muncă a unei femei, atît la serviciu, cît şi acasă, totuşi, analizînd cine spală/ calcă hainele în familia contemporană (86% dintre femei), cine pregăteşte mîncarea (81% femei), cine spală vesela (80% femei), cine face curat în casă (79% femei), s-ar putea afirma cu toată certitudinea că femeile din Republica Moldova continuă să *aibă o zi dublă de muncă.* O „veritabilă" dublă zi de muncă pentru care la

[9] Simone de Beauvoir, *Al doilea sex*, Editura Univers, Bucureşti, 1998.

[10] „Statutul femeilor în Republica Moldova (1998)", raport, PNUD – „SocioMoldova".

serviciu sînt remunerate cu un salariu mic, iar acasă „prestează servicii gratuite", perceperea lor încadrîndu-se, alături de maternitate, la „rostul femeii pe această lume"[11]. Comportamentul oamenilor este direct influențat de stereotipuri, iar în contextul egalității de gen, de stereotipurile de gen. Ele fac parte dintr-un sistem mai larg de credințe despre gen, care influențează percepțiile despre cele două genuri umane. Acest sistem de credințe se transmite mai ales prin așteptările societale, incluzînd totodată și atitudinile față de rolurile atribuite fiecărui gen, percepțiile cu privire la cei care violează aceste norme, precum și imaginea de sine ca persoană de un anumit gen.

Rezultatele analizelor comparative efectuate pe mai multe culturi și naționalități au relevat faptul că aceste atribute sînt în mare parte universal-consensuale, bărbații autoclasificîndu-se ca fiind activi, iar femeile – empatice. Sistemul respectiv de credințe s-a dovedit a fi foarte stabil de-a lungul timpului. Cu toate că femeile, de exemplu, se percep astăzi mult mai active decît acum 50 de ani, bărbații și-au păstrat aceeași imagine de sine. În literatura de specialitate au fost sintetizate următoarele stereotipuri de gen asociate bărbaților și femeilor[12].

Tabelul 1. Stereotipuri de gen

	Trăsături	**Roluri**	**Caracteristici fizice**	**Abilități cognitive**
Asociate femeilor	Devotate celorlalți	Pregătesc masa	Frumoase	Artistice
	Conștiente de sentimentele celorlalți	Fac piața	Drăguțe	Expresive
	Emoționale	Spală	Cochete	Creative
	Săritoare la nevoie	Sînt receptive la modă	Splendide	Imaginative
	Blînde	Sînt o sursă de ajutor moral	Grațioase	Cu multă intuiție
	Bune	Au grijă de copii	Micuțe	Capacități deosebite de percepție
	Înțelegătoare	Fac menajul	Sexi	Au gust
	Gingașe		Au voce blîndă	Elocvente

[11] L. Popescu, *Gen și politică. Femeile din România în viața publică,* raport, PNUD România, 1999.
[12] O. Dragomir, M. Miroiu, *Lexicon feminist,* Polirom, Iași, 2002, p. 342.

Asociate bărbaților	Activi	Își asumă responsabilitățile financiare	Atletici	Analitici
	Iau repede decizii	Sînt capul familiei	Masivi	Exacți
	Competitivi	Cîştigă bani	Cu umeri lați	Capabili de abstractizare
	Se simt superiori	Sînt responsabili de reparațiile casei	Robuşti	Buni la cifre
	Independenți	Au inițiativa în relațiile sexuale	Musculari	Buni la rezolvatul problemelor
	Nu renunță uşor	Se uită sport la televizor	Puternici fizic	
	Au încredere în ei		Duri	Cu abilități pentru matematici
	Rezistă bine la stres		Înalți	

Mecanismul de transmitere a acestor aşteptări sociale şi culturale este pus în mişcare de influența conjugată a mai multor factori: părinți, mass-media, şcoală, prieteni etc.

În acelaşi timp, anilor '90 le-a fost caracteristică subdezvoltarea prestării serviciilor în Republica Moldova, prețul ridicat al acestora, necorespunderea calității lor standardelor despre care auzeau femeile din țara noastră că există prin alte părți, lipsa de aparate electrocasnice etc. Toate acestea au condus la împovărarea femeii şi în general la surmenarea stării ei fizice, emoționale, morale. În anul 1998, tabloul utilizării obiectelor electrocasnice care să faciliteze munca femeii se contura astfel: maşină de spălat – 78%, aspirator de praf – 53%, storcător de fructe – 22%, mixer – 36%, rîşniță de cafea – 33%, cafetieră – 14%, maşină pentru tăiat legume – 8%, cuptor electric – 61%.

Astăzi, asemenea obiecte sînt, mai mult sau mai puțin, accesibile după preț, este dezvoltat sistemul de creditare pentru procurarea lor. Utilizarea aparatajului contribuie la reducerea muncii casnice a femeilor, însă menținerea în continuare a modelelor tradiționale în care bărbatul este „capul familiei", „privilegierea" acestuia face ca situația să rămînă aproape neschimbată. La acest capitol, făcînd

o paralelă între situaţia de acum 8 ani şi cea din prezent, observăm că lucrurile evoluează cu greu într-o modificare care ar favoriza femeia.

Actualmente, în republică se numără circa 1,1 milioane de familii dintre care peste 650 de mii locuiesc la sate. Şi aici un rol deosebit în formarea şi consolidarea familiei îi revine femeii, datorită calităţilor sale organizatorice. Totuşi climatul psihologic în familie, comportamentul copiilor depind, în mare măsură, de nivelul de cultură şi de personalitatea femeii. Dacă în anul 1998 la întrebarea: „Cine credeţi că în familie ar trebui să se ocupe mai mult de educaţia copiilor?“, numai 7 la sută dintre respondente au răspuns că mama şi tocmai 92 (!) la sută au fost de părerea că aceasta trebuie să fie o obligaţiune a ambilor soţi, apoi în prezent 21% dintre respondenţi sînt de părerea că creşterea copiilor trebuie să fie privilegiul mamei, iar 79 % susţin ideea că aceasta trebuie să fie preocupaţia ambilor părinţi în egală măsură. Rezultatele denotă că înseşi unele femei-mame nu doresc să împartă cu cineva grija pentru educaţia copiilor. Or, anume aceasta le lipseşte astăzi copiilor din Moldova: mama plecată la lucru peste hotare, ocupîndu-se acolo de munci grele şi, adeseori, înjositoare, care o pustiesc sufleteşte şi o demoralizează total.

Climatul psihoemoţional al multor femei suferă şi din motivul că ele nu sînt satisfăcute de starea financiară a familiei, se confruntă cu multe lipsuri, din care cauză sînt nevoite să-şi lase copiii în grija soţului, părinţilor, rudelor şi să plece la munci peste hotare.

Tabelul 2. În ce măsură sînt mulţumite femeile de principalii factori social-economici (în % faţă de cei chestionaţi), anul 1998

	Foarte şi destul de mulţumită, %	Nu prea şi deloc mulţumită, %
Viaţa de familie	56	37
Viaţa personală	54	45
Starea materială	14	86
Condiţiile de trai	43	57
Ocupaţia	38	38
Viaţa dvs. în general	36	62

Din păcate, astăzi în aproximativ 22 la sută din familiile moldoveneşti persistă (foarte des, des şi din cînd în cînd) insultele, înjurăturile; în 29 la sută – certurile, iar în 11 la sută – ameninţările. Astfel, 40 la sută dintre respondenţi sînt totalmente de acord şi de acord cu faptul că o relaţie stabilă poate implica

subordonare fizică sau psihologică. Totodată, hărnicia, disciplina şi docilitatea, în opinia respondenţilor, sînt cele mai importante lucruri în educaţia fetelor!

Într-o societate săracă precum e a noastră, statutul social al femeii, prestigiul şi libertatea de afirmare sînt mult limitate. Femeia trebuie să dea dovadă de o imensă capacitate de sacrificiu şi să depună o muncă asiduă pentru a se realiza din plin.

Declaraţia universală a drepturilor omului stipulează că fiecare om are dreptul să participe la conducerea ţării. Emanciparea şi independenţa femeilor, recunoaşterea statutului social, economic şi politic al lor au o importanţă substanţială în formarea unui stat de drept, în care fiecare cetăţean este respectat ca o personalitate irepetabilă. Nu în zadar, în toate ţările care au optat pentru egalitatea genurilor, unde se doreşte cu adevărat ca nivelul de dezvoltare a ţării să aibă continuitate, se pune un accent deosebit pe redresarea condiţiei femeii şi a statutului ei în societate.

Aproape pretutindeni femeile au dreptul la vot, în majoritatea cazurilor ele alcătuiesc mai mult de jumătate din numărul total de alegători. În sectorul de stat în prezent lucrează mult mai multe femei. Cu toate acestea, ele ocupă destul de rar funcţii decizionale în stat şi nu au acces şi şanse egale la o carieră în politică. E interesant cazul descris de doi ziarişti din Marea Britanie, cunoscut în literatura de specialitate, care au reuşit să demonstreze cît de puţin au evoluat totuşi femeile pentru a-şi atinge egalitatea în drepturi în viaţa cotidiană. Au făcut aceasta în baza unei simple situaţii: au mers în zori de zi pe străzile capitalei, au tras cu ochiul printre uşile deschise ale hotelurilor şi cafenelelor, au coborît, împreună cu rarii trecători, în metrou. Oriunde îşi îndreptau privirea, vedeau unul şi acelaşi tablou: femei îmbrăcate în salopete, în încălţări de calitate inferioară, cu mături şi cîrpe de spălat în mînă, cu broboade pe cap… Deci rolurile de îngrijitoare, femeie de serviciu la instituţii, spălătoreasă, cameristă, măturătoare au fost cu o sută de ani în urmă şi rămîn a fi şi astăzi ocupaţii, în exclusivitate, feminine[13].

Iată unde e mărul discordiei. Înseşi femeile au aprobat feminizarea unor ocupaţii, unor specialităţi care, din păcate, sînt cele mai rău plătite. De ce femeile, care sînt majoritare în lume şi au dreptul de vot, nu lucrează pentru legi care să le acorde mai multe zile de odihnă, mai multe privilegii cînd sînt mame, cînd sînt însărcinate. A venit timpul ca înseşi femeile să se debaraseze de stereotipuri şi gîndire perimată. Căci nu e secret faptul că multe dintre ele contribuie la propria marginalizare şi la menţinerea supremaţiei bărbaţilor în sfera privată, neacceptînd „transferul" de ocupaţii cotidiene în activităţile legate de gospodărie,

[13] Е. Орлова, *Женская магия,* Москва, 1998.

de creşterea copiilor sau responsabilităţile familiale către partenerii lor etc. Deci este necesar de a ajuta femeile să-şi cultive o poziţie fermă faţă de toate problemele persistente ce le determină existenţa.

O statistică globală este, de-a dreptul, şocantă: în jur de 200 000 de femei mor anual din cauza unor avorturi prost efectuate, 80% din refugiaţii planetei sînt femei şi copii. Analfabetismul şi şomajul le afectează în număr mai mare. 9 din 10 părinţi singuri sînt femei, familiile monoparentale conduse de femei fiind şi cele mai sărace etc[14].

Mamele singure întotdeauna au suportat dublu greul familiei: şi pentru mamă, şi pentru tată. Numai că în urmă cu aproximativ 20 de ani ele erau susţinute material şi moral de către stat, fiind marginalizate doar de comunitatea unde trăiau („gura lumii"). Astăzi asemenea femei au fost date uitării, deoarece, în primul rînd, a crescut numărul lor, iar statul nu are pîrghiile necesare pentru a-şi asuma consecinţele şi a le susţine. De menţionat o creştere impresionantă a numărului de familii monoparentale (spre exemplu, în anul 1999 s-au înregistrat 8000 de divorţuri, iar în anul 2001 – 11 000)[15], defavorizate (cu mulţi copii, minori lăsaţi în grija buneilor etc.), care necesită o susţinere financiară considerabilă din partea statului. De altfel, părerea tradiţională despre mamele singure persistă şi astăzi în societatea noastră: 30 la sută dintre cei chestionaţi au spus că au o părere proastă despre femeile care nasc copii fără a fi căsătorite legal. Aproximativ 36 la sută dintre participanţii la sondaj au opinat negativ faţă de femeile care au născut copii fără a fi căsătorite şi care nu-şi doresc un soţ. Atît despre unele, cît şi despre altele circa jumătate dintre respondenţi nu au nici o părere (nici bună, nici proastă), adică sînt, practic, indiferenţi. Această indiferenţă, pe lîngă blamare, poate „arunca" femeile-mame singure la extremitatea societăţii, situaţie considerată anormală.

Or, grupurile sociale marginale apar, mai mult sau mai puţin, prin constrîngere, ca urmare a apariţiei unui „grup dominator" sau a unei „societăţi-nucleu", respectiv a unui sistem de norme şi valori centrale dominante şi anume fie prin evoluţii intrasociale (de exemplu, socializare deficitară, marginalizarea unei anume subculturi, funcţionare negativă a unui grup social, anomalii sociale specifice de grup, agitaţie cu un anume scop, propagandă) sau prin procedee paşnice, intersociale, (de exemplu, migrare regională, respectiv mobilitate sau migrare) sau chiar prin acte puternice politice, militare, intersociale (de exemplu, cucerire sau supunere)[16].

---

[14] L. Popescu, „Gen şi politică. Femeile din România în viaţa publică", Raport, PNUD România, 1999.

[15] *Republica Moldova în cifre şi fapte*, Departamentul Statistică şi Sociologie al RM, 2002.

[16] *Minoritari, marginali, excluşi,* coordonatori A. Neculau, G. Ferreol, Polirom, Iaşi, 1996.

În ce privește activitatea cotidiană și participarea la viața socială a țării, femeile din Republica Moldova, treptat, își învață lecția restanțieră de apărare a drepturilor umane. Poate și prin simplul fapt că 33 la sută dintre ele nu mai cred că în familie sînt obligațiuni care ar trebui să le îndeplinească doar soțul sau doar soția. Sau poate și prin faptul că 45 la sută dintre femei au menționat că, dacă ar avea un trai bine asigurat, ar accepta o menajeră. Simpla implicare a soțului în treburile casnice reduce povara grijilor unei femei, nemaivorbind de satisfacția morală că este înțeleasă și susținută de partener.

O dată ce femeile din republica noastră și-au expus părerile în legătură cu schimbările din ultimii ani ce au avut loc în țară și un număr foarte mare dintre ele – 60 % – au menționat că acestea mai curînd au defavorizat sau absolut au defavorizat femeile, înseamnă că ele nu numai au perceput, ci au trecut prin filiera inimii lor toate transformările. Femeile s-au pronunțat și asupra reflectării în mass-media a problemelor cu care ele se confruntă.

Tabelul 3. ***Cît de mulțumită sînteți de reflectarea în mass-media de stat a problemelor femeilor din republică? (în%)***
(„Statutul femeii în Republica Moldova" în anul 1998)

	Foarte mulțumită/ destul de mulțumită	**Nu prea/ deloc mulțumită**	**NȘ/NR**
În presă	14	49	37
La radio	29	51	20
La televiziune	26	60	14

De menționat că, în general, femeile reprezintă o mare forță. Fiind culte, înțelepte, ele își imaginează un ideal, pe care și-l modelează în taină și încep să-l urmeze. Astfel, femeile își redobîndesc încrederea în forțele proprii, în potențialul lor intelectual și se includ tot mai îndrăzneț în activități de folos societății.

Timpul liber este unul din indicatorii de măsurare a modului de viață. Durata și modalitățile de utilizare a lui depind de mai mulți factori: nivel de educație, surse de venit, familie etc.

În general, în societatea moldovenească nu există, să nu fie prea tare spus, un cult al timpului liber. Dacă e să analizăm cum își organizează respondenții timpul liber, observăm că circa 60 la sută dintre ei stau acasă, 21 la sută – acasă și în afara casei. (Studiul „Barometrul de gen în RM", *vezi* Graficul 4.)

Organizarea timpului liber este un indicator nu numai al lipsei respectului de sine ca persoană, ca individ. Aceasta este un indiciu și al stării financiare, al

Graficul 4. Locuri de petrecere a timpului liber, %

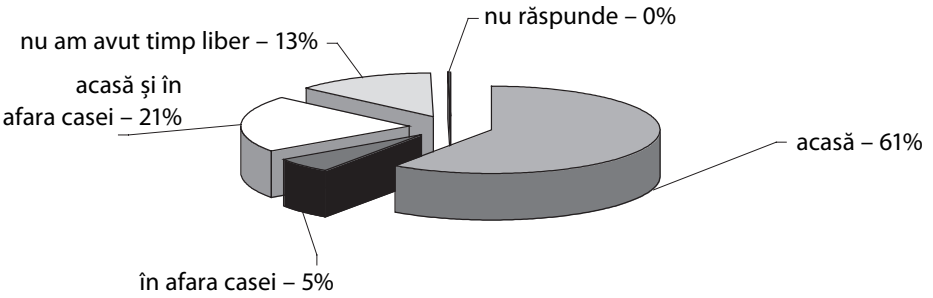

nivelului de educaţie şi de cultură al persoanei. Totodată, e necesar de menţionat şi subdezvoltarea turismului naţional pentru persoanele cu un venit mic şi mediu, fapt ce se răsfrînge negativ asupra modului de organizare a timpului liber.

Dacă e să analizăm datele „Barometrului de gen în RM" după mediul de reşedinţă, observăm că orăşenii au tendinţa de a ieşi mult mai des în afara casei pentru petrecerea timpului liber decît sătenii.

Tradiţia de a se întîlni cu rudele, prietenii şi cei mai apropiaţi membri ai familiei a rămas de-a lungul anilor ceva pur moldovenesc. Aproximativ 39 la sută dintre respondenţi au menţionat faptul că în ultimii 2 ani în familia lor au fost organizate petreceri cu multă băutură. Este simplu de concluzionat că în timpul liber, cînd se întîlnesc cu familia, rudele, prietenii, o mare parte a participanţilor la studiu consumă băuturi alcoolice.

Aproximativ 43 la sută dintre respondenţi conştientizează faptul că responsabilităţile casnice limitează inevitabil durata timpului lor liber şi le influenţează preferinţele. Aceasta denotă faptul că perceperea apariţiei impedimentelor în calea unei odihne active pentru întărirea forţelor după o săptămînă de lucru încordată îi pune pe gînduri pe respondenţi referitor la modul de organizare a vieţii de familie şi de repartizare a sarcinilor casnice între parteneri.

Ultima redacţie a Codului muncii al Republicii Moldova şi unele programe sociale desfăşurate cu ajutorul organismelor internaţionale şi ale ONG-urilor din republică contribuie la integrarea dimensiunii de gen în viaţa publică, însă la nivel de familie se observă o „restanţă" foarte mare. Folosirea timpului pentru muncile casnice ale femeilor a crescut. O dată cu sărăcirea în masă a populaţiei şi cu reducerea capacităţii de cumpărare, ele folosesc mai mult timp pentru căutarea şi pregătirea bucatelor din produse mai ieftine. Scumpirea serviciilor, de asemenea, extinde volumul de lucru al femeii. Muncile excesive, stresul permanent conduc la îmbolnăvirea mai frecventă a femeilor, le reduc din timpul liber (în comparaţie cu bărbaţii), le limitează accesul la viaţa publică.

Aşadar, Guvernul republicii trebuie să adopte o poziţie principială vizavi de această problemă, în primul rînd, prin implementarea unui amplu program educaţional în cadrul sistemului de învăţămînt, astfel încît noii generaţii să i se cultive sentimentele de parteneriat, ajutor reciproc, care în final să devină o normă a vieţii.

O atenţie deosebită necesită mamele singure. Instituţiile medicale sînt primele care ar putea veni în ajutorul acestor femei (atunci cînd ele sînt ţinute la evidenţă în perioada prenatală) prin atenţionarea organelor publice locale în vederea planificării unor alocaţii băneşti pentru procurare de medicamente, dacă e necesar. De asemenea, centrele medicilor de familie trebuie să conlucreze şi cu Fondul Social pentru susţinerea financiară a femeilor care au hotărît să nască un copil fără a fi căsătorite legal. Maternităţile ar trebui să conlucreze cu diferite organisme internaţionale şi ONG-uri naţionale în domeniu în scopul susţinerii morale, psihologice şi juridice a tinerei mame. Şi atunci, credem că, la sigur, se va micşora numărul femeilor convinse că la nivel de stat interesele lor nu sînt protejate (35%) şi că organizaţiile de femei din republică nu sînt în stare să le apere drepturile (26%)[17].

În acelaşi timp, este necesar ca toate mijloacele de informare în masă să-şi concentreze eforturile pentru sensibilizarea opiniei publice cu privire la condiţia şi statutul femeii în societate şi în familie, să prezinte în permanenţă schimbările în dinamică a situaţiei acesteia, astfel contribuind la modificarea tipului de relaţionare între genuri: de parteneriat real şi nu de subordonare.

Modelul de familie existent astăzi trebuie să suporte transformări. Povara dublă a femeilor are o mare influenţă şi asupra deciziei lor de a naşte. Scăderea natalităţii e în corelaţie directă cu această situaţie.

Trebuie creat un sistem care să popularizeze legislaţia în vigoare, întrucît femeile nu-şi cunosc drepturile şi sînt convinse că astăzi în Republica Moldova nimeni nu le apără interesele. Faptul că cetăţenii republicii cunosc insuficient legislaţia este reliefat şi de rezultatele unui sondaj efectuat pe un eşantion de 1427 de persoane – politicieni, reprezentanţi ai administraţiei publice locale, ai ONG-urilor, antreprenori etc., dintre care 68 la sută au declarat că sînt la curent doar parţial cu prevederile Codului muncii al Republicii Moldova; aproximativ 71 la sută cunosc insuficient conţinutul Codului familiei. La capitolul cunoaşterii documentelor internaţionale cu privire la asigurarea egalităţii între genuri situaţia e şi mai tristă: doar aproximativ 30 la sută dintre participanţii la sondaj cunosc Convenţia asupra eliminării tuturor formelor de discriminare faţă de femei; 27%

[17] „Statutul femeii în Republica Moldova (1998)", raport, PNUD – „SocioMoldova".

– Convenţia asupra drepturilor politice ale femeii; 23% – Convenţia asupra cetăţeniei femeii căsătorite; 34% – Convenţia privind protecţia maternităţii (revizuită în 1952); 54% – Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale[18].

O componentă esenţială în educaţia fetelor ar trebui să o constituie cultivarea respectului de sine; dezvoltarea abilităţilor de relaţionare sănătoasă, pe principii egale, cu viitorul partener şi de conştientizare a faptului că femeia nu este vasala nimănui, ci cetăţean cu drepturi egale, care are aceleaşi oportunităţi şi şanse ca şi bărbatul. E necesar ca toate organizaţiile de femei şi pentru femei, programele internaţionale în domeniul egalităţii de gen cu sediul în Republica Moldova să continue organizarea activităţilor pentru fetele tinere şi femei prin care să le inspire încredere în forţele proprii, să le cultive o imagine de sine pozitivă, să le ajute să depăşească ideea din subconştientul lor precum că fac parte dintr-o lume inferioară: cea a femeilor, a sexului al doilea. Cred că problema ar putea fi rezolvată în esenţă, pornind de la faptul cum se apreciază femeia pe sine însăşi!

Pe de altă parte, dezvoltarea reţelei de creşe-grădiniţe în mediul rural şi în centrele raionale ar avea efecte benefice ajutînd femeia devenită mamă să-şi continue activitatea profesională, eliberînd-o parţial de o parte din grijile pentru copii, contribuind totodată la dezvoltarea armonioasă a copiilor, a personalităţii acestora. Concomitent, femeia ar simţi întotdeauna un sprijin vădit şi o grijă pentru odrasla ei din partea statului, dacă nu şi sprijinul partenerului de viaţă. Or, în opinia prof. Mihaela Miroiu, „condiţia de femeie tînără cu copil mic este certificatul de intrare pe poarta principală în lumea diferenţelor de gen care se convertesc în discriminări. De aici încolo, viaţa profesională şi personală a unei femei va fi, în genere, alta decît a femeilor fără copii şi a bărbaţilor cu oricîţi copii". Susţinînd acest lucru, Mihaela Miroiu se bazează pe cercetări internaţionale, ce relevă faptul că majoritatea femeilor care au cariere de invidiat sînt femei singure sau căsătorite, dar fără copii, iar bărbaţii, dimpotrivă, sînt căsătoriţi, au copii şi un sprijin substanţial din partea soţiilor.

[18] „Egalitatea genurilor în Republica Moldova (în viziunea liderilor)", raport, PNUD-CSCSG, 2002.

VALENTINA BODRUG-LUNGU,
dr., conf. univ., expert național în probleme de gen

ECATERINA MARDAROVICI,
președintă a Clubului politic al femeilor 50/ 50

EGALITATEA GENURILOR ÎN VIAȚA PUBLICĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Realizarea conceptului egalității genurilor constituie unul din componentele centrale ale dezvoltării umane. În Declarația Milenară implementarea conceptului egalității bărbaților şi femeilor şi extinderea drepturilor şi oportunităților femeilor sînt menționate în calitate de mijloace eficiente de combatere a sărăciei, foametei şi bolilor şi a stimulării dezvoltării[1]. Inegalitatea genurilor subminează serios eficiența strategiilor politice, orientate spre dezvoltarea socială.

Dimensiunea de gen vizează toate sferele de dezvoltare a țării: politică, economică şi socială. *Abordarea complexă a egalității genurilor* reprezintă integrarea principiilor egalității între femei şi bărbați în politicile şi în programele din toate domeniile de dezvoltare şi la toate nivelurile de adoptare şi aplicare a deciziilor.

La acest capitol un rol aparte revine analizei situației pe țară şi politicilor statului din perspectiva egalității de gen în scopul:

- de a releva influența diferită a direcțiilor politice, a programelor şi legislației asupra femeilor şi bărbaților;
- de a asigura rezultate echitabile pentru bărbați şi femei, băieței şi fetițe la planificarea şi realizarea programelor şi acțiunilor.

Analiza din perspectiva de gen elucidează influența diferită exercitată asupra bărbaților şi femeilor de către acțiunile, politicile şi programele promovate de stat**.** Este vorba de folosirea competențelor şi aptitudinilor fiecărui cetățean, astfel încît atît femeile, cît şi bărbații să participe la rezolvarea problemelor existente şi la reformarea societății. Toate acestea implică necesitatea constituirii unui real parteneriat femei/ bărbați şi o împărțire a responsabilităților în vederea eliminării dezechilibrelor existente în cadrul vieții publice şi private. Pentru a se dezvolta, societatea trebuie să folosească toate resursele şi să atragă toți membrii săi, fapt ce include necesitatea participării depline a tuturor femeilor şi bărbaților.

[1] „Declarația Milenară a ONU", Rezoluția 55/2 a Adunării Generale a ONU din 8 septembrie 2000.

Experienţa ţărilor dezvoltate demonstrează că implicarea activă a femeilor, ca şi a bărbaţilor, în procesul de luare a deciziilor facilitează promovarea politicilor „sensibile la problematica de gen", adresate necesităţilor ambelor genuri. Aceasta, la rîndul său, contribuie la creşterea nivelului de trai al cetăţenilor, la dezvoltarea durabilă a ţării (de exemplu, Norvegia, Suedia, Danemarca, Germania, SUA etc.).

Politica în integritatea sa cuprinde şi politica genurilor. Există relaţii de putere, structurate între interesele fiecărui gen, contestate pe arena politică oficială precum şi în alte relaţii sociale. În acelaşi timp, semnificaţia politicii pentru analiza relaţiilor dintre genuri a fost adesea subestimată. Parţial, această „omisiune" are loc din cauza lipsei de dorinţă a politicienilor de a se implica în aspectele legate, în viziunea lor, de normele morale, religioase sau tradiţiile culturale. O altă cauză ar fi că problemele egalităţii de gen trebuie să devină obiectul informării/ educării şi nu al politicii. Mentalitatea respectivă este dictată de cunoştinţele insuficiente în domeniu şi de incapacitatea de a evalua „costurile"/ pierderile ce decurg de aici, consecinţele acestora pentru perspectiva de dezvoltare a ţării.

Participarea echilibrată a femeilor şi bărbaţilor în procesul de luare a deciziilor în domeniile politic şi al vieţii publice reprezintă o parte componentă a drepturilor omului şi un element al echităţii sociale, la fel şi o condiţie necesară pentru funcţionarea mai eficientă a unei societăţi democratice.

În contextul celor expuse mai sus, trebuie menţionat faptul că analiza procesului de luare a deciziilor din perspectiva egalităţii de gen prevede examinarea problemei participativităţii şi reprezentativităţii. Deseori presupusa „comunitate a intereselor" între bărbaţi şi femei, a nevoilor şi opiniilor acestora este folosită pentru justificarea prezenţei majoritare a bărbaţilor în structurile decizionale la nivel naţional, de exemplu în Parlament şi Guvern. Dar opiniile şi nevoile bărbaţilor şi femeilor nu coincid întotdeauna. Reprezentativitatea femeilor este extrem de importantă pentru ca interesele acestei jumătăţi a populaţiei să fie tratate adecvat. În acelaşi timp, este extrem de important de înţeles că participarea echilibrată nu apare în baza unui mandat formal sau invitarea simplă a femeilor la conducere. Barierele sistemice, care le împiedică deseori să participe la structurile de stat decizionale, sînt destul de serioase. Astfel, G. Ashworth autorul lucrării *Guvernarea genizată: o agendă pentru schimbare,* evidenţiază următoarele obstacole observate în baza experienţei internaţionale[2]:

1. Atitudinea generală şi cultura societăţii, în care bărbaţii sînt persoane politice reale, demonstrează tendinţa de a legifera rolul dominant al acestora. Astfel, femeile în politică devin obiectul unei atenţii mai exigente şi mai critice, comparativ cu bărbaţii.

[2] *Gender Mainstreaming in Practice: a Handbook,* UNDP RBEC, 2002, p. 46.

2. Terminologia „masculină" utilizată în politică şi în conducere poate împiedica promovarea femeilor sau chiar le poate înspăimînta. Astfel, apare ipoteza greşită precum că bărbaţii sînt unicele persoane politice funcţionale legale şi că terminologia aplicată de aceştia include şi reprezintă şi interesele femeilor.
3. Reprezentarea insuficientă în mass-media a vocilor politice ale femeilor, a opiniilor şi cerinţelor acestora. Momentul respectiv poate fi tratat ca lipsă de identificare politică şi de legitimitate a opiniilor femeilor.
4. Cultura politică „masculină", care include înţelegeri cu „vechi prieteni", fapt ce presupune relaţii de protectorat în stabilirea acordurilor asupra chestiunilor politice, încheiate la întîlniri neformale (pe teren de volei, fotbal, în restaurant sau în saună). Relaţiile respective menţin femeile în afara acestor aspecte care sînt indispensabile proceselor de luare a deciziilor.
5. Distribuirea inechitabilă a obligaţiunilor de familie, povara cărora este pusă în mare măsură pe umerii femii, o pune pe aceasta în condiţii inechitabile din punctul de vedere al timpului necesar pentru activitate politică. În acelaşi timp, serviciile sociale limitate şi necalitative reduc „timpul liber" al femeilor.
6. Salariile mai joase ale persoanelor de gen feminin, serviciile sociale limitate, stereotipurile existente cu privire la rolul lor în familie – toate acestea le împiedică sau le sustrag de la implicarea în lupta pentru o carieră politică „vagă".
7. Formele de violenţă de stat şi private, aplicate de către bărbaţi împotriva femeilor, limitează şi controlează autodeterminarea şi comportamentul acestora în luarea deciziilor legate de risc.

Asigurarea participării echilibrate a genurilor în structurile naţionale decizionale trebuie să reprezinte nu un scop în sine, ci un mijloc de realizare a unei guvernări calitative. Participarea mai numeroasă a femeilor trebuie să ajute societatea să conştientizeze importanţa problematicii de gen în procesele politice şi sociale. În acelaşi timp, trebuie avut în vedere faptul că înţelegerea problemelor de gen de către toţi actorii sociali necesită mari eforturi şi muncă asiduă. În acest context, pentru schimbarea atitudinii guvernelor faţă de problemele politicilor de gen, e necesar de ţinut cont de următoarele trei chestiuni[3]:

1) *Masa critică:* este demonstrat faptul că pentru ca doleanţele unui grup cu interese comune (în acest caz – femeile) să fie auzite şi luate în consideraţie, este necesară reprezentativitatea acestuia nu mai joasă de 30%.

[3] *Ibidem,* p. 46-47.

2) *Crearea potențialului și dezvoltarea aptitudinilor:* pregătirea și instruirea femeilor și bărbaților în domeniul planificării de gen reprezintă o condiție esențială a procesului de formare profesională.
3) *Mecanismele naționale:* pentru asigurarea planificării eficiente și implementarea inițiativelor în domeniul egalității de gen sînt necesare diverse instituții care susțin integrarea dimensiunii de gen la nivel național. Planurile naționale de acțiuni sau strategiile politice de gen asigură mandatul oficial de acțiuni și pot fi folosite pentru monitorizarea progresului și evaluarea rezultatelor.

Astfel, introducerea dimensiunii de gen în procesele de luare a deciziilor la nivel național are două aspecte:

– asigurarea participării echilibrate a bărbaților și femeilor la procesul de luare a deciziilor la nivel național, inclusiv eliminarea obstacolelor în calea participării femeilor;
– asigurarea includerii problematicii de gen în procesul de luare și aplicare a deciziilor, monitorizarea și evaluarea inițiativelor la nivel național.

Drept argumente în favoarea asigurării participării echilibrate a femeilor și bărbaților la viața politică și obștească pot servi următoarele considerente:

- „...fără stabilirea egalității genurilor la nivel decizional, femeile nu se pot prevala de egalitatea deplină cu bărbații nici într-un domeniu. Lipsa vocii femeilor în formarea instrumentelor politice fundamentale... a contribuit la păstrarea inegalității genurilor chiar și în astfel de domenii ca sănătatea femeilor și securitatea în propriile lor case"[4].
- Toți cetățenii au dreptul la participare la viața politică, iar statul este obligat să asigure șanse egale pentru bărbați și femei de a se folosi de acest drept. În cazul în care reprezentarea unui gen (mai frecvent femeile) în culoarele puterii este limitată, fiind discriminat direct sau indirect, aceasta devine o problemă a echității sociale.
- Reprezentarea echilibrată a genurilor ține și de aspectul încrederii față de structurile de stat, expresie a legitimității acestora. „Cînd procesele democratice prevalează, înaintarea femeilor la posturi de conducere în stat aduc sens naturii reprezentative a democrației, instituționalizează și asigură legitimitatea vocii femeilor la nivel decizional"[5]. Mai mult ca atît, populația are încredere mai mare într-un guvern transparent care reprezintă interesele întregii populații.

[4] *Womens Political Participation and Good Governance: 21st Century Challenges,* UNDP, 2000, p. 2.
[5] J. Beall, „Urban Governance: Why Gender Matters", în *Gender in Development Monograph Series #1,* UNDP, 1996, p. 9.

- Cercetările ONU[6] cu privire la implicarea genurilor în structurile decizionale demonstrează că bărbaţii, aleşi la posturi de luare şi executare a hotărîrilor, în marea majoritate nu cunosc necesităţile femeilor, la fel şi faptul că problemele acestora sînt legate de dezvoltarea social-economică la nivel local, raional, naţional. Lipsa unei astfel de dimensiuni înseamnă că politica nu este eficientă şi rezultativă.
- Existenţa barierelor în avansarea femeilor în politică poate conduce la faptul că o parte considerabilă a membrilor societăţii, care sînt buni profesionişti şi posedă abilităţi, pierzînd speranţa în posibilitatea depăşirii acestora, vor încerca să plece în alte ţări în căutarea noilor oportunităţi.
- Femeile la posturi decizionale reprezintă modele importante de rol, care pot încuraja alte reprezentante ale sexului feminin pentru activitatea în sfera de conducere.

Privire generală asupra situaţiei pe ţară

În anul 1991 a fost proclamată independenţa Republicii Moldova. A început procesul transformărilor politice şi social-economice radicale. În această perioadă ţara a parcurs un drum anevoios de la totalitarism la crearea bazelor unei societăţi democratice[7]. Ca şi celelalte state postsocialiste, Moldova s-a confruntat cu „un coctail de presiuni şi influenţe" rămase din epoca precedentă şi cu noi realităţi şi tendinţe de dezvoltare, inclusiv în domeniul relaţiilor de gen.

Strategia comunistă egalitaristă de dezvoltare era orientată spre formarea „poporului sovietic" unic pe baza omogenizării sociale, ignorării şi atenuării diferenţelor de gen, rasă, etnie, cultură, venituri etc. În perioada de stabilire a suveranităţii Republicii Moldova, accentul în dezvoltare a fost pus mai ales pe diferenţa etnică şi mai puţin pe cea de gen. Strategiile politice au avut ca efect apariţia şi creşterea polarizării sociale. Astfel, accentul pus pe protecţia socială a condus la creşterea dependenţei bărbaţilor de politicile de redistribuire şi a femeilor de bărbaţi. Acelaşi lucru se observă practic în majoritatea ţărilor postsocialiste[8].

În acelaşi timp, treptat, în special sub presiunea factorilor externi, în Republica Moldova au fost întreprinse măsuri concrete în vederea integrării dimensiunii de gen în documentele şi acţiunile strategice, eliminării asimetriilor de gen din societate.

---

[6] Vezi: *Gender Mainstreaming in Practice: A Handbook,* UNDP RBEC, 2002. p. 47.

[7] *National Human Development Reports, 1999 - 2003* (English/ Romanian). www. undp. md/ Resources: Key Publications and Documents

[8] Mihaela Miroiu, „Lungul drum spre autonomie: efectele perverse ale tranziţiei asupra femeilor din România", în *Gen şi politici educaţionale,* Bucureşti, 2001, p. 18.

1. Cadrul legislativ-normativ

Potrivit articolului 16 (2) al Constituției Republicii Moldova, „toți cetățenii sînt egali în fața legii şi a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență etnică, avere sau origine socială"[9].

Legislația Republicii Moldova la etapa actuală nu prevede elemente discriminatorii față de femei, asigurîndu-le drepturi şi libertăți egale în plan economic, social, politic, civil şi cultural.

În 1994 Republica Moldova a ratificat Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW). În iunie 2000, Guvernul a prezentat Raportul inițial privind realizarea Convenției. Către sfîrşitul anului 2003, cu concursul unităților gender din cadrul administrației publice centrale de specialitate, a fost elaborat Raportul unu-doi periodic guvernamental privind implementarea la nivel național a CEDAW şi trimis Comitetului ONU din domeniu. În august 2006, raportul menționat urmează a fi prezentat Comitetului ONU.

Un rol deosebit în determinarea strategiilor de ridicare a statutului femeilor şi promovare a acestora în societate l-a jucat Conferința a IV-a Mondială privind Condiția Femeilor de la Beijing, 1995. Declarația şi Platforma de Acțiuni de la Beijing au constituit baza strategică şi de acțiuni a elaborării politicilor în domeniu pentru țările din lume, inclusiv pentru Republica Moldova. În vederea implementării la nivel național a obiectivelor Platformei de Acțiuni Guvernul Republicii Moldova a aprobat în 1998 Planul de acțiuni primordial privind îmbunătățirea situației femeii şi creşterea rolului ei în societate. În iunie 2000, Comitetul ONU pentru eliminarea discriminării față de femei, la sesiunea a 23-a, cînd a fost prezentat Raportul inițial privind realizarea Convenției, a înaintat un şir de recomandări referitoare la evaluarea raportului statului-parte Republica Moldova, printre care:

- adoptarea în scurt timp a Legii privind egalitatea de şanse pentru femei şi bărbați;
- elaborarea unei strategii a egalității genurilor, care să promoveze egalitatea între bărbați şi femei în toate domeniile;
- excluderea stereotipurilor patriarhale din societate (în special din programele de învățămînt şi materialele didactice);
- mărirea numărului femeilor la toate nivelurile de luare a deciziilor şi în toate domeniile de activitate;

[9] *Constituția Republicii Moldova,* Chişinău, 1994.

– definitivarea capacităților Mecanismului Național, inclusiv localizarea acestuia, mandatul și resursele;
– adoptarea măsurilor de reducere a violenței asupra femeilor în familie și societate;
– gestiunea statisticii dezagregate pe gen etc.

Recomandările vizate au servit drept platformă de acțiuni în domeniu pentru următorii ani. În acest context se constată următoarele: adoptarea Legii privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați (februarie 2006), unde se stipulează și Mecanismul Național, reprezintă un pas înainte în activitatea Guvernului, dar în același timp lipsa de acoperire financiară induce documentului un caracter formal și declarativ, reduce eficacitatea prevederilor acestuia. Lipsa unei strategii optime a egalității genurilor, insuficiența resurselor umane și financiare reprezintă obstacole în promovarea egalității genurilor în societate.

Printre documentele de bază care reglementează activitatea Guvernului, inclusiv în domeniul egalității genurilor, trebuie menționate documente naționale prioritare în promovarea egalității genurilor:

– Planul Național „Promovarea egalității genurilor umane în societate pentru perioada 2003-2005", aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 218 din 28.02.2003. La etapa actuală se lucrează asupra planului pentru etapa următoare;
– Planul Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului, aprobat prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 415 din 24 octombrie 2003 (prevede acțiuni de asigurare a șanselor egale pentru bărbați și femei);
– Planul de Acțiuni UE – Moldova, aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 356 din 22 aprilie 2005 (prevede asigurarea egalității de șanse pentru bărbați și femei în societate);
– Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (2004-2006), aprobată de către Parlament în decembrie 2004 (nu conținea inițial dimensiunea de gen). După ce a fost prezentat Raportul Guvernului asupra implementării SCERS, au parvenit propuneri de a ține cont de aspectul respectiv în următorul document.

În mai 2003 a fost lansat proiectul „Promovarea drepturilor și oportunităților egale în Moldova prin susținerea legislației în egalitatea gender și fortificarea mecanismului de implementare a acesteia", realizat de către ONG-ul „Gender-Centru", cu suportul financiar al UNIFEM (Fondul Națiunilor Unite pentru Femei). În cadrul proiectului a fost efectuată analiza de gen a legislației curente din

Republica Moldova, a fost elaborat proiectul de lege cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. Practic, pe parcursul a aproape doi ani de zile, diverse organizații preocupate de problema egalității genurilor au promovat acest document. Printre obstacolele în adoptarea proiectului de lege privind asigurarea șanselor egale pentru femei și bărbați pot fi menționate: incapacitatea unor deputați-bărbați de a susține cota de reprezentare de 30%; neînțelegerea de către unele femei deputate a importanței acestui instrument; lipsa unei poziții comune referitor la cotă între ONG-urile de femei; diminuarea necesității adoptării proiectului de lege de către unele persoane.

În februarie 2006 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat, în sfîrșit, legea menționată. La 16 martie 2006 Președintele țării a promulgat legea. Printre aspectele pozitive ale documentului e necesar de menționat:

- introducerea noțiunilor de bază (*abordare complexă a egalității între femei și bărbați, acțiuni afirmative, discriminare după criteriul de sex, egalitate de șanse, hărțuire sexuală*);
- specificarea acțiunilor nediscriminatorii;
- determinarea acțiunilor discriminatorii ale angajatorului;
- specificarea Mecanismului Național;
- specificarea rolului avocatului parlamentar;
- introducerea colectării statisticii segregate după gen.

Aspecte care împiedică realizarea *de jure* a egalității de șanse pentru femei și bărbați:

- neacceptarea cotei (în proiectul legii a fost propusă cota de minimum 30% de reprezentare a genurilor);
- neacceptarea ombudsmanului pentru șanse egale (din lipsa resurselor financiare);
- eliminarea procedurii de înaintare și examinare a plîngerilor privind discriminarea în bază de gen;
- eliminarea procedurii de sancționare a cazurilor privind discriminarea în bază de gen.

Concluzii

1. Adoptarea Legii privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați reprezintă un pas înainte în realizarea recomandărilor Comitetului CEDAW.
2. Legea stipulează noțiunile de bază ce țin de egalitatea genurilor și de protecția femeilor și bărbaților.

3. În acelaşi timp, legea rămîne a fi declarativă la capitolul funcţionării mecanismului de stat şi al asigurării de şanse femeilor de a participa real la luarea deciziilor şi la eliminarea discriminării în bază de gen.

2. Cadrul instituţional de promovare a egalităţii genurilor

În ultimii ani s-a conturat necesitatea de a îmbunătăţi condiţia femeii printr-o politică coerentă. Situaţia reală a femeii în Republica Moldova este departe de egalitatea proclamată *de jure*.

Ratificarea mai multor instrumente internaţionale în materie de egalitate a marcat decizia Guvernului de a aplica la nivel naţional prevederile acestora. Datorită eforturilor factorilor guvernamentali şi neguvernamentali, au fost obţinute anumite realizări în domeniu, în special în ce priveşte crearea cadrului instituţional naţional.

Un pas important în aplicarea prevederilor şi recomandărilor internaţionale, a obiectivelor Platformei de Acţiuni adoptate la cea de a IV-a Conferinţă Mondială pe Problemele Femeilor (Beijing, 1995) l-a reprezentat constituirea unui mecanism naţional, care să asigure transpunerea în viaţă a principiului drepturilor egale, libertăţilor şi oportunităţilor egale, garantînd participarea femeilor la organele de conducere şi la procesul de luare a deciziilor. Au fost obţinute anumite realizări în acest domeniu, în special în ceea ce priveşte crearea cadrului instituţional naţional. Pe parcursul anilor 1998-2005, în Republica Moldova au funcţionat diverse structuri de protecţie şi promovare a femeii în societate, a egalităţii genurilor:

- Comisia pentru problemele femeii şi familiei de pe lîngă Preşedintele Republicii Moldova (mai 1999-ianuarie 2001);
- Subcomisia pentru oportunităţi egale în cadrul Comisiei parlamentare pentru drepturile omului, culte, minorităţi naţionale şi comunităţi externe (1998-decembrie 2000);
- Comisia pentru problemele femeii pe pe lîngă Guvern (februarie 1999), reorganizată în august 2006 în Comisia guvernamentală pentru egalitate între femei şi bărbaţi;
- Structuri funcţionale în cadrul Ministerului Sănătăţii şi Protecţiei Sociale şi anume:
  – Direcţia politici familiale şi oportunităţi egale, 1999-2001;
  – Departamentul oportunităţi egale şi politici familiale, 2001-prezent;
- Direcţia oportunităţi egale şi politici familiale (mai 2005-prezent) – Ministerul Sănătăţii şi Protecţiei Sociale;

- Focare gender în cadrul ministerelor şi departamentelor, 1999 - prezent;
- Comisii locale pentru problemele femeii;
- Specialişti în problemele şanselor egale în teritoriu 2001-2003.

Mecanismul Național creat avea menirea să asigure egalitatea genurilor, să soluționeze întreaga gamă de probleme sub aspect de gen din societatea moldovenească, precum şi să amelioreze situația reală a femeii în societate, redresîndu-i statutul social. Dar instabilitatea politică, schimbarea frecventă a guvernelor, a structurilor şi personalului, lipsa resurselor umane şi financiare, precum şi nerespectarea angajamentelor guvernelor anterioare au condiționat lipsa continuității în realizarea politicilor de gen, au condus la activitate deseori formală şi declarativă, şi chiar la desfiinţarea unor verigi importante. De exemplu, Comisia pentru problemele femeii de pe lîngă Guvern în anul 2005 nu a avut nici o şedinţă de lucru. Logica celor expuse ne aminteşte de un alt moment negativ care a avut loc în iunie 2003 în urma implementării reformei administrativ-teritoriale din Republica Moldova, şi anume: reducerea din cadrul autorităților publice locale a unității în problemele şanselor egale. Deşi Legea privind asigurarea egalității de şanse între bărbaţi şi femei prevede instituirea unităților gender la nivel local, nici bugetul de stat, nici bugetele locale nu prevăd finanțe pentru activitatea acestora, inducînd legii un caracter formal.

De menționat totuşi că eforturile depuse în vederea consolidării sistemului de stat în scopul asigurării drepturilor şi oportunităților egale pentru femei, precum şi a eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei au dat şi rezultate pozitive. La ora actuală la nivel național continuă să funcționeze, deja în conformitate cu Legea cu privire la asigurarea egalității de şanse între femei şi bărbaţi, Mecanismul Național stabilit în următorul sistem: Comisia guvernamentală pentru egalitate între femei şi bărbaţi, Direcția pentru oportunităţi egale şi politici familiale (structură specializată în cadrul Ministerului Sănătății şi Protecției Sociale), focare gender în ministere şi la nivel local – toate acestea avînd drept scop abordarea integrată şi promovarea egalității între femei şi bărbaţi la toate nivelurile. În acelaşi timp, drept obstacol în activitatea lor se înscrie insuficienţa resurselor umane şi a celor financiare.

3. Procesul de luare a deciziilor

În conformitate cu prevederile Codului electoral, cetăţenii Republicii Moldova pot alege şi pot fi aleşi fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau origine socială. Legea privind partidele şi alte organizații social-politice reglementează obligația acestora de a

promova principiul egalităţii femeilor şi bărbaţilor în organele lor decizionale de toate nivelurile. În realitate însă, situaţia este de altă natură. Deşi atît Legea privind partidele şi alte organizaţii social-politice, cît şi Legea privind asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi cer integrarea dimensiunii de gen, nu există un mecanism de monitorizare care ar stabili răspunderea pentru încălcarea acestor cerinţe. Datele existente vin să demonstreze că femeile sînt insuficient reprezentate la toate nivelurile de luare a deciziilor în cadrul partidelor şi altor organizaţii social-politice.

Astfel, conform situaţiei la 1 ianuarie 2003, numărul funcţionarilor publici era de 29,4 mii de persoane sau 56 % din numărul total al salariaţilor angajaţi în autorităţile publice (*vezi* Tabelul 1). Printre funcţionarii publici numărul bărbaţilor este semnificativ mai mare decît cel al femeilor, acestea constituind doar 12 920 persoane sau 43,94%. În categoria funcţionarilor publici de rangul I se înregistrează doar 9 femei din numărul total de 69 de persoane. În schimb, în categoriile funcţionarilor publici de rangul II şi III femeile deţin supremaţia. Astfel, din 4609 de funcţionari de rangul II, 2579 sînt femei. În categoria funcţionarilor de nivelul III situaţia se prezintă astfel: 7649 de femei şi 3143 de bărbaţi. Numărul funcţionarilor de stat cu grade de calificare stabilite prin acte legislative speciale constituie 12 926 de persoane, numărul femeilor fiind de cinci ori mai mic decît cel al bărbaţilor (2603).

Tabelul 1. Numărul funcţionarilor publici

	Total	**Inclusiv femei**
Funcţionari publici total	**29 356**	**12 970**
1. Rangul I	**69**	**9**
Consilier de stat al Republicii Moldova, clasa I	26	3
Consilier de stat al Republicii Moldova, clasa a II-a	22	3
Consilier de stat al Republicii Moldova, clasa a III-a	21	3
II. Rangul II	**4601**	**2579**
Consilier de stat, clasa I	1461	712
Consilier de stat, clasa a II-a	1347	767
Consilier de stat, clasa a III-a	1793	1100
III. Rangul III	**10 792**	**7649**
Consilier, clasa I	2338	1568
Consilier, clasa a II-a	2831	2117
Consilier, clasa a III-a	5623	3964

IV. Funcţionari de stat cu grade de calificare stabilite prin acte legislative speciale	**12 926**	**2603**
Funcţii de demnitate publică alese	770	83
Funcţii de demnitate publică numite	108	47

Sursă: *Raportul CEDAW, 2004*.

Deşi cadrul legislativ determină şi garantează dreptul femeilor de a ocupa orice poziţie în raport cu pregătirea lor, prezenţa acestora în funcţii diplomatice s-a dovedit a fi redusă (*vezi* Tabelul 2).

Tabelul 2. Repartizarea personalului după activitate

	1998		**1999**		**2000**		**2001**		**2002**	
	Femei	Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei	Bărbaţi
Corpul diplomatic	0	20	0	21	0	21	1	21	1	21
Personal administrativ tehnic	42	21	47	23	46	23	49	24	51	26
TOTAL	83		91		90		95		99	

Sursă: *Raportul CEDAW, 2004*.

În urma alegerilor locale din 1999 din 851 de primari, femeile constituiau doar 10,9% (93 femei), iar secretari ai primăriilor – 73% (*vezi* Tabelul 3).

În perioada ianuarie 2002-aprilie 2003 a fost implementată etapa a doua a proiectului „Femeile pot reuşi", prin intermediul căruia 1580 de femei au fost instruite, fiind iniţiate în tehnicile de implicare în viaţa politică, în modalităţi de participare la alegerile locale. Proiectul a fost implementat de către Clubul politic al femeilor 50/50, cu suportul financiar al Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, Agenţia Canadiană pentru Dezvoltare, Agenţia Interguvernamentală a Francofoniei, sub coordonarea Ministerului Muncii şi Protecţiei Sociale.

Rezultatele nu s-au lăsat aşteptate. La scrutinul local din mai 2003 au participat la votare 664 643 de femei, ceea ce constituie 58,3% din numărul total. În funcţia de primar au fost alese 138 de femei sau 15,4% din numărul total de 898 de primari. Din cele 32 de raioane, la funcţia de preşedinte a fost aleasă o singură femeie.

Tabelul 3. Prezența femeilor în organele locale

Funcția	Total	1999		La 06.08.2003		La 14.10.2005	
		Total	Femei	Total	Femei	Total	Femei
Preşedinți de raioane		38	–	32	1	32	1
Primari de municipii, oraşe şi sate (comune)		851	93	898	138	898	133

În urma eforturilor enorme depuse de femeile din partidele politice şi din diverse ONG-uri a crescut treptat şi numărul femeilor în Parlamentul țării. Astfel, pornind de la cifra de 4 femei deputate în 1994, s-a ajuns la 21 de femei alese în Parlament în 2005 (cel mai mare număr în CSI) (*vezi* Tabelul 4).

Tabelul 4. Prezența femeilor în Parlament

Funcția	Total	1998		2001		2005	
		Femei N	Femei %	Femei N	Femei %	Femei N	Femei %
Deputați ai Parlamentului RM	101	9	8,7%	16	15,8%	21	20,7%

Situația privind promovarea femeilor la posturile de decizie demonstrează lipsa unei politici coerente şi consecutive în domeniu.

În decembrie 2003 la posturile de conducere din Guvern se afla o singură femeie ministru (Ministerul Justiției) din numărul total de 16 persoane, 7 femei din 36 de persoane deținеau postul de viceministru, şefi ai departamentelor erau 2 femei (12 instituții de acest fel)[10].

În luna iulie 2004, situația s-a schimbat puțin spre bine: deja 2 femei deținеau funcția de ministru (din 16) – (Ministerul Finanțelor şi Ministerul Justiției), o femeie a fost numită viceprim-ministru al Afacerilor Externe, 8 femei lucrau în calitate de viceministru, iar 2 – de directori de departament.

În octombrie 2005, situația din nou a regresat. Tabloul se prezintă astfel: 1 femeie viceprim-ministru, 1 femeie ministru (Ministerul Justiției) din numărul total de 15 persoane, 5 femei viceministu din 26, directori ai altor autorități administrative centrale – 3 femei din 24 de persoane[11]. Președinte al Curții Supreme de Justiție pe parcursul mai multor ani este o femeie.

[10] *Femeile şi bărbații în Republica Moldova,* Departamentul Statistică şi Sociologie, Chişinău, 2004, p. 7.
[11] *Femeile şi bărbații în Republica Moldova,* Departamentul Statistică şi Sociologie, Chişinău, 2005, p. 7.

Astfel se constată că, deşi se înregistrează unele progrese, în Republica Moldova femeile sînt încă insuficient reprezentate la posturile de luare a deciziilor.

În contextul celor expuse mai sus, un interes deosebit îl prezintă analiza din perspectiva de gen a alegerilor parlamentare din aprilie 2005.

Conform datelor statistice[12], în cursa Electorala – 2005, pentru a ocupa cele 101 funcţii de deputat, s-au înscris 1061 de candidaţi, dintre care 304 erau femei, ceea ce constituie 28,4%. Din 12 candidaţi independenţi, doar 2 erau femei (16,6%).

Pentru comparaţie: în cursa electorală din *2001* s-au înscris 1651 de candidaţi, inclusiv 294 de femei (17,8%). Din 10 candidaţi independenţi a fost o singură femeie (10%).

La alegerile *din 1998* au pretins 1374 de candidaţi, inclusiv 209 femei (15,35%). Doar 6 femei (10%) au completat lista independenţilor (60 în total).

A*naliza repartizării femeilor pe listele electorale:*

S-a observat că în 1998 pe listele electorale de la 1-10 au fost plasate doar 11 femei. Aceeaşi situaţie s-a înregistrat şi la alegerile parlamentare din 2001.

În 2005, situaţia s-a schimbat: numărul femeilor plasate pe listele electorale de la 1-10 a crescut cu ceva mai mult de 2 ori – 25 de femei. *Pentru comparaţie*: în 1998 din 15 partide-concurenţi electorali, 8 şi-au permis să nu includă nici o femeie pe locuri eligibile, iar în 2001, 8 concurenţi electorali din 17 nu au inclus femei printre primii 10 candidaţi.

Analiza listelor partidelor încadrate în cursa electorală parlamentară în 2005 demonstrează următoarele:

Cel mai înalt grad de reprezentare a femeilor pe lista electorală se atestă în Partidul Republican – 30 de femei (52,6%) din 57 de persoane. Pe locul al doilea se înscrie Partidul Popular Creştin Democrat (din 103 candidaţi 52 erau femei (50,4%)), după care urmează Mişcarea Social-Politică Republicană „Равноправие“ (din 69 de candidaţi – 29 femei (42,0%)). Restul partidelor şi-au constituit listele preponderent din candidaţi-bărbaţi: Partidul Social-Democrat din Moldova – 103 candidaţi, dintre care 24 femei (23,3%), Blocul electoral „Patria-Родина“ – 100 de candidaţi cu 25 de femei (25,0%), Blocul electoral „Moldova Democrată“ la 103 candidaţi a înaintat numai 24 de femei (23,3%), Partidul Ţărănesc Creştin Democrat – la 103 candidaţi doar 12 femei (11,6%), Partidul Uniunea Muncii „Patria-Родина“ – 100 de candidaţi printre care 39 de femei (39,0%), Partidul Dreptăţii Social-Economice din Moldova – 103 candidaţi, dintre care 27 femei (26,2%). Partidul Comuniştilor a venit la alegeri cu 24 de femei (23,3%) din cei 103 candidaţi, 7 dintre ele obţinînd mandatul de deputat.

[12] www.alegeri.2005.md

Examinarea listelor Blocului electoral BMD a demonstrat că Partidul Democrat din Moldova şi Partidul Social Liberal şi-au respectat prevederile statutare cu privire la cota de 30% de reprezentare a femeilor pe listele electorale.

Un moment surprinzător, dar mult aşteptat al campaniei electorale 2005, din punctul de vedere al egalităţii genurilor, a fost decizia PPCD de a forma lista de candidaţi cu o reprezentare de 50/50 conform principiului 1 bărbat/ 1 femeie, fapt care i-a determinat, într-o anumită măsura, şi pe ceilalţi concurenţi electorali să fie mai atenţi la completarea listelor.

Doar o singură femeie – lidera Partidului Republican – a fost plasată prima pe lista candidaţilor la funcţia de deputat în Parlamentul Republicii Moldova. De menţionat că la dezbaterile tv şi radio, partidul respectiv a fost reprezentat permanent de un bărbat şi nu de persoana care era prima pe listă.

Programele electorale ale majorităţii concurenţilor implicaţi în scrutin nu au inclus prevederi sub aspectul egalităţii de gen, excepţie făcînd BMD în programul căruia găsim următoarele: „*Va garanta şanse egale pentru încadrarea în cîmpul muncii, salarizare şi promovarea în funcţii de conducere a femeilor. Va organiza cursuri gratuite de calificare, de la bugetul asigurărilor pentru şomaj, pentru femeile angajate, care revin din concediul de îngrijire a copilului*".

Constatări: alegerile parlamentare din anul 2005 au înregistrat o creştere cu mai mult de 10% a numărului de femei candidate, şi evident, o sporire a numărului de femei deputaţi.

Femeile au sperat că această cucerire nu a fost una accidentală şi se poate vorbi de o schimbare treptată a mentalităţii liderilor politici. Dar „lupta dramatică", desfăşurată în Parlament (februarie 2006) în jurul cotei stipulate în proiectul legii cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi, a demonstrat imaginea şi atitudinea reală a politicienilor misogini (şi bărbaţi, şi femei). De exemplu, fracţiunea PPCD a votat împotriva adoptării cotei, folosind-o anterior drept instrument în scopul cîştigării alegerilor.

Mai corectă ar fi afirmarea că schimbările pozitive spre promovarea femeilor pe listele electorale s-au produs sub presiunea persoanelor de gen feminin din interiorul partidelor, care fiind instruite în cadrul diverselor programe, au învăţat să-şi impună ideile şi poziţia în faţa colegilor de partid.

Un rol aparte în totalitatea de factori care au contribuit la schimbări de atitudini şi în consecinţă o reprezentare mai bună a femeilor pe listele electorale revine suportului organismelor internaţionale. Astfel, întîlnirile şi discuţiile despre integrarea dimensiunii de gen în politică a Sonjei Lokar, preşedinta Grupului de Acţiune pentru Egalitatea de Şanse al Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, cu liderii diferitelor partide politice a contribuit la sensibilizarea

acestora în domeniu. Activităţile din cadrul Proiectului UNFEM „Promovarea drepturilor şi oportunităţilor egale în Moldova prin susţinerea legislaţiei în egalitatea gender şi fortificarea mecanismului de implementare a acesteia“ desfăşurate în această perioadă (mediatizarea, întîlnirile cu deputaţii, cu liderii politici, cu reprezentanţi ai ONG-urilor) au fost orientate spre promovarea principiului egalităţii genurilor în societate şi, de asemenea, au avut un efect benefic în acest context.

În mod special pot fi menţionate activităţile ONG-urilor din domeniul egalităţii genurilor şi cu preocupări în problemele femeilor. Reprezentantele acestora au iniţiat semnarea unui acord cu liderii politici în vederea promovării ambelor genuri în proporţie de minimum 30% pe listele electorale. Din păcate, iniţiativa nu a reuşit pe deplin, deoarece unii lideri nu au putut fi contactaţi, deşi au fost depuse eforturi considerabile (PCRM), unii au refuzat să discute asupra problemei (PPCD), alţii s-au eschivat subtil (AMN), alţii au semnat şi au respectat acordul (PDM şi PSL în cadrul BMD), au fost şi de acei care au semnat, dar nu au respectat înţelegerea (UCM).

Deşi nu toate partidele au oferit şanse egale femeilor, oricum se face observată tendinţa de a le acorda mai mult spaţiu şi a le plasa pe locuri eligibile pe listele electorale, comparativ cu anii precedenţi.

În acelaşi timp, sensibilizarea în problematica de gen şi asupra necesităţii promovării femeilor la posturi de decizie a politicienilor, guvernanţilor rămîne a fi un obiectiv important al dezvoltării societăţii pe calea democratizării.

Situaţia controversată privind promovarea egalităţii genurilor se datorează problemelor politice şi socioeconomice generale, dar şi mentalităţii colective care domină în societatea moldovenească, precum şi politicilor publice din domeniu, deseori inconsecvente şi ineficiente. Existenţa unor premise legislative şi instituţionale calitative nu constituie, în mod obligatoriu, un factor determinant al succesului politicilor publice în domeniul egalităţii genurilor. În afară de acestea, mai este nevoie de un real interes al autorităţilor centrale şi locale, dar şi al societăţii în ansamblu centrat pe principiul egalităţii genurilor.

Unul din obiectivele fundamentale ale politicii externe a Republicii Moldova este aderarea la Uniunea Europeană. În acest context, Guvernul şi Parlamentul trebuie să ţină cont de exigenţele impuse de către Uniunea Europeană pentru statele candidate la aderare – adoptarea şi implementarea legislaţiei în materie, aceasta fiind o condiţie esenţială pentru protecţia drepturilor omului. Recomandarea (2003)3 a Comitetului de miniştri ai statelor-membre stipulează importanţa participării echilibrate a femeilor şi bărbaţilor la procesul de luare a deciziilor în domeniile politic şi al vieţii publice, ca fiind necesară pentru forti-

ficarea şi construirea Europei, care are la bază principiile egalităţii, consolidării sociale, solidarităţii şi respectării drepturilor omului.

4. Analiza situaţiei în domeniu în baza cercetărilor efectuate în Republica Moldova

(„Barometrul de gen 2006“[13] şi studiul sociologic „Egalitatea genurilor în Republica Moldova“ [în viziunea liderilor], 2001“[14]*)*

Egalitatea în drepturi a femeilor şi bărbaţilor

În cadrul studiului „Barometrul de gen 2006“, fiind întrebaţi dacă „Există sau nu egalitate reală de drepturi între bărbaţi şi femei în Moldova?“, un număr aproape egal de respondenţi au confirmat (43,5%) şi infirmat (41,9%) acest lucru (*vezi* Graficul 1).

La întrebarea menţionată au răspuns afirmativ 46,0% bărbaţi şi 41,6% femei, iar negativ – 40,2% bărbaţi şi 43,2 % femei.

50,0% respondenţi din localităţile urbane şi 36,5% din cele rurale au indicat că „în Moldova nu există egalitate reală în drepturi între femei şi bărbaţi“. Acelaşi lucru a fost specificat de către 51,9% respondenţi cu studii superioare.

Există o relaţie invers proporţională între nivelul socioeconomic al respondenţilor şi numărul celor care afirmă că „în Moldova nu există egalitate reală în drepturi între femei şi bărbaţi“.

Semnificaţia atribuită de către respondenţi termenului „egalitate în drepturi între bărbaţi şi femei“ de cele mai multe ori este una generală, referindu-se la „egalitatea femeilor şi bărbaţilor în toate domeniile vieţii sociale“.

Graficul 1

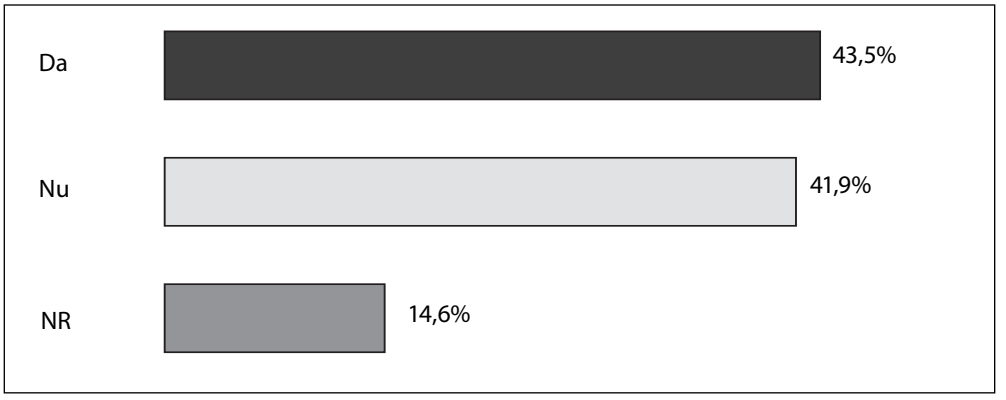

[13] „Barometrul de gen în Republica Moldova“, Centrul „Parteneriat pentru dezvoltare“, 2006.
[14] „Egalitatea genurilor în Republica Moldova (în viziunea liderilor)“, UNDP, 2002.

În anul 2001 la acelaşi capitol situaţia se prezenta astfel:

- 48,7% respondenţi, majoritatea constituind-o bărbaţii, considerau că în republica noastră există egalitate între genuri. În acelaşi timp, 41,7%, majoritatea fiind femei, contestau existenţa egalităţii. Astfel, se constata o diferenţă semnificativă de gen în abordarea problemei;
- Egalitatea între genuri era percepută de majoritatea respondenţilor-lideri drept:
  - egalitate între femeie şi bărbat în societate (55,6%);
  - independenţa fiecăruia în luarea deciziilor (16,3%);
  - egalitate şi parteneriat în familie (14,0%).

„Barometrul de gen 2006" demonstrează că, pe parcursul a cinci ani, situaţia practic nu s-a schimbat, avansînd doar puţin spre ştergerea diferenţelor de gen în constatarea situaţiei.

Participarea femeilor şi bărbaţilor la funcţiile de conducere

La acest capitol rezultatele cercetării efectuate în cadrul „Barometrului de gen" atestă următoarele:

- Participarea femeilor la administrarea familiei şi la viaţa publică este acceptată de către majoritatea respondenţilor, 60 la sută dintre aceştia susţinînd că „genul persoanei care conduce în familie sau în viaţa publică nu contează, în cazul ultimei foarte importante fiind calităţile profesionale" (*vezi* Graficul 2). Cu toate acestea, atitudinea de superioritate a bărbatului faţă de femeie persistă masiv în rîndurile persoanelor de gen masculin, 40% dintre ele fiind convinse că la conducere în familie şi în viaţa publică „este de preferat să fie bărbatul".

Graficul 2

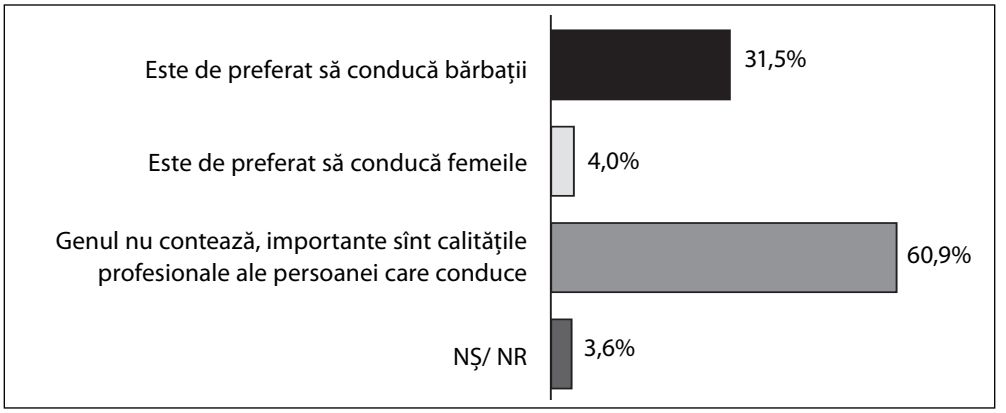

Analiza rezultatelor studiilor după locul de trai al respondenților demonstrează că 70,0% dintre intervievații din localitățile urbane şi 54,8% din cele rurale susțin că „genul persoanei nu contează“ cînd este vorba de ocuparea funcțiilor de conducere în viața publică, „importante fiind calitățile profesionale“. Doar 22,8% dintre respondenții orășeni şi 37,3% din săteni afirmă că ar fi „preferabil ca în viața publică să conducă bărbații“. Rezultatul respectiv ilustrează o menținere relativ mai mare a stereotipurilor în localitățile rurale.

Prelucrarea datelor a scos în evidență încă o tendință interesantă: o dată cu creşterea nivelului de studii al respondenților sporeşte numărul persoanelor care consideră că „genul nu contează“. Aceeaşi pornire se manifestă în situația cu nivelul socioeconomic: cu cît acesta este mai înalt, cu atît mai mulți respondenți sînt sensibili la problematica de gen.

- Un număr destul de mare de respondenți (38,9%) consideră că participarea femeilor la viața politică ar influența lucrurile în bine, iar 36,1% afirmă că nimic nu s-ar schimba (*vezi* Graficul 3).

Graficul 3

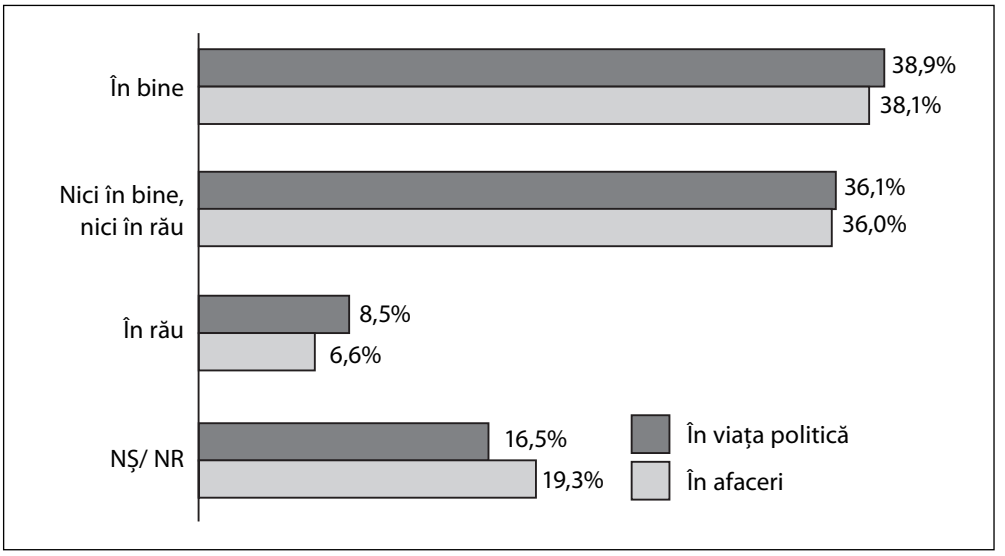

Deşi o parte semnificativă din bărbați nu acceptă ideea participării femeilor la funcții de conducere în viața publică, totuşi marea lor majoritate recunosc că implicarea femeilor în politică sau în business nu va influența în rău lucrurile. În acelaşi timp, majoritatea respondentelor consideră că implicarea femeilor în viața politică ar influența lucrurile în bine.

Analizînd răspunsul la această întrebare prin prisma locului de trai al respondenților, remarcăm că 50,4% orășeni și 31,2% săteni afirmă că participarea femeilor la viața politică ar influența lucrurile în bine. În total, marea majoritate a respondenților din localitățile urbane susțin implicarea femeilor în politică, considerîndu-l un factor benefic pentru dezvoltare.

În mod special trebuie menționat faptul că majoritatea tinerilor au viziuni moderne și sînt siguri că participarea femeilor la viața politică ar influența lucrurile în bine.

- Fiind întrebați dacă ar fi să aleagă un bărbat sau o femeie în funcții concrete de conducere (președinte al comitetului de părinți din școală, director de școală, membru al consiliului local/ raional, președinte al consiliului local/ raional, primar, deputat sau președinte al țării), majoritatea respondenților, aproape în toate aceste cazuri (cu excepția funcției de primar și președinte al țării), au menționat că nu contează genul persoanei, ci calitățile ei profesionale[15] (*vezi* Tabelul 5). Totuși analiza comparativă ne-a permis să evidențiem o tendință în răspunsurile atît ale femeilor, cît și ale bărbaților intervievați – *gradul de acceptare a femeilor scade, în special în cazul respondenților de gen masculin, o dată cu creșterea nivelului posturilor de conducere.*

Tabelul 5. Preferințe bărbat/ femeie pentru diverse posturi/ funcții de conducere

Dvs. ați alege un bărbat sau o femeie pentru funcția de ...	Bărbat	Femeie	Nu contează genul	NȘ/ NR
1. președinte al comitetului de părinți din școală	17,5%	30,0%	51,3%	1,2%
2. director de școală	28,2%	18,5%	52,5%	0,8%
3. membru în consiliul local/ raional	28,6%	8,6%	61,6%	1,2%
4. președinte al consiliului local/ raional	35,8%	6,8%	56,1%	1,3%
5. primar	41,9%	8,4%	48,9%	0,8%
6. deputat	32,3%	7,6%	59,2%	0,9%
7. președinte al țării	50,3%	6,4%	41,9%	1,4%

[15] Putem menționa faptul că la variantele de răspuns la această întrebare ar fi trebuit adăugat itemul „femei și bărbați", dacă e să vorbim de o reprezentare echilibrată în organele legislative (consilii, Parlament) și executive (Guvern). Răspunsul „nu contează genul" nu este relevant în aceste cazuri. Or, nu doar din cauza incompetenței Parlamentul sau consiliile adoptă decizii care nu reflectă și interesele femeilor. Trebuie adusă în aceste structuri experiența de viață diferită a femeilor și bărbaților, interesele ambelor genuri etc.

- Implicarea femeilor din Moldova în viața publică, în special în sfera politică, este stopată, în opinia respondenților, de o serie de factori atît de ordin obiectiv (*împovărarea femeilor cu grijile casnice, lipsa pîrghiilor politice de încurajare a participării femeilor la viața politică, interesul bărbaților de a limita accesul femeilor la funcții de conducere, sistemul politic format în mare parte din bărbați, diferențe în educația bărbaților și femeilor etc.*), cît și de ordin subiectiv/ psihologic (*persistarea mentalității conform căreia femeile sînt mai puțin capabile să conducă, au o altă menire, sînt mai puțin unite sau au frică de responsabilități mari etc.*) (*vezi* Graficele 4, 5). Aici este important de subliniat că, în linii generale,

Graficul 4

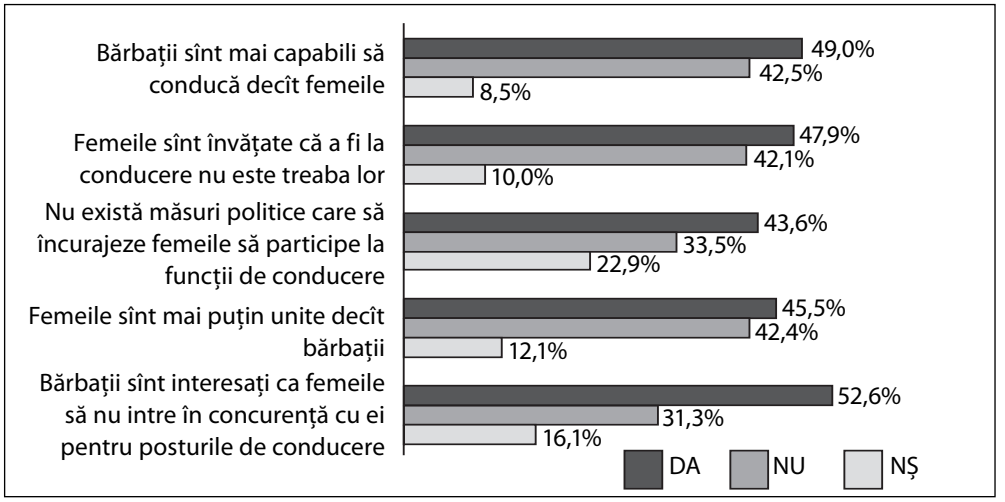

Graficul 5

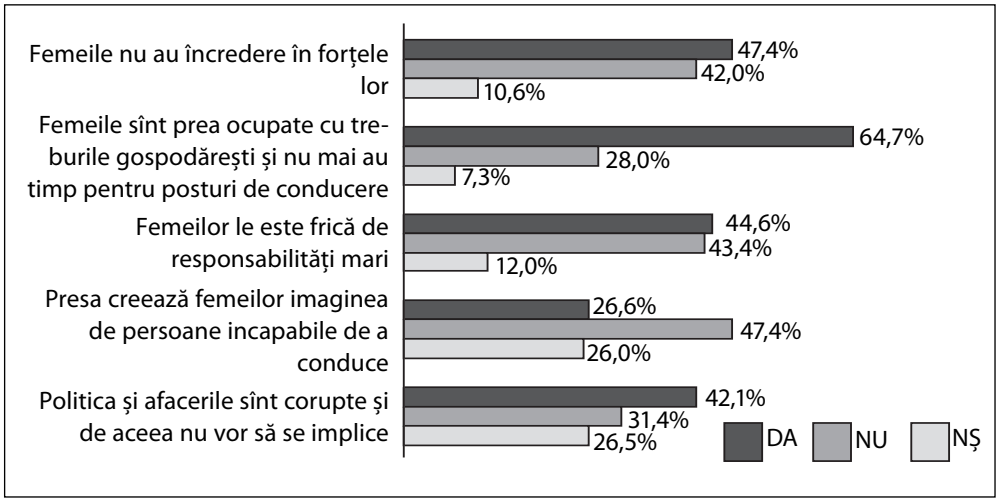

barierele respective sînt menționate în proporție egală atît de către persoanele de gen masculin, cît și de cele de gen feminin.

- Femeile și bărbații din țara noastră sînt preocupați în mod diferit de *serviciu* și de *viața de familie*. În acest sens, este concludentă afirmația unui număr impunător de respondenți (48,6%) care consideră că *femeile din Moldova* sînt *mai degrabă preocupate de îmbinarea vieții de familie cu serviciul*; 43,3% – cred că pe femei le frămîntă mai mult familia și numai 4,0% opinează că serviciul (*vezi* Graficul 6). Prima afirmație este susținută, în special, de respondenți femei și tineret, preponderent din orașe, care au studii superioare și nivel socioeconomic mediu și înalt. Familia ca prioritate pentru femei este viziunea bărbaților și a trăitorilor din localitățile rurale, cu studii incomplete și nivel socioeconomic scăzut.

Graficul 6

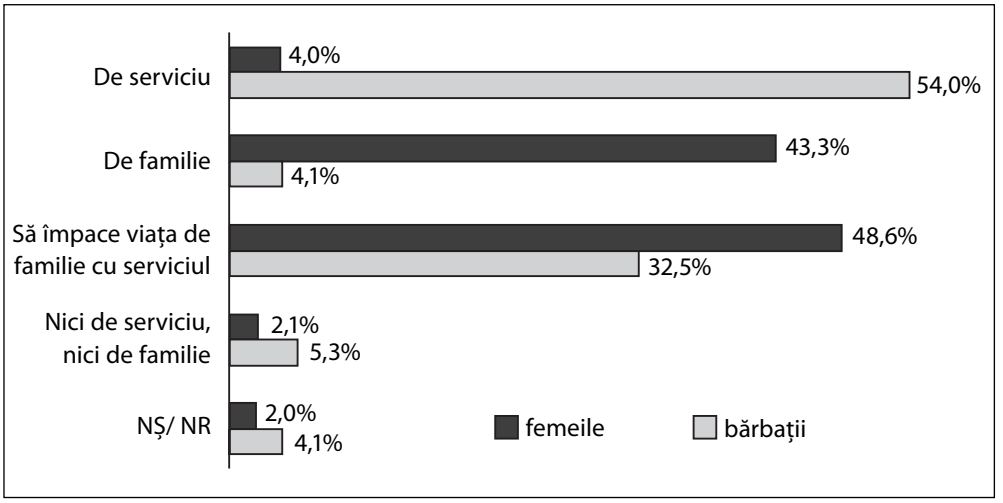

O parte considerabilă dintre respondenți (54,0%) sînt de părere că bărbații din Moldova sînt preocupați de serviciu, 32,5% – încearcă să îmbine viața de familie cu serviciul și numai 4,1% se consacră totalmente familiei.

Marea majoritate a femeilor și cincizeci la sută din respondenții bărbați, orășeni și persoane de vîrsta a treia, cu studii superioare și nivel socioeconomic înalt califică serviciul drept preocupare de bază a bărbaților. În schimb, respondenții din localitățile rurale, în special bărbații și tinerii în vîrstă de 18-29 ani, sînt de părerea că aceștia sînt mai preocupați de îmbinarea vieții de familie cu serviciul.

Subestimarea rolului familiei în viața bărbaților și a serviciului în viața femeilor poate provoca probleme de ordin personal și social, deformări ale rolurilor de gen, tensiune socială.

Participarea la viața comunității

- Referindu-ne la modalitățile de participare a populației la viața politică a țării, constatăm că acestea poartă un caracter pasiv – în majoritatea cazurilor rezumîndu-se la *discuții cu membrii familiei, prietenii şi vecinii*. Mijloacele de participare activă, cum ar fi *discuțiile cu primarul sau consilierii locali, deputații, reprezentanții partidelor politice sau interacțiunea cu mass-media* sînt practicate rareori, fiind menționate de cel mult 10%-20% respondenți. În acest context, grupul de cercetare atrage atenția asupra faptului că nu se confirmă diferențe semnificative în participarea politică mai activă a bărbaților în comparație cu femeile.
- Rezultatele „Barometrului de gen" au demonstrat că în cazuri de insuccese în viața de zi cu zi respondenții, de cele mai multe ori, se *autoconsolează* (43,1%) sau încearcă sentimente de *iritare/ enervare* (37,1%). Pe fiecare al cincilea respondent nereuşitele zilnice îl duce la *disperare*. În funcție de gen, diferențele de reacții în asemenea cazuri sînt puțin semnificative.

Datele la care s-a recurs mai sus reflectă situația din 2006. Pentru a obține un tablou mai amplu şi a urmări evoluția situației, este necesar de făcut analiza comparativă cu anii precedenți. Astfel, rezultatele studiului sociologic „Egalitatea genurilor în Republica Moldova (în viziunea liderilor)"[16], realizat în 2001, atestă următoarele:

- Marea majoritate a respondenților (75,1%, dintre care 58,0% bărbați şi 42,0% femei) a indicat asupra faptului că în Moldova bărbații pot deveni mult mai uşor lideri. În favoarea femeilor în calitate de lideri s-au exprimat numai 8,4% persoane, din ei 70,8% femei şi 29,2% bărbați.
- Drept obstacole în promovarea femeilor ca lideri au fost menționate:
  - implicarea redusă a bărbaților în chestiunile familiale şi, respectiv, libertate mai mare datorită timpului liber de care dispun – 19,5% (58,1% bărbați şi 41,9% femei);
  - faptul că bărbații sînt mai competenți/ mai buni profesioniști – 16,0% (61,6% bărbați şi 38,4% femei;
  - specificul național/ tradițiile – 55,0% bărbați şi 45,0% femei).
- Referindu-se la calitățile necesare pentru a deveni lideri, majoritatea respondenților au indicat: profesionalismul/ competența, inteligența, perse-

[16] Se presupune că grupul de respondenți-lideri are specificul său: instruire specială, cunoştințe în domeniul managementului, abilități de comunicare etc. Grupurile de respondenți implicate în ambele studii sînt diferite, respectiv pot fi diferențe în rezultate. Dar prezintă interes pozițiile generale, de principiu, tendințele referitor la promovarea egalității genurilor.

verența/ exigența, calități atribuite și bărbaților, și femeilor. Diferențele de gen în acest caz nu sînt semnificative.

- Abordînd problema participării femeilor la viața politică a țării, 65,8% din respondenții-lideri (dintre care 52,0% bărbați și 48,0% femei) au indicat că acestea nu sînt prea active în domeniu; 24,4% (64,4% bărbați și 35,6% femei) susțin că sînt suficient de active.
- Mai mult de jumătate din respondenți (52,3%) au recunoscut că femeile ar trebui să se ocupe mai insistent de politică. Această opinie este susținută evident mai activ de femei – 53,4% și 46,6% bărbați. În același timp, 40,1% respondenți au menționat că implicarea femeilor în politică este suficientă, viziunea dată fiind împărtășită în mare parte de bărbați – 64,3% și doar de 35,7% femei.
- Vorbind despre promovarea femeilor la funcții decizionale, se observă că șansele lor descresc cu cît postul este mai înalt, în special aceasta exprimă punctul de vedere al bărbaților.
- Un număr impresionant de respondenți (70,6%) recunosc că interesele femeilor nu sînt promovate suficient la nivel de stat, această realitate fiind acceptată practic în egală măsură și de femei, și de bărbați. Numai 14,5% participanți la cercetare, marea majoritate fiind bărbați, consideră că interesele femeilor sînt promovate destul de bine
- Femeile s-au arătat mai frecvent a fi îngrijorate de reprezentarea insuficientă a persoanelor de gen feminin în Parlament și Guvern (56,3%), considerînd că participarea lor ar putea contribui la producerea schimbărilor în societate (66,8%), că au aceleași drepturi pe care le au și bărbații (57,7%). În același timp, o mare parte a respondenților, în special femei, au constatat că drepturile femeilor nu sînt respectate (55,6%), că acestea nu-și cunosc drepturile (58,0%), că nu ocupă în societate locul pe care îl merită (57,4%).
- Drept obstacole în participarea activă a femeilor la viața politică au fost specificate următoarele: împovărarea acestora cu grijile casnice, barierele psihologice, aflarea în permanență în căutarea unui cîștig pentru a-și întreține familia, neîncrederea în sine etc.
- În cadrul studiului s-a constatat legătura directă dintre liderismul în viața publică și cea privată. 39,2% respondenți au menționat că în familia lor ambii parteneri sînt în egală măsură lideri: 57,8% bărbați și 42,2% femei. Aproape același număr (39,1%) de intervievați (66,3% bărbați și 33,7% femei) au indicat că în familia lor lideri sînt bărbații. Numai 18,0% au remarcat că lider este soția. Faptul a fost recunoscut de 76,7% femei și 23,3% bărbați.

Generalizări

Analiza comparativă a rezultatelor cercetărilor permite formularea următoarelor constatări:

- pe parcursul ultimilor cinci ani a avut loc un progres în perceperea de către respondenți a principiului egalității de gen;
- semnificația atribuită de obicei de către respondenți noțiunii de „egalitate în drepturi" între bărbați și femei este una generală, referindu-se la egalitatea femeilor și bărbaților în toate domeniile vieții sociale;
- genul persoanei care conduce în familie sau în viața publică nu contează, în cazul celei de a doua importante fiind calitățile profesionale;
- majoritatea tinerilor susțin opinia că participarea femeilor la viața politică ar influența favorabil lucrurile;
- mulți bărbați și femei au menționat drept prioritate în viață îmbinarea serviciului cu viața de familie;
- bazele comportamentelor de gen în viața publică își iau începutul în familie;
- există o relație directă între nivelul de studii și situația socioeconomică a respondenților și creșterea numărului de persoane care consideră că „genul nu contează, în cazul promovării la posturi de conducere, importante fiind calitățile profesionale."

În același timp se atestă:

- viabilitatea modelului patriarhal în societatea moldovenească, potrivit căruia principala responsabilitate a femeii este de a avea grijă de familie și de gospodărie;
- gradul de acceptare a femeilor la funcții de conducere scade, în special în opinia respondenților de gen masculin, o dată cu creșterea nivelului postului de conducere;
- situația bărbaților în societatea moldovenească este mai favorabilă decît cea a femeilor;
- diferențe de percepție a femeilor și bărbaților nu doar în funcție de responsabilitățile acestora, ci și în funcție de caracter, aptitudini și interese în viața cotidiană;
- deși, comparativ cu bărbații, femeile au o poziție socială inferioară, ele sînt optimiste și nu își pierd încrederea în forțele proprii;
- subestimarea rolului familiei în viața bărbaților și a serviciului în viața femeilor;

– diferențele de percepție a rolurilor de gen în viața publică se datorează faptului că băieții și fetele sînt educați diferit în familie și în instituțiile de învățămînt;
– menținerea stereotipurilor patriarhale cu privire la rolurile de gen în societate, atît printre bărbați, cît și printre femei, în special în rîndul populației adulte din localitățile rurale.

Concluzii

În urma activității desfășurate pe parcursul ultimilor ani de către diverse structuri de stat, organizații neguvernamentale și internaționale *promovarea și implementarea conceptului egalității de gen cunoaște realizări palpabile:*

- adoptarea unor documente de stat, care prevăd promovarea egalității genurilor;
- crearea unor structuri ale Mecanismului Național de promovare a egalității genurilor;
- unele partide politice au stipulat în statut cota de minimum 30% de reprezentare a genurilor în organele de conducere și pe listele electorale;
- în timpul ultimelor alegeri parlamentare a crescut simțitor numărul femeilor plasate pe locuri eligibile în listele electorale;
- femeile, deși întîmpină dificultăți, se manifestă totuși în viața politică (Clubului femeilor parlamentare ș.a.);
- a crescut numărul de reprezentare a femeilor în Parlament pînă la 21,7% (de la 15,8% în organul legislativ precedent);
- consolidarea mișcării organizațiilor neguvernamentale cu preocupări în domeniul femeilor; formarea rețelelor și alianțelor (Forul Organizațiilor Neguvernamentale de Femei, Alianța PasProGen etc.);
- inițierea dialogului stat-ONG-uri de femei;
- schimbarea treptată a accentului de pe problemele femeilor pe problemele genurilor;
- inițierea cursurilor de instruire în domeniul egalității de gen;
- interesul crescînd al tinerilor pentru problematica de gen.

Obstacole

– deși la nivel formal există egalitate între genuri, procesele sociale evoluează astfel încît femeile mai rămîn a fi dependente economic și ca statut de bărbați;
– existența stereotipurilor patriarhale puternice în societate;
– comiterea discriminărilor de gen în diverse domenii, multe dintre ele fiind întreprinse neintenționat, din ignoranță;

– lipsa consecvenței din partea statului pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei; lipsa unei strategii de abordare integrată a egalității genurilor;
– insuficiența resurselor umane și financiare în domeniu;
– reprezentarea insuficientă a femeilor în viața politică și în administrația publică centrală și locală;
– organizațiile de femei nu sînt încă în stare să aibă influență politică, ele stabilind un dialog mai coerent cu comunitatea globală decît cu cea locală;
– femeile au povară dublă: serviciul și lucrul casnic;
– vulgarizarea imaginii femeii în mass-media;
– lipsa unei politici complexe, durabile a donatorilor de susținere a programelor de promovare și integrare a egalității genurilor.

Recomandări

- ajustarea legislației naționale la Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați;
- consolidarea Mecanismului Național de promovare a egalității genurilor, fapt ce ar facilita procesul de adoptare, implementare, monitorizare și evaluare a strategiilor și programelor respective;
- aplicarea acțiunilor afirmative sau a cotelor care ar oferi genului insuficient reprezentat în politică (în situația dată – femeilor) șanse de a participa la procesele politice;
- crearea unui mediu de gen prietenos față de femei la nivel decizional. Astfel de măsuri ar putea include și extinderea posibilităților de combinare a responsabilităților de familie cu cele de serviciu;
- crearea unui centru de resurse în domeniul politicilor de gen;
- elaborarea unei strategii de antrenare a femeilor în politică prin cooptarea acestora în activități practice de dezvoltare a cunoștințelor și capacităților de negociere, conducere, analiză a bugetului, studiere a sistemului electoral etc.;
- instruirea bărbaților-politicieni în domeniul problemelor echității sociale, al integrării dimensiunii de gen în politică;
- promovarea modelelor de succes ale femeilor în politică și în alte domenii ale vieții;
- propunerea unui program optim de educare în domeniul egalității de gen a diverselor categorii ale populației.

DORU PETRUȚI,
cercetător, Institutul de Marketing şi Sondaje IMAS – INC.

VALORI PATRIARHALE, FRICĂ ŞI VIOLENȚĂ

Recunoscută de către autorități deseori doar la nivel declarativ ca fiind o problemă a societății în care trăim, se poate afirma cu toată certitudinea că violența, în special violența domestică, există în proporții destul de mari şi avem deja argumente prin care să demonstrăm că posedăm instrumentele prin care am putea desfăşura acțiuni de combatere a acestui flagel.

A venit timpul să renunțăm la a gîndi în termeni de superioritate a vreunui gen sau altul sau de a încerca neapărat să egalizăm rolurile. În acest context, primul pas trebuie să fie acela de cunoaştere a valorilor care ghidează persoanele în adoptarea unui anumit comportament. Rezultatele diverselor cercetări arată că trăim într-un mediu care favorizează violența domestică: cu un nucleu valoric orientat mai ales spre modelul patriarhal cu roluri în gospodărie şi societate puternic interiorizate, cu un climat familial brodat cu certuri, injurii, amenințări, bătăi între parteneri, cu o presiune suplimentară morală, psihologică...

Peste toate acestea planează *frica*. Nesiguranța, frica de a rămîne în stradă, de a se face cunoscută situația la serviciu sau la şcoală, ba chiar de a sta şi singur acasă.

Sîntem nevoiți, de fapt, să ducem în primul rînd o luptă în plan valoric, în planul educației şi conştientizării populației asupra existenței acestui fenomen, iar apoi va trebui să depunem eforturi ca să reducem considerabil toleranța populației pentru astfel de manifestări.

Preocupări, probleme semnificative

Din ultimul Raport Mondial asupra Violenței şi Sănătății rezultă că, anual, peste un milion şi jumătate de persoane îşi pierd viața în urma unor acte de violență (procentual înseamnă că 28,8 persoane la 100 000 de locuitori) şi multe alte victime suferă din cauza comportamentelor de acest gen.

Violența casnică a crescut alarmant în contextul unei societăți generatoare de nemulțumiri şi frustrări ce oferă premisele unui comportament agresiv în familie. Cercetările de pînă acum au scos în evidență factorii socioeconomici care conduc la violență, printre aceştia fiind: sărăcia (şomajul), alcoolismul, educația (agresorilor), mentalitatea, expunerea la violență psihologică încă din copilărie[1].

[1] Date din studiul „Femei aflate în situații de risc în Republica Moldova" realizat de IMAS-INC Chişinău la comanda Winrock International: „Noi perspective pentru femei". Eşantion reprezentativ național

Experţii care cercetează problema dată sînt de acord că violenţa este un fenomen larg răspîndit, mult mai răspîndit decît o arată statisticile oficiale sau sondajele, pentru simplul motiv că unele fapte nu sînt raportate poliţiei sau spitalelor, iar în cazul sondajelor, oricîte măsuri metodologice ar lua cei care înregistrează datele, există raţiuni care fac ca un anumit procent de subevaluare să se impună inevitabil. Ceea ce pot face companiile care se ocupă de sondaje cu o tematică atît de sensibilă este să asigure subiecţilor cercetării cît mai multe condiţii care să-i determine să facă autodezvăluiri ale faptelor degradante suportate. Prin definiţie, violenţa domestică este un fenomen „ascuns" şi, de aceea, este dificil de estimat (fiind uneori subestimat de respondente), avînd în vedere caracterul său privat.

„Se resimte deseori că violenţa domestică împotriva femeilor este o temă prea sensibilă pentru a fi explorată utilizînd sondajul de opinie şi, de asemenea, blamarea de sine sau frica de viitoare violenţe ar putea duce la o posibilă evitare a subiectului în rîndul femeilor. Cu toate acestea, în Asia, Orientul Mijlociu, Europa şi America de Nord astfel de studii s-au desfăşurat cu succes (Heise, 1994; WHO, 1997; Heise et al., 1999); în urma cercetărilor s-au dezvoltat un şir de instrumente pentru a măsura gradul, natura, severitatea şi frecvenţa diferitelor forme de violenţă. Rezultatele au demonstrat că astfel de cercetări pot fi desfăşurate fără probleme de etică sau de siguranţă a persoanelor implicate. De asemenea, atunci cînd intervievatorii s-au implicat imparţial, multe femei au discutat liber despre experienţele lor. Astfel, studiile respective nu au constituit bariere în comunicare, participarea la ele a fost considerată mai degrabă ca fiind una benefică. (Center for Health and Gender Equity, 1996)" (*Putting Women First: Ethical and Safety Recommendations for Research on Domestic Violence Against Women*, 2001, page 9)[2].

De menţionat că nu există însă o metodologie universal acceptată pentru a măsura violenţa domestică. Fiecare studiu şi-a dezvoltat propria metodologie, propriile instrumente pentru eşantionul studiat. Cu toate acestea, indiferent de opţiunile metodologice alese, aspectul care trebuie luat în consideraţie în toate cazurile este cel al eticii, precum şi aspectele legate de siguranţa atît a persoanei intervievate, cît şi a celei care ia interviul.

Pe marginea acestor aspecte de natură metodologică am deschis o paranteză, pentru a încerca să fac unele precizări. „Barometrul de gen 2006", realizat în

din care s-a exclus municipiul Chişinău. Volum eşantion: 1030 persoane cu vîrsta între 16-35 de ani, marjă de eroare: ±3.0%, perioada de colectare a datelor: 22 mai - 13 iunie 2005. La acest studiu vom mai face referiri pe parcursul cercetării, folosind sintagma „Studiul Winrock International – iunie 2005".

2 http://www.who.int/docstore/frh-whd/PDFfiles/Ethical%20Guidelines2.pdf

Republica Moldova, nu a avut parte de condiţii speciale în ceea ce priveşte colectarea datelor referitoare la violenţa domestică, acest lucru fiind parţial explicat prin faptul că tematica sondajului a fost una vastă, subtema violenţei în familie ocupînd doar o parte a studiului. Cercetări dedicate exclusiv violenţei[3] s-au desfăşurat ţinînd cont de unele cerinţe metodologice care au un efect major asupra calităţii datelor colectate:

- intervievarea persoanelor de sex feminin s-a făcut doar de operatori de sex feminin;
- intervievarea a fost realizată prin metoda faţă în faţă (tête-à-tête), într-o cameră din care respondentul(ta) să nu poată fi auzit(ă) de vreun membru al familiei;
- asigurări suplimentare în ceea ce priveşte anonimatul persoanelor care participă la sondaj.

Datele „Barometrului de gen 2006 – Republica Moldova" cu privire la violenţă nu trebuie tratate cu suspiciune, trebuie doar ţinut cont de aspectele metodologice de mai sus care, nefiind utilizate în cadrul acestui studiu, au condus (probabil) la o subevaluare a fenomenului, care, din păcate, nu poate fi cuantificată.

Valori şi norme familiale în Republica Moldova

Vom alege ca punct de plecare în demersul nostru evidenţierea mentalităţilor dominante referitoare la problematica de gen şi la violenţa în familie, subliniind acele norme şi valori care fac parte din mediul de socializare.

1. Roluri de gen în familie şi societate

Pentru a putea construi o tipologie, de la asumarea rigidă a rolurilor, tradiţional definite, la atitudine democratică în termeni de gen, vom utiliza o serie de diverşi indicatori.

Categoriile de mai sus au fost construite combinînd răspunsurile la următoarele întrebări (*vezi* Tabelul 1 şi Tabelul 2).

Prima categorie este a „Democraţilor" care nu sînt de acord cu aranjamentul familial de tip tradiţional şi consideră că rolul de lider în familie sau în viaţa publică nu este unul destinat exclusiv bărbaţilor sau femeilor. „Semidemocraţii" sînt cei care resping stereotipul „locul femeii este la cratiţă", dar totodată ei oscilează în atribuirea rolurilor în familie sau în societate (Semidemocraţi – categoria A); tot din acest grup fac parte persoanele pentru care nu „contează sexul" atunci cînd vine vorba despre rolurile din familie şi din societate, dar sînt mai

[3] A se vedea în acest sens metodologiile utilizate în cadrul: „Studiul Winrock International – iunie 2005".

Graficul 1. Populația de 18 ani şi peste a Republicii Moldova în funcție de atitudinea față de rolurile de gen

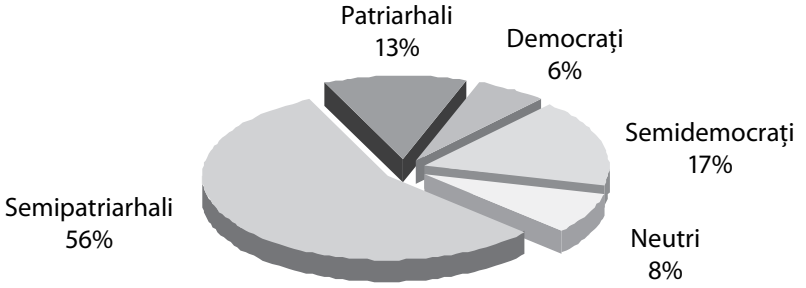

Tabelul 1

Întrebare:	**Răspunsuri:**	**Democrați**	**Semidemocrați**		**Neutri**	**Semipatriarhali**		**Patriarhali**
			A	**B**		**A**	**B**	
A1.4. Sînteți de acord cu afirmația: „Responsabilitatea bărbatului este de a aduce bani în casă, iar a femeii de a avea grijă de familie şi de gospodărie"?	Totalmente de acord					x		x
	De acord					x		x
	Nici acord, nici dezacord			x	x		x	
	Nu sînt de acord	x	x					
	Nu sînt deloc de acord	x	x					
	NŞ/NR			x	x		x	
C4. Sînteți de părere că în familii ca a dvs. este de preferat să conducă bărbații, femeile sau genul nu contează?	Să conducă bărbații		x		x	x	x	x
	Să conducă femeile		x		x	x		
	Genul nu contează	x	x	x	x	x		
	NŞ/NR		x		x	x		
C5. Dar în viața publică... este de preferat să conducă bărbații, femeile sau genul nu contează?	Să conducă bărbații		x		x	x	x	x
	Să conducă femeile		x		x	x		
	Genul nu contează	x	x	x	x	x		
	NŞ/NR		x		x	x		

Notă:

– *categoria „Semidemocrați A" nu a înregistrat concomitent răspunsurile „Genul nu contează" la C4 şi C5, deoarece această situație se referă la „Democrați";*

– *categoria „Semipatriarhali A" nu a înregistrat concomitent răspunsurile „Să conducă bărbații" la C4 şi C5, deoarece această situație se referă la „Patriarhali".*

Tabelul 2

Întrebare:	Răspunsuri:	Democraţi	Semi-democraţi	Neutri	Semi-patriarhali	Patriarhali
A1.4. Sînteţi de acord cu afirmaţia: „Responsabilitatea bărbatului este de a aduce bani în casă, iar a femeii de a avea grijă de familie şi de gospodărie“?	Totalmente de acord				17,1%	6,4%
	De acord				35,0%	6,1%
	Nici acord, nici dezacord		11,3%	7,5%	4,2%	
	Nu sînt de acord	6,0%	4,7%			
	Nu sînt deloc de acord	0,3%	0,4%			
	NŞ/NR		0,3%	0,7%		
C4. Sînteţi de părere că în familii ca a dvs. este de preferat să conducă bărbaţii, femeile sau genul nu contează?	Să conducă bărbaţii		2,4%	2,1%	11,1%	12,6%
	Să conducă femeile		0,7%	1,0%	3,9%	
	Genul nu contează	6,3%	13,0%	3,1%	36,8%	
	NŞ/NR		0,6%	2,0%	4,5%	
C5. Dar în viaţa publică... este de preferat să conducă bărbaţii, femeile sau genul nu contează?	Să conducă bărbaţii		2,4%	3,5%	13,1%	12,6%
	Să conducă femeile		0,5%	0,9%	2,6%	
	Genul nu contează	6,3%	13,7%	2,9%	38,0%	
	NŞ/NR		0,1%	1,0%	2,5%	
TOTAL		**6,3%**	**16,7%**	**8,2%**	**56,3%**	**12,6%**

degrabă neutri faţă de stereotipul: „Locul femeii este la cratiţă“ (Semidemocraţi – categoria B).

Prin opoziţie identificăm modelul „Patriarhali“, constituit din persoane cu convingeri tradiţionale ferme care consideră că viaţa publică şi de familie este preferabil să fie condusă de bărbaţi, iar la nivelul mentalităţii, acceptă în mare măsură stereotipul: „Bărbatul aduce bani în casă, iar femeia face de mîncare“. „Semipatriarhalii“ sînt o categorie „de trecere“ fie spre neutralitate, fie spre modelul patriarhal clasic – ei admit că „locul femeii este la cratiţă“, dar balansează între tradiţionalism şi modernism atunci cînd se referă la rolurile jucate în familie şi în societate. Acestora li se adaugă persoanele care sînt de acord ca bărbatul „să conducă“, atît în familie, cît şi în viaţa publică, dar sînt indiferenţi în privinţa stereotipului.

Grupul celor „Neutri" este constituit din persoane care fie nu răspund la întrebări, fie sînt neutre în acceptarea sau respingerea stereotipului şi oscilează între modelele tradiţionalist şi modernist cu privire la atribuirea rolurilor în viaţa de familie şi în sfera publică. În acord cu opinia neconturată, profilul acestei categorii nu are, de asemenea, trăsături specifice.

Nu se pot evidenţia foarte multe diferenţe în ceea ce priveşte profilul persoanelor ce adoptă un model sau altul, semnificativ pentru fiecare categorie în parte fiind:

Democraţi

- tineri (18-29 ani)
- studii superioare
- statut socioeconomic ridicat

Semipatriarhali

- femei
- rezidenţi mediul urban

Patriarhali

- bărbaţi
- rezidenţi mediul rural
- ucraineni
- studii medii incomplete

Însă în acest caz trebuie menţionată o concluzie: existenţa dominantei patriarhalităţii în rîndul a două treimi din populaţie.

Tipologia utilizată mai sus poate crea unele dificultăţi de înţelegere, fiind considerată prea teoretică. Pentru a avea o imagine cît mai clară despre ceea ce se întîmplă în familiile din Republica Moldova, vom analiza cîteva rezultate ce vizează rolurile din viaţa de zi cu zi îndeplinite de femei şi bărbaţi (*vezi* Tabelul 3).

Tabelul 3. Sînteţi de acord cu afirmaţia: „Responsabilitatea bărbatului este de a aduce bani în casă, iar a femeii de a avea grijă de familie şi de gospodărie"?

Roluri de gen *% pe rînd*	**De acord + Acord total**	**Nici acord, nici dezacord**	**Nu sînt deloc de acord**	**NŞ/NR**
Democraţi	41%	29%	29%	1%
Semidemocraţi	36%	37%	25%	1%
Neutri	39%	36%	15%	10%
Semipatriarhali	62%	21%	17%	0%
Patriarhali	73%	15%	12%	0%
TOTAL	**56%**	**25%**	**18%**	**1%**

Putem observa ponderi destul de ridicate şi în dreptul celor catalogaţi drept democraţi sau semidemocraţi, fapt ce contrazice discursul lor la nivel valoric. Cu alte cuvinte, avem următoarea situaţie: deşi la nivel de discurs au început să fie vehiculate valorile gen democratice, mai durează pînă ce ele se transformă în comportament propriu-zis.

Tabelul 4

Sînteți de acord cu afirmația...? *% pe rînd*	**De acord + Acord total**	**Nici acord, nici dezacord**	**Nu sînt deloc de acord**	**NȘ/NR**
...un copil de vîrstă preşcolară are de suferit dacă mama lui lucrează	63%	19%	15%	3%
...viața de familie are de suferit dacă femeia lucrează ziua de muncă deplină	62%	21%	15%	2%
...un loc de lucru e bine, însă ceea ce îşi doresc femeile, cu adevărat, este o casă şi copii	63%	24%	10%	3%

La nivelul societății, percepțiile referitoare la piața muncii, la profesiile ce li s-ar potrivi mai mult femeilor indică faptul că lor le sînt „rezervate", în general, slujbe prost retribuite din domeniile textil, învățămînt, sănătate, asistență socială. Aşadar, percepția ce rezultă din acest raționament este că persoanele de sex feminin cîştigă mai prost. Circa o jumătate din respondenți consideră că traiectoria profesională a bărbaților este înlesnită de promovări în funcție care se acordă persoanelor de sex masculin cu mai mare uşurință, pe seama femeii fiind lăsată îngrijirea şi educarea copiilor, iar această sarcină e de dorit să nu fie „împiedicată" de un loc de muncă.

Tabelul 5

De obicei, cine face următoarele activități în gospodăria dvs....? *% pe rînd*	**Mai des femeile**	**Mai des bărbații**	**Femeile şi bărbații în egală măsură**	**Plătim pe cineva**	**Nu e cazul**	**NȘ/NR**
Pregăteşte mîncarea	81%	7%	11%	0%	–	1%
Face curat în casă	79%	6%	13%	0%	–	1%
Spală/ calcă hainele	86%	5%	7%	1%	–	1%
Spală vasele	81%	6%	12%	0%	–	1%
Are grijă zilnic de copil/ copii	38%	2%	22%	0%	37%	1%
Supraveghează lecțiile şi timpul liber al copiilor	35%	4%	21%	0%	37%	3%
Merge cu copiii la doctor	37%	3%	20%	0%	37%	2%

Dacă atunci cînd ne referim la activităţi concrete, curente se observă că fiecare persoană în parte are tendinţa de a acorda genului din care face parte o mai mare implicare, deja cînd vorbim de norme mai generale, precum rolul „bărbatului de a aduce bani în casă“ şi a „femeii de a creşte copii“ practic bărbaţii şi femeile gîndesc la fel. Facem sublinierea respectivă pentru a accentua că aceste tendinţe (bărbatul să aducă bani în casă, femeia să aibă grijă de gospodărie, să nu lucreze – să stea acasă cu copiii) nu sînt „opera gîndirii masculine“, cum se obişnuieşte a crede, conform unor formulări stereotipe; realitatea existentă subliniază încă o dată profunzimea fenomenului, generalitatea lui.

Analiza rezultatelor studiului permite să conchidem: în rîndul populaţiei din Republica Moldova rolurile în gospodărie şi în societate sînt puternic interiorizate şi se pare că, cel puţin din acest punct de vedere, tranziţia spre valorile egalităţii de gen, spre modelul democratic de familie se va produce foarte greu şi lent.

2. Clişee referitoare la violenţa în familie

Demersului nostru i-ar fi fost util măsurarea în cadrul „Barometrului de gen“ a unor clişee referitoare la violenţa în familie. Vom examina clişeele acceptate sau respinse folosind rezultatele studiului „Winrock International – iunie 2005“ (eşantion ce a cuprins numai persoane de sex feminin, 16-35 de ani).

Tabelul 6

Clişeele avute în vedere au fost următoarele:	**Este adevărat**	**Nu este adevărat**	**NŞ/NR**
1. bătaia este ruptă din rai	**7%**	90%	3%
2. un bărbat care nu-şi bate femeia nu o iubeşte cu adevărat	**3%**	95%	2%
3. femeia trebuie bătută din cînd în cînd, că dacă tu nu ştii, ştie ea de ce	**2%**	97%	1%
4. femeia este proprietatea bărbatului	**20%**	78%	2%
5. o femeie bătută poate în orice moment să se despartă de agresor	**72%**	24%	4%
6. violenţa domestică este întîlnită doar în familiile sărace	**17%**	79%	4%

Deşi la studiu au participat doar femei tinere, răspunsurile lor scot în evidenţă valori care întreţin, de fapt, fenomenul violenţei. Clişeele de mai sus sînt acceptate într-o măsură mai mare de femeile care au suferit acte de violenţă, au un nivel scăzut al studiilor, locuiesc mai ales în mediul rural. Ce ne spun aceste

răspunsuri? Ele sînt consecinţe directe ale mediului în care trăiesc respondentele, ale modului de socializare; subliniază o „normalitate“ cu care victimele violenţei sînt obişnuite. Acest cîmp valoric distorsionat, indiferent în ce proporţii îl întîlnim în rîndul populaţiei, nu face altceva decît să definească, să instituie comportamentul violent ca fiind „normal“ atîta timp cît la violenţă nu există opoziţie. Mai mult chiar, după cum reiese din studiul Winrock, unele persoane de sex feminin chiar o aprobă la nivel valoric.

3. Climat valoric în familii

Datele de mai sus pot fi excelent completate şi întregite de cîteva aspecte ce ţin de familie, de valorile după care ea se ghidează.

Circa o treime din respondenţi acceptă într-o anumită măsură ca un bărbat să aibă relaţii extraconjugale – desigur, acest punct de vedere este împărtăşit mai mult de bărbaţi decît de femei. Toleranţa faţă de acelaşi tip de comportament din partea femeilor căsătorite este ceva mai scăzută – 28% acceptînd ca femeile să aibă relaţii extraconjugale. Circa 46% dintre respondentele de sex feminin văd cu precădere căsnicia ca ceva ce le limitează libertăţile şi preferinţele individuale, dar şi ponderea înregistrată în rîndul bărbaţilor în această privinţă este destul de ridicată (40%). Chiar fiind o relaţie stabilă, viaţa de familie aduce cu ea şi neînţelegeri legate de lipsa banilor (pentru 40% din respondenţi), subordonare fizică sau psihologică (40%).

Violenţa domestică

Sîntem nevoiţi să începem acest capitol cu o critică adusă modului în care a fost operaţionalizat conceptul de „violenţă“. Rezultatele „Barometrului de gen“ indică următoarele:

Tabelul 7

Cu care forme de violenţă vă confruntaţi dvs. personal?	%
Violenţa fizică	11,2%
Violenţa verbală	50,0%
Violenţa sexuală	1,5%
Violenţa psihologică (ameninţări etc.)	21,8%
Violenţa săvîrşită de soţ	4,6%
Violenţa în baza apartenenţei naţionale	4,0%
Altele	0,9%
Nici una	35,2%

Observațiile ce pot fi aduse sînt următoarele:

– era mult mai indicată o măsurare *indirectă*, de exemplu, măsurarea violenței psihologice prin următorii itemi: insulte verbale, intimidări, batjocură, umilințe etc.
– insuficienta aprofundare a domeniului violenței a făcut ca grila de răspunsuri să cuprindă răspunsuri care se suprapun: spre exemplu, violența psihologică o include pe cea verbală[4].
– grila de răspunsuri nu a inclus toate tipurile de violență. Astfel, este exclusă violența socială (ce constă în o formă pasivă a abuzului psihologic, victima fiind controlată, izolată de prieteni. Activitatea ei este urmărită, relațiile sociale îi sînt întrerupte sau limitate, accesul la informații este redus). Lipseşte şi violența economică, violență care presupune restricții în privința accesului la bani sau la alte resurse economice. Am putea intui că aceste tipuri au fost cuprinse în conceptul general de violență psihologică, dar puțin probabil ca respondenții să se fi gîndit la aspectele date fără a primi informații suplimentare. Tocmai de aceea era utilă o măsurare indirectă a conceptului de violență psihologică, prin intermediul mai multor itemi.

Dacă acceptăm totuşi acest mod de măsurare, putem afirma că incidența în rîndul populației din Republica Moldova este de 65%. Cu alte cuvinte, *65% din respondenții eșantionului se confruntă cu un tip sau altul de violență.*

Vom folosi în continuare următoarea grupare a răspunsurilor:

Tabelul 8

Cu care forme de violență vă confruntați dvs. personal?	%
Violența fizică	11,2%
Violența psihologică (inclusiv verbală, amenințări etc.)	60,0%
Violența sexuală	1,5%
Alte tipuri de violență	9,3%
Nici una	35,2%

[4] Una din definițiile recomandate pentru astfel de studii este cea folosită de Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei care afirmă că violența domestică este „orice acțiune sau nonacțiune comisă în cadrul familiei de unul dintre membrii acesteia, care amenință viața, integritatea fizică sau psihologică sau libertatea altui membru al acelei familii şi îi afectează serios dezvoltarea personalității sale". *(Recomandarea Nr.1 R (85)4 cu privire la violența domestică*). Folosind această definiție, puteau fi cu uşurință operaționalizate 5 tipuri de violență: violența psihologică, violența fizică, violența socială, violența economică şi violența sexuală.

% pe rînd		Violență fizică	Violență psihologică	Violență sexuală	Alte tipuri	Non-victimă
Sex	Masculin	12%	61%	2%	8%	34%
	Feminin	11%	59%	1%	10%	36%
Vîrstă	18-29 ani	16%	69%	2%	10%	29%
	30-44 ani	11%	65%	2%	10%	30%
	45-59 ani	12%	62%	2%	10%	32%
	60 ani +	5%	44%	0%	6%	52%
Naționalitate	Moldovean/ român	12%	61%	1%	9%	34%
	Rus	3%	47%	0%	6%	50%
	Ucrainean	11%	62%	2%	9%	32%
	Altă naționalitate	11%	59%	3%	12%	39%
Educație	Medii incomplete	14%	54%	1%	10%	40%
	Medii complete	11%	65%	2%	10%	30%
	Medii de specialitate	13%	63%	1%	10%	32%
	Superioare	7%	56%	2%	8%	41%
Statut socioeconomic	Scăzut	14%	63%	1%	10%	30%
	Mediu	9%	58%	2%	8%	38%
	Înalt	12%	58%	2%	11%	38%
Ocupație	Lucrează	12%	65%	1%	9%	31%
	Nu lucrează	11%	57%	2%	9%	39%
Stare civilă	Nu a fost căs. niciodată	14%	71%	3%	12%	27%
	Căsătorit/ concubinaj	11%	60%	2%	9%	35%
	Divorțat	17%	75%	0%	7%	17%
	Văduv	9%	44%	0%	7%	53%
Are copii?	Fără copii	11%	58%	1%	10%	37%
	1-2 copii	12%	62%	2%	9%	33%
	Mai mult de 2 copii	8%	59%	1%	10%	37%

Are preşcolari?	Preşcolari	19%	64%	2%	14%	29%
	Nici unul	9%	59%	1%	8%	37%
Are şcolari sau copii mai mari?	Şcolari sau mai mari	9%	60%	2%	8%	36%
	Nici unul	14%	60%	1%	11%	35%
Rol de gen	Democraţi	7%	60%	2%	8%	34%
	Semidemocraţi	7%	62%	3%	9%	35%
	Neutri	14%	62%	0%	14%	30%
	Semipatriarhali	11%	60%	2%	9%	36%
	Patriarhali	16%	56%	0%	6%	38%
Mediul de reşedinţă	Urban	9%	58%	2%	9%	40%
	Rural	13%	62%	2%	10%	32%
Total		**11%**	**60%**	**2%**	**9%**	**35%**

Rata globală de violenţă este semnificativ mai mare în rîndul persoanelor tinere (18-29 ani pentru violenţa fizică, 18-44 ani pentru violenţa psihologică), a celor care au un statut socioeconomic scăzut (în familiile afectate de sărăcie cota violenţei fizice este mai ridicată), a familiilor cu copii preşcolari, îndeosebi rezidenţi în mediul rural (prevalează abuzul fizic). La aceşti factori care provoacă violenţa se mai poate adăuga şi locul de muncă ce conduce în 65% din cazuri la constrîngere psihologică. Violenţa, sub o formă sau alta, afectează în accesaşi măsură pe bărbaţi şi pe femei, indiferent de naţionalitatea sau studiile persoanelor.

Analizele statistice efectuate au scos în evidenţă faptul că pe toate tipurile de violenţă considerate, ponderile cazurilor raportate nu diferă semnificativ în cele cinci grupuri constituite conform rolurilor de gen (de la democraţi la patriarhali). Cu alte cuvinte, formele de violenţă se distribuie în rîndul acestor grupuri la fel ca şi în mediul întregii populaţii. Putem afirma, în concluzie, că este necesar de mult timp şi urmează de depus eforturi considerabile pînă ce valorile gen democratice, vehiculate la nivel de discurs, se vor manifesta în plan comportamental.

Cea mai mare parte a victimelor agresivităţii au experimentat un singur tip de violenţă, cea psihologică; aceasta acompaniază şi celelalte tipuri de violenţă, incidenţa pentru mai multe forme de abuz fiind mai ridicată în rîndul persoanelor tinere.

Graficul 2. Cîte tipuri de violenţă au experimentat?

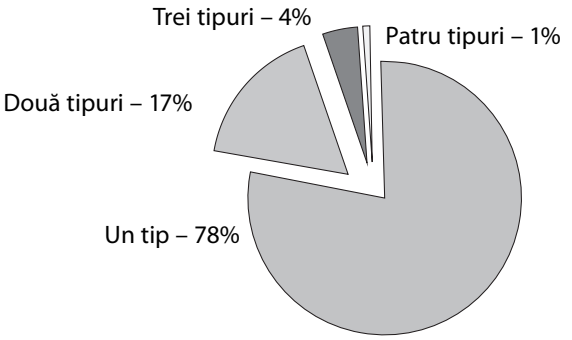

Un prim factor semnificativ al violenței se poate desprinde din climatul familial; circa două treimi din persoanele căsătorite sau care au un partener recunosc că în cuplul lor apar probleme. Dacă analizăm datele din tabelul de mai jos, putem observa că frecvența sporită a acestor probleme din cuplu este corelată și cu rate mai ridicate de violență raportată.

Tabelul 9

% pe rînd	**Foarte rar**	**Rar**	**Des**	**Foarte des**
Victime violență fizică	17%	47%	30%	6%
Victime violență psihologică	27%	57%	13%	3%
Total eşantion	32%	56%	10%	2%

Neînțelegerile în cuplu se datorează, în primul rînd, neajunsurilor materiale, lipsei banilor; un alt motiv îl reprezintă activitățile casnice de zi cu zi, urmate de comportamentul copiilor, de alcoolism etc.

Tabelul 10

% pe rînd	Printre prietenii, rudele sau colegii dvs. cunoaşteţi cazuri de *femei* care îşi bat partenerii/ soţii?			Printre prietenii, rudele sau colegii dvs. cunoaşteţi cazuri de *bărbaţi* care îşi bat partenerele/ soţiile?		
	Da	Nu	NR	Da	Nu	NR
Victime violență fizică	27%	66%	7%	66%	27%	8%
Victime violență psihologică	21%	74%	5%	53%	42%	5%
Total eşantion	**18%**	**77%**	**5%**	**50%**	**45%**	**5%**

Tabelul 11

Insulte, înjurături[5]

% pe rînd	Niciodată	Rareori	Din cînd în cînd	Des	Foarte des
Victime violenţă fizică	24%	27%	24%	17%	7%
Victime violenţă psihologică	36%	32%	21%	8%	2%
Total eşantion	43%	31%	19%	7%	2%

Ameninţări

% pe rînd	Niciodată	Rareori	Din cînd în cînd	Des	Foarte des
Victime violenţă fizică	52%	22%	9%	10%	7%
Victime violenţă psihologică	67%	16%	11%	4%	1%
Total eşantion	73%	14%	9%	3%	1%

Bătăi între soţi

% pe rînd	Niciodată	Rareori	Din cînd în cînd	Des	Foarte des
Victime violenţă fizică	56%	19%	13%	5%	6%
Victime violenţă psihologică	75%	12%	9%	2%	2%
Total eşantion	80%	11%	7%	2%	1%

Certuri

% pe rînd	Niciodată	Rareori	Din cînd în cînd	Des	Foarte des
Victime violenţă fizică	12%	33%	27%	20%	7%
Victime violenţă psihologică	20%	39%	27%	11%	2%
Total eşantion	26%	40%	24%	9%	1%

Petreceri cu multă băutură

% pe rînd	Niciodată	Rareori	Din cînd în cînd	Des	Foarte des
Victime violenţă fizică	28%	39%	22%	8%	3%
Victime violenţă psihologică	46%	33%	15%	4%	1%
Total eşantion	53%	30%	13%	3%	1%

[5] În gospodăria dvs., în ultimii doi ani, cît de des au avut loc...?

Toate aspectele menţionate mai sus corelează semnificativ din punct de vedere statistic şi permit să conchidem: cazurile de violenţă sînt semnalate într-o pondere mai mare în familiile unde atmosfera este afectată de certuri, alcoolism, insulte, ameninţări etc. Dincolo de faptul că aceste fenomene legate de climatul familial sînt prezente în 10% pînă la 34% din gospodării (din cînd în cînd, des sau foarte des), avem practic asigurate condiţiile de reproducere a fenomenului; după cum am văzut mai sus, populaţia tînără este cea mai afectată de formele de violenţă.

Nesiguranţa, frica sînt cuvinte asociate, în primul rînd, cu posibilitatea de a fi agresat. Paradoxal, dar un număr destul de mare de respondenţi au indicat că nici măcar propria locuinţă nu prezintă suficientă siguranţă (41% se tem uneori sau deseori că vor fi agresaţi atunci cînd sînt singuri acasă); cel mai apărat din acest punct de vedere este considerat locul de muncă sau şcoala (doar 14% au frică uneori sau deseori că pot fi abuzaţi în aceste locuri). Transportul public este indicat, de asemenea, de 39% dintre persoanele intervievate ca fiind un posibil context pentru a fi agresat, dar lăsarea întunericului şi eventualele deplasări în afara casei inspiră frică celor mai mulţi dintre respondenţi (66%).

Hărţuirea sexuală

Hărţuirea sexuală este definită ca fiind un comportament nedorit, de natură sexuală sau orice alt tip de comportament bazat pe sex, care afectează demnitatea femeilor sau a bărbaţilor la locul de muncă. Acesta poate fi de natură fizică, verbală sau nonverbală (Recomandarea Comisiei Europene nr. 92/131, din 27 noiembrie 1991, cu referire la protecţia demnităţii femeilor şi bărbaţilor la locul de muncă). Hărţuirea sexuală a fost estimată în cadrul acestui sondaj prin două metode, una directă şi alta indirectă. Metoda indirectă de estimare se bazează pe răspunsul la întrebarea: „În ultimii doi ani s-a întîmplat ca unei rude sau unei cunoştinţe apropiate să i se ceară să întreţină relaţii sexuale pentru obţinerea unor avantaje profesionale sau/ şi materiale sau pentru a nu-şi pierde locul de muncă?“

- 6,0% din respondenţi au indicat că au pe cineva apropiat care, în ultimii doi ani, a fost victimă a hărţuirii sexuale. Asemenea cazuri au fost menţionate în egală măsură de către bărbaţi şi femei, în egală măsură în mediul rural şi urban, dar în special de persoane tinere (18-29 de ani), cu studii superioare şi care sînt angajate în cîmpul muncii.
- în 80% dintre cazuri victimele au fost femei;
- în 80% dintre cazuri victimele au avut între 17-30 de ani;

- şeful sau un coleg de serviciu, cineva din prieteni sînt tipurile de persoane care joacă rolul agresorilor în cazurile menţionate mai sus.

Cu alte cuvinte, prin intermediul metodei indirecte, am identificat un fenomen al hărţuirii sexuale localizat la nivelul populaţiei feminine tinere (sub 30 de ani), situaţiile de acest tip fiind provocate de colegi de serviciu, în special şeful direct/ nemijlocit.

În cadrul „Barometrului de gen 2006 – Republica Moldova" s-a utilizat şi o metodă directă de măsurare/ estimare a hărţuirii sexuale, sensul căreia consta în a identifica din zece forme ale acesteia cel puţin una pe care respondentul a suportat-o măcar o dată pînă în prezent. La întrebare au răspuns atît femeile, cît şi bărbaţii, studiul luînd în calcul şi o posibilă hărţuire a ultimilor. Răspunsurile la această întrebare sînt prezentate mai jos:

Tabelul 12

Vi s-a întîmplat ca un bărbat/ o femeie...? *% pentru răspunsul „Da"*	**Eşantion masculin**	**Eşantion feminin**	**Persoane sub 30 de ani**	**Total eşantion**
1. ...să se uite la dvs. în mod nepotrivit?	25%	28%	48%	27%
2. ...să vă facă gesturi indecente ?	17%	21%	37%	19%
3. ...să vă atingă într-un mod nepotrivit?	11%	13%	25%	12%
4. ...să folosească limbaj sau glume cu conotaţie sexuală chiar dacă ştie că vă deranjează acest lucru?	12%	14%	28%	13%
5. ...să vă îmbrăţişeze fără permisiunea dvs.?	10%	13%	25%	11%
6. ...să vă sărute fără voia dvs.?	7%	6%	14%	7%
7. ...să vă invite la o întîlnire amoroasă cu promisiunea de a vă oferi anumite avantaje legate de şcoală/ serviciu?	4%	6%	7%	5%
8. ...să vă ceară să aveţi relaţii sexuale cu promisiunea unei recompense?	3%	4%	6%	4%
9. ...să vă ceară să aveţi relaţii sexuale ameninţîndu-vă?	1%	1%	4%	1%
10. ...să încerce cu forţa să aibă relaţii sexuale cu dvs.?	1%	1%	2%	1%

O primă observaţie, foarte importantă, vizează faptul că la nici unul din indicatorii măsuraţi mai sus analizele datelor nu au scos în evidenţă existenţa unei diferenţe statistice semnificative între ponderea bărbaţilor şi a femeilor care reclamă astfel de fapte de hărţuire sexuală. Subliniem momentul, deoarece

în mijlocul populației persistă stereotipul precum că persoanele de sex feminin sînt cele mai vulnerabile şi agresate sub aceste forme. Datele sondajului contrazic acest stereotip, diferențele între bărbați şi femei din punctul respectiv de vedere fiind nesemnificative statistic (păstrăm totuşi o oarecare rezervă în privința concluziei date, ținînd cont de precizările făcute la începutul studiului, legate de dorința de autodezvăluire posibil mai redusă în cazul persoanelor de sex feminin, dacă condițiile de intervievare a respondentelor nu au fost menite să încurajeze, să înlesnească un astfel de comportament). Cazurile de hărțuire sexuală sînt menționate într-o pondere mult mai ridicată de persoanele tinere, cu vîrsta de pînă la 30 de ani. De menționat însă că astfel de comportamente sînt la fel de prezente atît în mediul rural, cît şi în cel urban şi se întîmplă tuturor persoanelor, indiferent de nivelul lor de educație.

Am grupat aceşti zece indicatori în trei tipuri de fapte de hărțuire sexuală:

- primul tip va include formele „uşoare" de genul: priviri, gesturi, atingeri sau limbaj cu conotații sexuale (itemii 1-4);
- al doilea tip se referă la solicitarea de relații sexuale prin promisiuni/angajamente: „să vă invite la o întîlnire amoroasă cu promisiunea de a beneficia de unele avantaje la serviciu" şi „să vă ceară să aveți relații sexuale cu promisiunea unei recompense" (itemii 7-8);
- al treilea tip include forme de hărțuire sexuală care presupun amenințări şi forțarea victimei: „să vă îmbrățişeze fără permisiunea dvs.", „să vă sărute fără voia dvs.", „să vă ceară să aveți relații sexuale, amenințîndu-vă" şi „să încerce cu forța să aibă relații sexuale cu dvs." (itemii 5-6, 9-10).

Analiza de mai departe ține cont de tipurile menționate mai sus.

Graficul 3. Incidența hărțuirii sexuale pe tipuri şi pe sexe

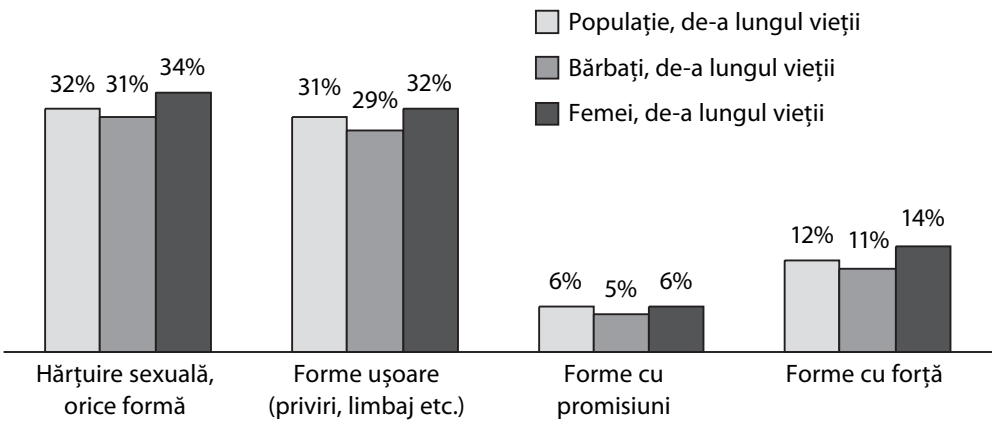

Graficul 4. Cîte tipuri de hărțuire sexuală au experimentat victimele (bărbați și femei)?

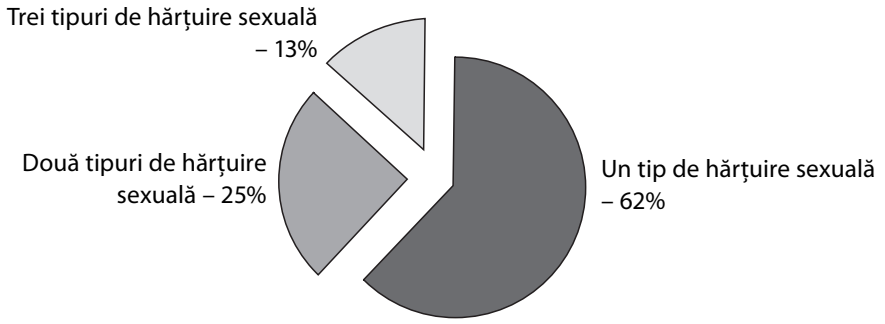

Se observă cu ușurință că circa două treimi din persoanele care raportează cazuri de hărțuire sexuală au suferit un singur tip dintre cele trei menționate mai sus, în special priviri, limbaj etc. cu conotație sexuală. Acest tip însoțește în cele mai multe cazuri toate celelalte forme de hărțuire sexuală, cele mai frecvente fiind apoi tipurile în care victima este amenințată sau forțată (circa una din zece persoane reclamă astfel de comportamente).

Studiul a demonstrat că aceste fenomene nu afectează doar femeile, ele se întîlnesc mai ales în rîndul populației tinere (pînă la 30 de ani), a persoanelor cu studii superioare şi cu statut socioeconomic ridicat.

1. Hărțuirea sexuală sub formă de priviri, gesturi, atingeri sau limbaj cu conotații sexuale

1.1. Incidența

- 31% din numărul total al respondenților au raportat hărțuire sexuală de acest tip.
- Tipul dat de hărțuire sexuală este la fel de frecvent la bărbați şi femei, indiferent de mediul de proveniență (urban sau rural).
- Hărțuirea sexuală sub formă de priviri, gesturi, atingeri sau limbaj cu conotații sexuale este mult mai răspîndită în rîndul persoanelor pînă la 30 de ani, fiind de circa două ori mai frecventă printre tineri (53%). Studiul a arătat că 25% dintre persoanele cu vîrsta între 45 şi 60 de ani au indicat acte de acest gen. Cu cît nivelul de educație este mai ridicat, cu atît creşte ponderea persoanelor care raportează astfel de comportamente: în cadrul studiului 25% persoane cu studii medii incomplete şi 41% cu studii superioare au relatat că au suportat asemenea tip de hărțuire sexuală. Situația este similară în ceea ce priveşte statutul socioecono-

mic al persoanei intervievate: cu cît gospodăria în care trăieşte este mai înstărită, cu atît mai des vom găsi mai multe persoane care să reclame hărţuiri de acest tip. De asemenea, datele arată o incidenţă mai ridicată în rîndul etnicilor moldoveni (34%); în acest clasament, urmează ucrainenii (28%), ruşii (21%) şi cei de alte naţionalităţi (16%).

- O raportare practic dublă (61%) a hărţuirii sexuale de acest tip o întîlnim în rîndul elevilor/ studenţilor. La polul opus, după cum era de aşteptat, sînt pensionarii care o raportează într-o măsură mult mai mică (16%).
- Acest tip de hărţuire sexuală este declarat în special de persoane necăsătorite (52%) şi semnificativ mai rar de persoane căsătorite (27%) sau văduve (24%).

1.2. Profilul victimei

În Tabelul 13 sînt menţionate categoriile care au raportat în ponderile cele mai ridicate comportamente de hărţuire de acest tip[6].

Tabelul 13

Victime bărbaţi	29%
Vîrsta – 18-29 de ani	48%
Studii – superioare	41%
Stare civilă – necăsătorită	41%
Naţionalitate: – moldovean – ucrainean	34% 13%
Statut socioeconomic – ridicat	48%
Ocupaţie – elev/ student	48%

Victime femei	32%
Vîrsta – 18-29 de ani	59%
Studii – superioare	40%
Stare civilă – necăsătorită	69%
Naţionalitate: – moldovean – ucrainean	33% 40%
Statut socioeconomic – ridicat	46%
Ocupaţie – elev/ student	70%
Persoane care lucrează	36%

1.3. Profilul agresorului

Chestionarul aplicat nu ne permite desprinderea unui profil propriu-zis, ci doar tipurile de persoane care au fost menţionate ca agresori (frecvenţe absolute):

[6] Modalitate de citire: 48% dintre persoanele de sex feminin cu vîrsta între 18 şi 29 de ani.

Tabelul 14

Victime bărbați	
Un necunoscut	58
Alt cunoscut	67
Colegul de lucru	48
Cineva din prieteni	79
Vecinul	30
Șeful	2
Fostul partener/ soț	19
Colegul de studii	26
Profesorul	12
Altă rudă	17
Clientul	15
Membru de familie	10

Victime femei	
Un necunoscut	147
Alt cunoscut	113
Colegul de lucru	108
Cineva din prieteni	80
Vecinul	52
Șeful	18
Fostul partener/ soț	15
Colegul de studii	14
Profesorul	12
Altă rudă	12
Clientul	10
Membru de familie	5

2. Hărțuirea care presupune solicitarea de relații sexuale prin promisiuni

2.1. Incidența

- 6% din numărul total al respondenților a raportat hărțuire sexuală de acest tip.
- Hărțuirea care presupune solicitarea de relații sexuale prin promisiuni nu diferă ca pondere în nici o categorie de populație, ea este în aceeași măsură declarată de toate categoriile de populație (indiferent de sex, grupa de vîrstă, etnie, ocupație etc.).

2.2. Profilul victimei

Nu se pot evidenția diferențieri în ceea ce privește caracteristicile sociodemografice ale persoanelor care au raportat astfel de comportamente.

2.3. Profilul agresorului

Tabelul 15

Victime bărbați	
Alt cunoscut	14

Victime femei	
Alt cunoscut	16

Un necunoscut	9
Şeful	1
Colegul de lucru	2
Profesorul	2
Cineva din prieteni	4
Clientul	2
Altă rudă	0
Vecinul	0
Fostul partener/ soţ	0
Colegul de studii	4

Un necunoscut	14
Şeful	11
Colegul de lucru	8
Profesorul	6
Cineva din prieteni	5
Clientul	3
Altă rudă	2
Vecinul	2
Fostul partener/ soţ	1
Colegul de studii	0

3. Hărţuirea sexuală care presupune utilizarea forţei

3.1. Incidenţa

- 12% din populaţia adultă a ţării a raportat hărţuire sexuală de acest tip.
- Hărţuirea sexuală de acest tip este la fel de frecventă la bărbaţi şi femei, indiferent de mediul de proveniență (urban sau rural).
- Ca şi în cazul hărţuirii sexuale de tipul 1, şi de data aceasta se păstrează aproape aceeaşi proporţie de populaţie care raportează acest tip de comportament: persoanele tinere (25% dintre acestea, de două ori mai mult decît valoarea medie a incidenţei), etnici moldoveni (14%), statut socioeconomic înalt (18%), mai des indicată de către studenţi (31%).

3.2. Profilul victimei

Tabelul 15

Victime bărbaţi	11%
Vîrsta – 18-29 de ani	19%
Stare civilă – necăsătorită	19%
Statut socioeconomic – ridicat	16%
Ocupaţie – elev/ student	29%

Victime femei	14%
Vîrsta – 18-29 de ani	31%
Stare civilă – necăsătorită	43%
Statut socioeconomic – ridicat	20%
Ocupaţie – elev/ student	33%

3.1. Profilul agresorului

Tabelul 16

Victime bărbaţi	
Alt cunoscut	27
Cineva din prieteni	32

Victime femei	
Alt cunoscut	47
Cineva din prieteni	26

Un necunoscut	9
Colegul de lucru	9
Colegul de studii	6
Vecinul	3
Altă rudă	4
Fostul partener/ soț	10
Şeful	0
Membru de familie	4
Clientul	2
Profesorul	1

Un necunoscut	14
Colegul de lucru	12
Colegul de studii	12
Vecinul	12
Altă rudă	10
Fostul partener/ soț	9
Şeful	7
Membru de familie	7
Clientul	3
Profesorul	2

Concluzii

Incidența actelor de hărțuire sexuală o apreciem ca fiind foarte ridicată. Un studiu efectuat în România în anul 2003, care a estimat fenomenul dat utilizînd aceeaşi indicatori, scotea la iveală rate de incidență mult mai scăzute[7]:

Tabelul 17

	Rep. Moldova (2006)	România (2003)
Hărțuire sexuală, orice formă	32%	13%
Forme uşoare	31%	13%
Forme cu promisiuni	6%	2%
Forme cu forța	12%	2%

Această situație poate fi explicată prin diferențele dintre cele două societăți, diferențe ce trebuie privite într-un cadru mai larg (situația socioeconomică, dezvoltarea din ultimii ani, nivelul democrației, gradul de sincronizare cu normele şi valorile europene etc.), dar şi prin legislația existentă în România cu privire la discriminare, hărțuire sexuală, legislație, care indiferent cîte ocazii i se oferă să fie aplicată, se ştie că ea există şi că poți fi pedepsit pentru astfel de comportamente[8].

[7] „Cercetare națională privind violența în familie şi la locul de muncă" – studiu realizat de Institutul de Marketing şi Sondaje IMAS București (controlul datelor Gallup Organization) la solicitarea Centrului Parteneriat pentru Egalitate.

[8] Dezbaterile pe tema discriminării sînt de actualitate în societatea românească – se pot aminti în acest sens scandările rasiste de pe stadioanele din România penalizate atît de instituțiile interne, cît şi de foruri internaionale sau declarația politicianului Ludovic Orban care încerca să explice că succesul în politica românească poate fi atins de femei şi „fără a trece prin patul politicienilor". Reacția a fost promptă atît din partea persoanelor de sex feminin din politică, cît şi din partea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării.

În concluzie, putem vorbi despre o răspîndire destul de uniformă a fenomenului, referindu-ne aici cu precădere la faptul că una din aşteptări era aceea ca mitul conform căruia „femeile sînt cele de pe urma cărora *bărbaţii profită*, că ele sînt cele mai asaltate de hărţuiri“ să fie confirmat de datele acestui sondaj. Datele studiului au arătat că aceste fenomene nu sînt localizate numai la nivelul populaţiei feminine, hărţuirile îi vizează în aceeaşi măsură şi pe bărbaţi, şi pe femei. Lucrurile sînt similare în ceea ce priveşte aria geografică de răspîndire a comportamentelor de acest gen, nici zona de rezidenţă urbană sau rurală nu scoate la iveală diferenţe în ceea ce priveşte ponderea de hărţuiri sexuale raportate.

Putem vorbi însă de un profil al victimelor hărţuirii sexuale sub aspectul vîrstei (persoanele sub 30 de ani au raportat cel mai des toate formele de hărţuire sexuală), al stării civile (persoane necăsătorite), al educaţiei (cele cu studii superioare), al statului socioeconomic (indivizi cu gospodării bine utilate) şi al ocupaţiei (elevi/ studenţi). Se cuvine să nuanţăm o remarcă anterioară cu privire la incidenţa acestor acte de hărţuire în rîndul femeilor şi bărbaţilor: dacă examinăm datele în ansamblu pe întreg eşantionul, se observă că bărbaţii şi femeile raportează în aceeaşi măsură acte de hărţuire sexuală; dacă însă luăm în calcul profilul victimelor conturat pe palierul vîrstă, stare civilă, educaţie, statut socioeconomic, ocupaţie şi ne uităm strict la categoriile vulnerabile (18-29 de ani, necăsătorite, studii superioare, statut socioeconomic ridicat, studenţi), atestăm următoarea tendinţă: numărul persoanelor de sex feminin care au indicat diverse forme de hărţuire sexuală este ceva mai mare decît al persoanelor de sex masculin. Sub aspect ocupaţional, trebuie pus accentul pe elevi/ studenţi care constituie segmentul cel mai afectat în acest sens, nivelul unor astfel de comportamente declarate de elevi/ studenţi fiind de-a dreptul alarmant. Limbajul sau gesturile cu conotaţie sexuală sînt aspecte cu care se întîlnesc destul de mulţi dintre ei (două din trei persoane), iar ameninţările sau chiar utilizarea forţei pentru a obţine diverse favoruri de natură sexuală nu mai reprezintă un secret pentru o treime din studenţi. Dacă luăm în consideraţie faptul că locul de manifestare a acestor hărţuiri pare să fie şi şcoala, obţinem un tablou destul de sumbru al unei situaţii ştiute, şoptite sau discutate, dar ascunse fie de agresori, fie de acei care suportă astfel de lucruri sau, cel mai probabil, ascunse de ambii.

Tabelul 18

Agresori (frecvenţe absolute) **menţionaţi de elevi/ studenţi**	**Hărţuire**		
	Forme uşoare	Forme cu promisiuni	Forme cu ameninţări
Cineva din prieteni	26	3	8
Un necunoscut	22	2	7
Colegul de studii	21	0	11
Alt cunoscut	15	2	2
Profesorul	14	6	2
Vecinul	6	1	5
Fostul partener/ soţ	5	0	5
Clientul	2	0	0
Membru de familie	2	0	3
Altă rudă	2	0	0
Colegul de lucru	1	0	0

Desigur, toate aceste lucruri nu pot fi desprinse de tabloul general în care funcţionează sistemul educaţional, precum hărţuirea manifestată la locul de muncă nu poate ignora piaţa muncii, ofertele similare existente pe piaţa muncii, uşurinţa de a-ţi găsi un alt loc de muncă, precum şi sistemul legislativ din ţară, măsura în care populaţia consideră că acesta îşi face datoria. E de discutat pe marginea acestui subiect: cîte din aceste presiuni vin din partea cadrelor didactice şi cîte din partea apropiaţilor, a persoanelor din anturaj. În acest context, deficienţa unui astfel de instrument precum sondajul este semnificativă, deoarece, chiar şi asigurînd anonimatul, de teama unor sancţiuni sau etichetări, studenţii sînt foarte puţin tentaţi să recunoască asemenea situaţii şi ni doresc ca ele să ajungă la urechea autorităţilor. Ei preferă o soluţionare care implică doar agresorul, astfel încît nimeni să nu mai ştie ce favoruri i s-au cerut sau ce lucruri s-au întîmplat.

Ceea ce nu cunosc respondenţii mai tineri ai acestui sondaj este că nu aceasta e soluţia pentru diminuarea/ stoparea unui astfel de comportament; tăinuirea unor asemenea cazuri nu conduce decît la noi tentative din partea agresorului, la noi încercări de a hărţui alte şi alte persoane.

Reacţia persoanelor confruntate cu manifestări de hărţuire sexuală este mai ales de a ascunde, de a nu povesti nimănui. Doar 14% dintre ele au cerut ajutorul cuiva, dar direcţia din care se solicită ajutorul este legată de un cadru infor-

mal (cunoscuți, prieteni) și aproape deloc nu se apelează la autorități. Important este ca toate persoanele care ajung victime ale violenței în familie să-și cunoască drepturile și să se adreseze cu încredere acolo unde pot fi ajutate (poliție, centre de adăpost, avocat, medic, psiholog, familie, prieteni, ONG-uri etc.), fără teamă și fără a-și ascunde suferința, de care, în multe cazuri, tot ele se consideră vinovate.

Apelul la un cadru informal mai degrabă decît la unul formal, atît în cazul hărțuirilor sexuale, cît și al violenței domestice, dincolo de o apropiere firească față de rude și prieteni în situații nefericite, cred că e și rodul unei incapacități a instituțiilor indicate (lipsa unui cadru legislativ adecvat, neimplicarea sub pretextul că aceste cauze țin de domeniul privat, practicarea unor măsuri care înrăutățesc și mai mult situația în familie – amendarea agresorului. Vom menționa aici și necesitatea implicării mai active a societății civile, a ONG-urilor specializate pe astfel de cauze care, cel puțin sub aspect educațional și asistență oferită victimelor și familiei ar putea să-și aducă o contribuție consistentă).

Deși plasăm la sfîrșit această temă, poate mai indicat ar fi fost să începem cu discuția asupra necesității depășirii unor bariere culturale și de mentalitate; trebuie să acceptăm că valorile după care se ghidează lumea modernă sînt acelea ale egalității în drepturi, ale egalității șanselor. Toate acestea, dublate de un cadru legislativ adecvat și instituții funcționale care să-l aplice, ar putea conduce într-un timp relativ scurt la învățarea unei lecții atît de necesare – lecția statului de drept, unde drepturile sînt aceleași pentru toți: și pentru studenți și pentru profesori, și pentru șefi și pentru angajați, și pentru femei și pentru bărbați.

Din păcate, avem parte de o dublă presiune în privința violenței: una care vine, precum am văzut, din societate și care se poate manifesta de la utilizarea unui limbaj cu conotații sexuale pînă la agresiuni sexuale grave ce folosesc forța; alta o avem chiar din familie, care ar trebui să ne asigure liniște și siguranță. Spre regretul nostru, trăim într-un mediu care favorizează violența domestică: pornind de la un nucleu valoric îndreptat mai ales spre modelul patriarhal, ajungem la credințe și valori (roluri în gospodărie puternic interiorizate etc.) care formează un mediu tolerant în care agresivitatea se poate desfășura în voie. Așadar, un prim pas ce trebuie făcut pentru a reduce violența este definirea socială a comportamentului agresiv, sub orice formă s-ar manifesta el, drept *problemă ce necesită corecție*. Pe măsură ce populația va conștientiza acest fenomen, va înțelege urmările lui, va fi redusă și toleranța populației în această privință.

Analiza datelor arată că nu toate rezultatele acestui studiu plasează persoanele de gen feminin pe o poziție de inferioritate. Prin urmare, rezultatele obținute ar trebui să ne facă să renunțăm la multe din stereotipuri, primul dintre care

ar fi depășirea discuțiilor sterile legate de superioritatea unui gen sau altul; ar trebui să înțelegem, înainte de toate, care sînt valorile ce ghidează persoanele în adoptarea unui tip sau altul de comportament.

Situația actuală se poate sintetiza astfel: puțini sînt cei care vehiculează valori de gen democratice în privința rolurilor de gen, dar și pentru aceștia deocamdată avem de așteptat pînă ce valorile la nivel declarativ vor fi puse în practică sub aspectul comportamental. Dincolo de planul valoric, ne confruntăm cu un climat familial presărat de violență și cu o societate gata oricînd să speculeze orice oportunitate de a agresa, începînd de la nivelul limbajului pînă la utilizarea forței, în cazul agresiunilor sexuale. Peste toate acestea planează *frica*. Nesiguranța, frica de a sta pe stradă, de a merge la serviciu sau la școală, de a sta chiar și singur acasă.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Barometrul de gen 2006. Republica Moldova: Rezultate și studii în baza sondajului de opinie. – Ch.: Arc, 2006 (F.E.-P. „Tipogr. Centrală"). – 184 p.

ISBN 978-9975-61-105-3

500 ex.

303.425:316.346.2

Redactor: *Gheorghe Chiriță*
Coperta: *Mihai Bacinschi*
Tehnoredactor: *Mihai Dimitriu*

Editura Arc, str. G. Meniuc nr. 3, Chișinău
Tel.: 735329, 733619; fax: 733623
E-mail:cedbirsa@moldnet.md; info@arc.moldnet.md

Imprimat la Tipografia Centrală,
Chișinău, str. Florilor nr. 1
Com. nr. 667